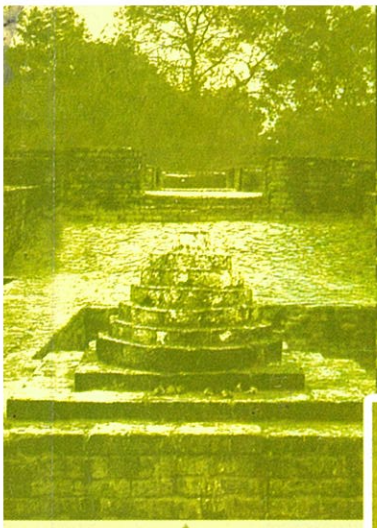

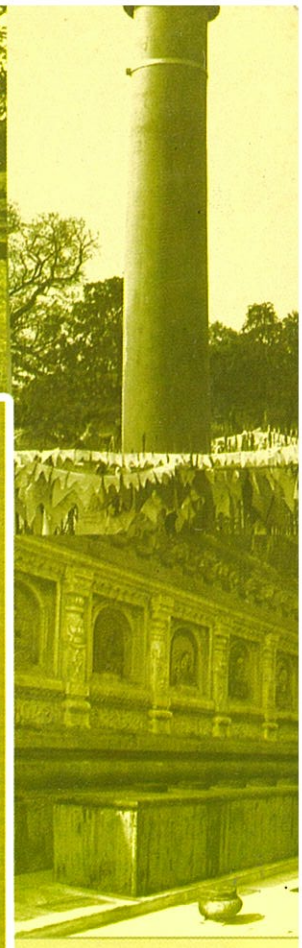

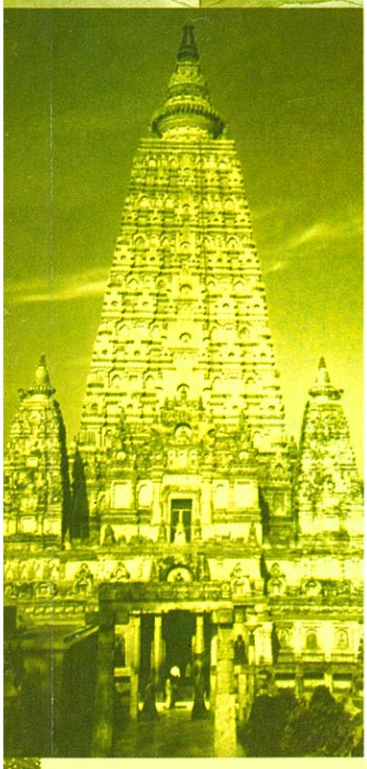

สู่แดน พระพุทธเจ้า

สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล อินเดีย-เนปาล

โดย : อุดม ดรีชั้น

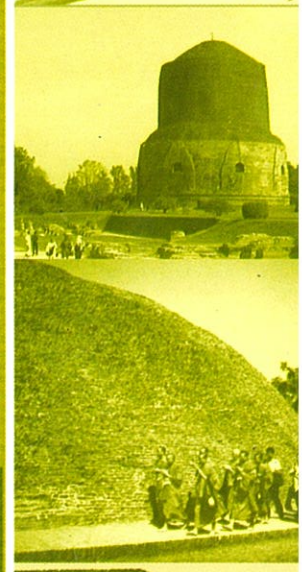
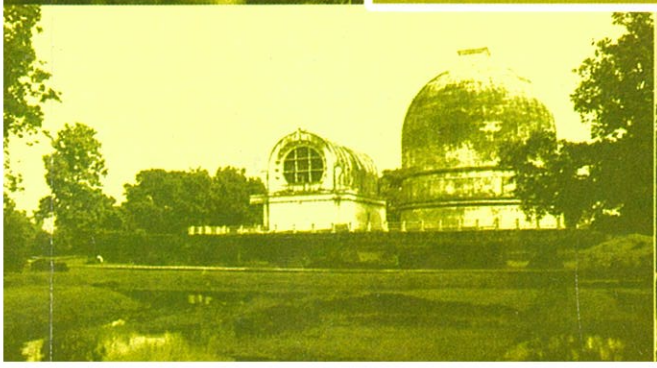
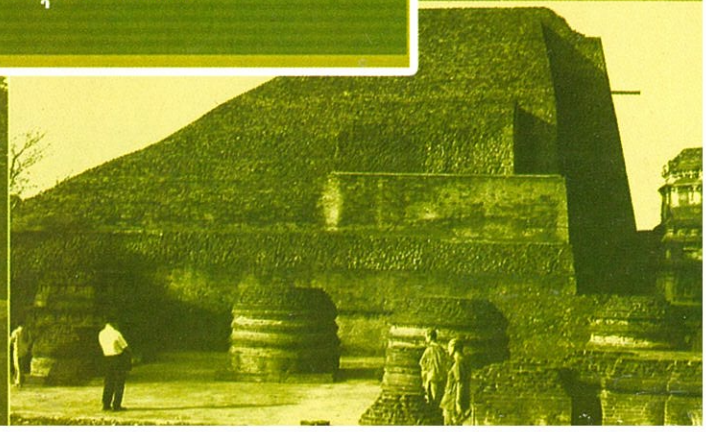

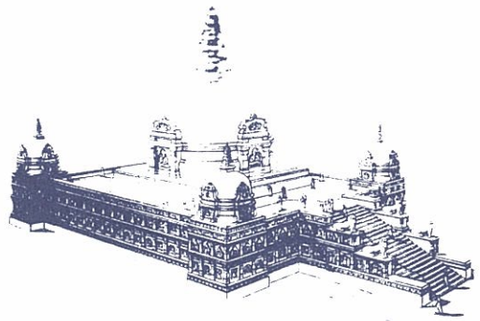

สู่แดนพระพุทธเจ้า

(สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล อินเดีย-เนปาล)

อุดม ตรีชั้น

"เมื่อใดวันเกิด หลวงป่า"

หลวงปู่ตัน นาวเรศ ญาณิ 6 มี.ค. 47

สู่แดนพระพุทธเจ้า

(สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล อินเดีย-เนปาล)

โดย อุดม ตรีชั้น
ปกโดย พระสุวิทย์ จิตกุสโล

คณะศิษยานุศิษย์พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน
ในโอกาสวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อพระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล)
๖ มีนาคม ๒๕๔๗

พิมพ์ที่ : เพชรเกษมการพิมพ์ อ.เมือง จ.นครปฐม โทร. 034-219071-3
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์เมื่อ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

อนุโมทนากถา

อาตมภาพพร้อมด้วยคณะ ประกอบด้วยพระสงฆ์ ๗ รูป และศิษย์อีก ๙ คน ได้มีโอกาสเดินทางจาริกแสวงบุญไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ณ ประเทศอินเดียและเนปาล ระหว่างวันที่ ๙ – ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๕ ซึ่งก่อนหน้านี้อาตมาได้เคยมีโอกาสติดตามพระผู้ใหญ่เดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ สังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย เช่น พุทธคยา แต่ยังไม่ครบถ้วนและบริบูรณ์ทั้ง ๔ ตำบล ฉะนั้นวัตถุประสงค์ของการเดินทางไปครั้งนี้ ก็เพื่อกราบนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล และได้มีโอกาสนำคณะพระสงฆ์ที่ได้เสียสละและทำประโยชน์ต่อวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม ร่วมเดินทางไปแสวงบุญด้วย การเดินทางไปครั้งนี้อาตมาประทับใจมาก ทั้งได้มีโอกาสทบทวนพระพุทธประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ที่ประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และพระบริสุทธิคุณ

อาจารย์อุดม ตรีชั้น ศิษย์ผู้หนึ่งที่ได้ร่วมเดินทางไปกับคณะฯ ด้วย ได้มีความเพียรพยายามรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาสาระ ธรรมะและรูปภาพในการเดินทาง และได้ชักชวนญาติมิตร ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มเพื่อเผยแพร่และแจกแก่ญาติโยมพุทธบริษัทเป็นธรรมทาน ในโอกาสวันคล้ายวันเกิดของอาตมา ๖ มีนาคม ๒๕๔๗ อาตมภาพจึงขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของอาจารย์อุดม ตรีชั้น และเจ้าภาพที่จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ทุกท่าน ขอให้ทุกท่าน จงเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธรรมสาร และธนสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดโดยชอบ ที่ไม่เหลือวิสัยเหตุปัจจัย จงสำเร็จทุกประการ เทอญ

(พระภาวนาวิสุทธิคุณ)
เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คำนำ

ประเทศอินเดียมีสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาหลายแห่ง โดยเฉพาะสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ประทานปฐมเทศนา และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสื่อนำให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใกล้พระพุทธองค์ทั้งกายและใจ

นับเป็นบุญกุศลอย่างสูงยิ่ง ที่ผู้เขียนได้มีโอกาสติดตามหลวงพ่อพระภาวนาวิสุทธิคุณ ผู้เป็นครูบาอาจารย์ไปประเทศอินเดียและประเทศเนปาล ระหว่างวันที่ ๙ - ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ก่อนเดินทาง ผู้เขียนได้ศึกษาหนังสือ "สู่แดนพระพุทธองค์ อินเดีย-เนปาล" ซึ่งเขียนโดยพระเดชพระคุณพระวิเทศโพธิคุณ (ว.ป. วีรยุทฺโธ) ทำให้ผู้เขียนได้รับความรู้ความเข้าใจในสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง และสถานที่ได้ไปสักการะ ทั้งด้านธรรมะและแง่คิดอย่างมาก ทำให้เกิดความศรัทธาปสาทะในพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น จนเกิดแรงบันดาลใจที่จะจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น

ผู้เขียนขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระอาจารย์มหาบุญธรรม ปญฺญาวชิโร พระอาจารย์มหาประนอม กิตฺติปญฺโญ พระอาจารย์มหาเกลื่อน กิตฺติโก พระมหาประเสริฐ ปญฺญาเสฏฺโฐ พระมหาสุบรรย์ สุธีโร ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยตรวจการเขียน และพระใบฎีกาวอลเตอร์ อุตฺตมปญฺโญ พระสุวิทย์ จิตกุสโล ที่ช่วยจัดทำรูปเล่ม

บุญกุศลที่บังเกิดขึ้นจากส่วนดีของหนังสือนี้ ผู้เขียนขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาบิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน

อุดม ตรีชั้น
ผู้รวบรวมและเรียบเรียง
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

สารบัญ

อนุโมทนากถา 3
คำนำ 4
รายชื่อคณะผู้เดินทาง 8
แผนที่แสดงเมืองที่เดินทาง 10
บันทึกการเดินทาง 11
วันเสาร์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
กรุงเทพมหานครสู่เมืองกัลกัตตา 12
- *เมืองกัลกัตตา* 15

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองกัลกัตตาสู่เมืองปาฏลีบุตรและสู่กรุงราชคฤห์ 18
- *การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ และธรรมยาตรา* 22
- *มหาวิทยาลัยนาลันทา* 26
- *วัดไทยนาลันทา* 29

วันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
กรุงราชคฤห์สู่พุทธคยา 30
- *เวภารบรรพต และการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑* 35
- *พระเวฬุวัน* 38
- *เขาคิชฌกูฏ* 40
- *พระพุทธรูป (หลวงพ่อพระพุทธเมตตา)* 46
- *พระมหาเจดีย์พุทธคยาและต้นพระศรีมหาโพธิ์ (สถานที่ตรัสรู้)* 47

วันอังคารที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
พุทธคยา 48
- *พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข* 53
- *วัดไทยพุทธคยา* 59

วันพุธที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
พุทธคยาสู่เมืองพาราณสี 61
- *ต้นพระศรีมหาโพธิ์* 63
- *พระแท่นวัชรอาสน์* 66

วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองพาราณสี 68
- *เมืองพาราณสีและแม่น้ำคงคา* 73
- *สารนาถ ธัมเมกขสถูป (สถานที่ประทานปฐมเทศนา)* 77
- *ยสสถูป* 78
- *มูลคันธกุฎีวิหาร และพิพิธภัณฑ์สารนาถ* 81

วันศุกร์ที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองพาราณสีสู่เมืองกุสินารา 83
- *มหาวิทยาลัยฮินดูแห่งเมืองพาราณสี* 84

วันเสาร์ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕ 85
เมืองกุสินารา (สถานที่ปรินิพพาน)
- *พระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน* 87
- *วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์* 89

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองกุสินาราสู่เมืองลุมพินี ประเทศเนปาล 91
- *กรุงกบิลพัสดุ์* 93

วันจันทร์ที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองลุมพินีสู่เมืองสาวัตถี ประเทศอินเดีย 95
- *ลุมพินีวัน (สถานที่ประสูติ)* 97

วันอังคารที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕
เมืองสาวัตถีสู่เมืองลัคเนาและสู่เมืองกัลกัตตา 100
- *พระเชตวันมหาวิหาร* 103

วันพุธที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
เมืองกัลกัตตาสู่กรุงเทพมหานคร 106
- *เมืองกัลกัตตายามเช้า* 107

หนังสืออ้างอิง 108

ภาคผนวก
ความประทับใจในการเดินทาง 110
เมื่อตำรวจพลัดหลงจากคณะฯ 112
อดีต ปัจจุบัน และอนาคต 114

รายนามเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ 115

รายชื่อคณะผู้เดินทาง

การจาริกแสวงบุญไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล
ณ ประเทศอินเดีย - ประเทศเนปาล
ระหว่างวันที่ ๙ - ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) :
เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
พระมหาบุญธรรม ปญฺญาวชิโร :
อาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ
พระมหาประนอม กิตฺติปญฺโญ :
อาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

พระมหาเกลื่อน กิตฺติโก :
อาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ
พระมหาสุบรรย์ สุธีโร :
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อสดฯ
พระใบฎีกาวอลเตอร์ อุตฺตมปุญฺโญ :
ผู้ช่วยเลขานุการเจ้าอาวาส (ฝ่ายต่างประเทศ) วัดหลวงพ่อสดฯ
พระฐิติพงษ์ ฐิติวํโส :
วัดหลวงพ่อสดฯ
คุณสุทัศน์ นิ่มกุลรัตน์ :
บริษัท อินเตอร์ พี เอส จำกัด, เลขานุการมูลนิธิฯ
คุณสถาพร นิ่มกุลรัตน์ :
อาจารย์คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
คุณอิทธิกร อรุณศิริพันธ์ :
หัวหน้าพนักงาน วัดหลวงพ่อสดฯ
คุณอุดม ตรีชั้น :
ข้าราชการบำนาญ, กรรมการมูลนิธิฯ
น.ต.มนู อาษา :
กัปตันบริษัทการบินไทย จำกัด
คุณสมชาย เทียมบุญประเสริฐ :
ข้าราชการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ผู้ช่วยเลขานุการมูลนิธิฯ
คุณวีระ เนตยกุล :
พนักงานบริษัทการบินไทย จำกัด, กรรมการมูลนิธิฯ
คุณประวัติ ปิวาวัฒนพานิช :
SP พลาสติก
คุณสุวิชญ โรจนวานิช :
ข้าราชการกระทรวงการคลัง, เหรัญญิกมูลนิธิฯ

แผนที่แสดงเมืองที่เดินทาง

การจาริกแสวงบุญไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

ณ ประเทศอินเดีย-ประเทศเนปาล

ระหว่างวันที่ ๙-๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

บันทึกการเดินทาง

การจาริกแสวงบุญไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

ณ ประเทศอินเดีย - ประเทศเนปาล

ระหว่างวันที่ ๙ - ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

วันเสาร์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

กรุงเทพมหานครสู่เมืองกัลกัตตา

การเดินทางไปอินเดียของคณะเรา มีจุดประสงค์เพื่อกราบนมัสการพระพุทธเจ้าตามพุทธสถานในดินแดนพุทธภูมิ โดยนำสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง มาเป็นสื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัย ตามที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน กรุงกุสินารา อันมีความว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในทิศทั้งหลายมาเฝ้าพระตถาคต ข้าพระองค์ทั้งหลายย่อมได้พบ ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จล่วงลับไป ข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้พบ ไม่ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

"อานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ควรไปดูด้วยระลึกว่า

๑. ตถาคตประสูติในที่นี้

๒. ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้

๓. ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้

๔. ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้

อานนท์ ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์ จักมีจิตเลื่อมใส ตายไป ชนเหล่านั้นทั้งหมด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์"

นี่เป็นคำที่พระพุทธองค์ตรัสในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๐๒/๑๕๐ - ๑๕๑) ให้แนวทางแก่เราที่จะได้เข้าใกล้พระองค์ทั้งกายและใจ เหมือนอย่างเมื่อทรงยังดำรงพระชนม์อยู่โดยอาศัยสังเวชนียสถานเป็นสื่อนำเข้าถึงสิ่งที่ควรจะดู ควรจะเห็น ควรให้เกิดสังเวชแก่ผู้มีศรัทธาทั้งหลาย รวมทั้งพึงนมัสการด้วยความเคารพต่อที่ประสูติ ตรัสรู้ ประทานปฐมเทศนา และปรินิพพาน

นอกจากนี้ การไปอินเดีย เรายังได้รับรู้ถึงความเจริญและความเสื่อม กล่าวคือ เมื่อเราดูสถูป วิหาร เจดีย์ ผู้คนยากจนแต่งตัวมอซอ กระท่อมดินเล็กๆ ถนนหนทางเป็นหลุมเป็นบ่อและล้าหลัง เหล่านี้แสดงถึงความเสื่อมถอยทั้งสิ้น แต่เมื่อกลับมาดูในประเทศของเราเอง ก็รู้สึกภูมิใจในประเทศของเรามากขึ้น เพราะอย่างไรก็ตาม ในเรื่องความเป็นอยู่ของผู้คน เราก็ยังดีกว่าเขาอีกมากมาย

พระภาวนาวิสุทธิคุณ ซึ่งต่อไปผู้เขียนจะขอใช้คำกล่าวถึงท่านว่า “หลวงป๋า” พร้อมพระอาจารย์ทั้ง ๓ พระติดตามอีก ๓ รูป และคณะศิษย์ ๙ คน ได้ออกเดินทางจากสนามบินดอนเมือง โดยสายการบินไทย เที่ยวบิน TG 313 เวลา ๑๑.๓๐ น. ใช้เวลาบินนาน ๒ ชั่วโมง ๒๕ นาที ก็ถึงเมืองกัลกัตตา (Calcutta) เมืองหลวงของรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย เวลา ๑๒.๒๕ น. ตามเวลาท้องถิ่น (ซึ่งต่างจากเมืองไทย ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที) รวมระยะทาง ๑,๖๗๐ กิโลเมตร

ก่อนผู้โดยสารจะลงจากเครื่องบิน แอร์โฮสเตสได้ประกาศให้ทราบว่า สนามบินไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพและห้ามนำของต้องห้ามเข้าประเทศ เมื่อคณะเราลงจากเครื่องบินก็รู้สึกว่าอะไรๆ ก็ดูแปลกหูแปลกตา เรานั่งรถเข้าอาคารแล้วเดินเป็นแถวเรียงเดี่ยวให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองตรวจหนังสือเดินทางและประทับตราเข้าเมือง จากนั้นเรานำรถเข็นไปรอรับของที่สายพาน เมื่อได้สิ่งของจนครบแล้วจึงเข็นรถสัมภาระให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจ เจ้าหน้าที่ก็ปฏิบัติงานอย่างดีเยี่ยม ตรวจค้นสิ่งของอย่างละเอียดถี่ถ้วน หากมีข้อสงสัยก็จะตรวจซ้ำอีก จึงเสียเวลาไปค่อนข้างมาก ในที่สุดคณะของเราจึงสามารถลำเลียงสัมภาระผ่านไปได้

ผู้จัดการทัวร์ชื่อ Mr.Sanjoy ชาวอินเดีย พร้อมกับพระมหาวรัญญู วรญฺญู วัดปากน้ำภาษีเจริญ ซึ่งไปศึกษาปริญญาเอกสาขา Buddhist Studies ที่อินเดีย ยืนรอรับคณะเราแล้วพาไปขึ้นรถโคชที่จัดมารับ หลังจากออกรถ ภาพสองข้างทางที่ปรากฏแก่สายตาคือกระท่อมเล็กๆ เรียงรายริมถนน สองข้างถนนมีท่อน้ำสาธารณะ เปิดน้ำเป็นเวลาให้คนได้ใช้อาบ ซักผ้าหรือรองน้ำไปใช้ ภาพชีวิตของความยากจนและความยากลำบากผ่านมาให้เห็นตลอดทาง ในที่สุดรถโคชก็แล่นไปถึงโรงแรมที่ผู้จัดการทัวร์จองไว้ให้ โรงแรมเป็นตึกเก่าๆ ไม่สะอาดและทันสมัยเหมือนของบ้านเรา คณะเราพักห้องละ ๒ คน ยกเว้นหลวงป๋าและกัปตันมนูที่แยกพักเดี่ยว

เมืองกัลกัตตา

ตกบ่าย ผู้จัดการทัวร์ก็พาคณะเรานั่งรถชมเมืองกัลกัตตาซึ่งเป็นเมืองใหญ่ที่สุดของอินเดียและใหญ่เป็นอันดับสองของเอเชีย (รองจากโตเกียว) กัลกัตตาตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของปากน้ำฮูคลี (Hooghly River) ซึ่งเป็นบริเวณที่แม่น้ำคงคาไหลลงสู่อ่าวเบงกอล มหาสมุทรอินเดีย ชื่อเมืองกัลกัตตา (Kolkata) มาจาก Kali Katta หมายถึง ท่าน้ำหรือแผ่นดินของเจ้าแม่กาลี สมัยอังกฤษปกครองอินเดีย (พ.ศ.๒๒๓๓) เมืองนี้เป็นทั้งเมืองท่าและเมืองหลวง จึงเต็มไปด้วยตึกรามบ้านช่องซึ่งส่วนมากเป็นบ้านแบบยุโรป จนมีผู้ให้ฉายาว่า “เมืองปราสาทราชฐาน” แต่ปัจจุบันตึกต่างๆ ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา รถโคชแล่นผ่านห้างร้านขายของมากมาย ผู้คนเดินกันขวักไขว่ ถนนบางตอนจะมีวัวเดินเล่นปะปนอยู่กับคน รถต้องแล่นช้าๆ ด้วยเกรงว่าจะไปชนคนและสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องหลีกทางให้กับวัว หากรถคันไหนชนวัว จะผิดกฎหมายอย่างแรง จนน่าคิดว่า ชนคนเสียยังจะดีกว่าชนวัว เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะความเชื่อที่ว่าวัวเป็นพาหนะของพระศิวะ หนึ่งในเทพเจ้าที่ชาวฮินดูให้ความเคารพสูงสุด

นอกจากนั้นยังเป็นที่น่าสังเกตว่ารถที่แล่นอยู่บนถนนจะเป็นรถเก่าๆ ที่ทำในอินเดียแทบทั้งนั้น (อินเดียไม่ยอมนำรถเข้าจากต่างประเทศ ยกเว้นรถที่ใช้ในวงการทูตเท่านั้นจึงจะนำเข้า) รถโดยสารขนาดใหญ่ที่แล่นไปมาบนถนนเป็นรถยี่ห้อ TATA มีหลังคาไม้ดูแข็งแรง แต่หน้าต่างไม่ติดกระจก ดูคล้ายรถโดยสารแบบเก่าของไทยเมื่อ ๓๐-๔๐ ปีก่อน สำหรับรถแท็กซี่ที่เห็นเป็นรถยี่ห้อ AMBASSADOR ผลิตในอินเดีย ตัวรถเป็นสีดำเก่าๆ หลังคาสีเหลือง รูปร่างคล้ายรถยี่ห้อ AUSTIN ที่ใช้ในประเทศไทยเมื่อ ๔๐-๕๐ ปีที่แล้ว

รถโคชพาคณะเราผ่านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของอินเดีย ซึ่งเป็นตึกเก่าขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมถนน แต่เนื่องจากวันนี้เป็นวันเสาร์ เราจึงไม่สามารถเข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์ได้ รถแล่นต่อไปจนถึงอนุสาวรีย์วิคตอเรีย (Victoria Memorial) ซึ่งสร้างในสมัยที่อินเดียยังอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ เพื่อถวายพระนางเจ้าวิคตอเรีย หลังจากที่พระนางสวรรคตได้ ๑ ปี (พ.ศ.๒๔๔๔) อนุสาวรีย์ขนาดใหญ่นี้ก่อสร้างจากหินอ่อนสีขาว นัยว่าเพื่อเลียนแบบทัชมาฮาล อนุสาวรีย์แห่งความรักที่พระเจ้าชาเจฮาน สร้างให้พระนางมุมทัชมาฮาล มเหสีคนโปรด แต่ความสวยงามของอนุสาวรีย์วิคตอเรียก็ยังสู้ทัชมาฮาลไม่ได้อยู่ดี

รถโคชพาคณะเราชมเมืองต่อไปตามถนนที่แออัดไปด้วยรถยนต์โดยสาร รถสามล้อ และผู้คนที่เดินกันขวักไขว่มากมาย จนมาถึงจุดหนึ่ง ผู้เขียนมองไปเห็นเทวรูปเจ้าแม่กาลี ประทับยืนเด่นแต่ไกล ต่อมาผู้เขียนได้ทราบว่าเทวรูปเจ้าแม่กาลีสร้างด้วยหินอ่อนสีดำ ลักษณะเป็นเทวรูปดุร้าย พระพักตร์เป็นรูปสามเหลี่ยม ตาทั้ง ๓ โตลุกวาว แลบลิ้นออกมายาว เสมือนหนึ่งว่ากำลังเลียเลือดที่มาสักการะ มือ ลิ้นและคิ้วทำด้วยทองคำ ทรงอาภรณ์อย่างน่ากลัว คือ ใช้ศพประดับเป็นต่างหู ใช้กระโหลกมนุษย์ร้อยกันเข้าเป็นสร้อย มี ๔ มือ มือหนึ่งถือหัวอสูร อีกมือหนึ่งถือมีดโต้อาบเลือดแดงฉาน ในสมัยโบราณ กษัตริย์สังเวยเจ้าแม่ด้วยคอมนุษย์ ด้วยความเชื่อว่า "เสือตัวหนึ่งทำให้เจ้าแม่อิ่มใจได้ถึง ๑๐๐ ปี แต่มนุษย์คนหนึ่งทำให้เจ้าแม่อิ่มใจได้ถึง ๑,๐๐๐ ปี" แม้ปัจจุบันก็ยังเล่ากันว่าสถานที่แห่งนี้มีการฆ่าแพะและควายเพื่อบูชายัญถวายเจ้าแม่ทุกวัน ตามความเชื่อที่ว่า เจ้าแม่โปรดเลือดสดๆ หากวันไหนไม่ได้เสวยจะทรงพิโรธ ชาวเมืองกัลกัตตาบูชาสักการะเจ้าแม่กาลีเป็นองค์เทพเทวีและยังสถาปนาขึ้นเป็นภควานประจำรัฐเบงกอลตะวันตก

รถโคชพาคณะเราชมเมืองต่อไป จนมาถึงจุดหนึ่ง ผู้เขียนมองไปเห็นสะพานแขวน ซึ่งคล้ายกับสะพานพระราม ๙ ของไทยเรา มีสายสลิงโยงจากเสาคอนกรีตข้ามแม่น้ำฮูคลี เป็นสะพานเก่า ผู้เขียนได้ยินมาว่าสะพานนี้สร้างในปี พ.ศ.๒๔๘๔ มี ๘ ช่องทางจราจร การจราจรบนสะพานคับคั่งมาก แถมมีการวางผักสดและสิ่งของอื่นๆ ขายตามทางเดินบนสะพานด้วย

ตลอดระยะทางที่รถผ่าน จะพบเห็นอนุสาวรีย์ชาวอังกฤษตั้งอยู่ทั่วไป ผู้จัดการทัวร์เล่าว่าเป็นวีรบุรุษผู้ตีอินเดียจนเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เป็นที่ประหลาดใจว่า แม้ภายหลังอินเดียจะได้รับเอกราชแล้ว ชาวอินเดียก็ไม่ได้ทำลายอนุสาวรีย์เหล่านี้แต่อย่างใด

สองข้างทางที่ผ่านไปมองดูสกปรกและเสื่อมโทรมมาก บาทวิถีเป็นทั้งที่อาศัยหลับนอนโดยอาศัยชายคาตึกเป็นที่หลบแดดบังฝน ทั้งเป็นที่หุงหาอาหาร ไปจนถึงเป็นสุขาสำหรับคนยากจนซึ่งอาศัยปะปนอยู่กับคนร่ำรวยในเมืองนี้ เห็นแล้วให้เกิดสังเวชใจ คนไทยที่แม้จะยากจนก็ยังมีสภาพชีวิตที่ดีกว่านี้หลายร้อยเท่า

พระมหาวรัญญูที่มาต้อนรับ กล่าวว่า ในอินเดียมีคนขอทานอยู่ทั่วไป เราต้องมีอุเบกขาวางเฉยเสีย อย่าได้ไปให้เงินเขา เพราะถ้าเราเกิดสงสารให้เขาไปคนหนึ่ง คนอื่นๆ จะมารุมล้อมเราจนเวียนศีรษะ

สกุลเงินของอินเดียคือเงินรูปี ๑ รูปีมีค่าประมาณ ๑ บาทไทย ๑ ดอลล่าร์สหรัฐสามารถนำมาแลกได้ประมาณ ๔๐ รูปี หากคนไทยจะมาเที่ยวที่นี่ควรใช้ Traveller's cheque หรือใช้ดอลล่าร์สหรัฐ เพราะรัฐบาลอินเดียห้ามนำเงินรูปีเข้าประเทศอย่างเด็ดขาด หรืออาจใช้เงินไทยกับร้านที่พูดภาษาไทยได้ก็ได้เช่นกัน

หลังจากชมเมืองกัลกัตตาแล้ว คณะของเราก็เข้าพักในโรงแรมเพื่ออาบน้ำและพักผ่อนก่อนเดินทางจาริกแสวงบุญไปยังสังเวชนียสถานในวันต่อไป

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองกัลกัตตาสู่เมืองปาฏลีบุตร และสู่กรุงราชคฤห์

สถูปที่ใหญ่ที่สุดในมหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชสร้างถวายแด่พระสารีบุตร (สภาพปัจจุบัน)

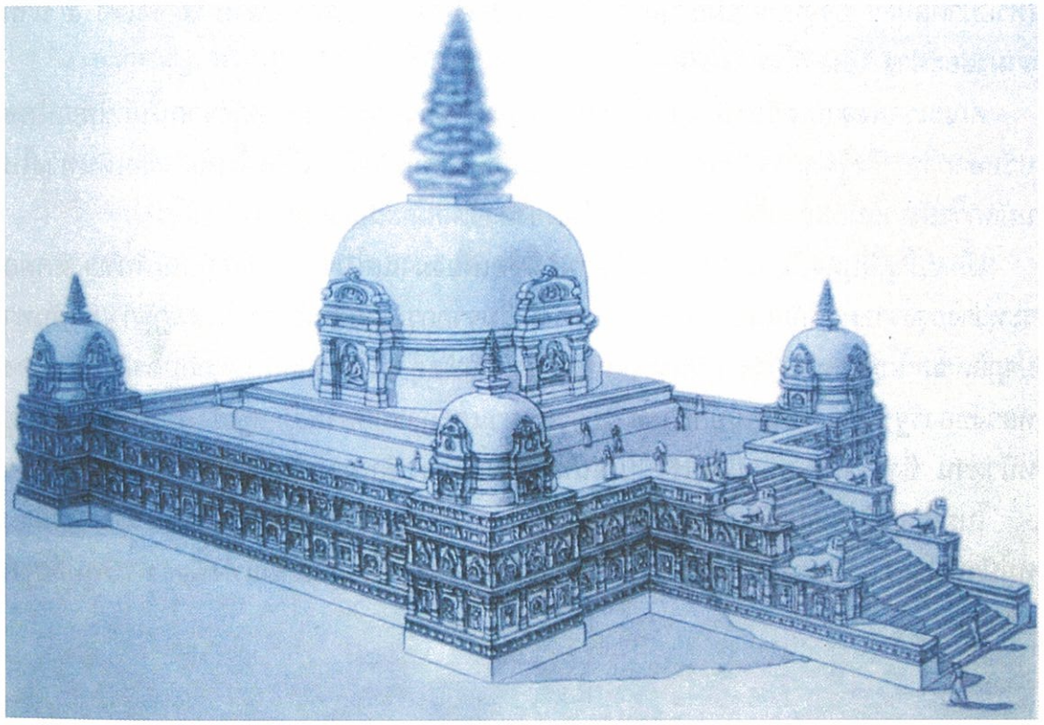

ภาพจำลองของสถูปที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างถวายแด่พระสารีบุตร (หลวงป้าประสงค์จะสร้างเจดีย์ลักษณะนี้ที่วัดหลวงพ่อฯ)

คณะเราตื่นแต่เช้ามืดโดยมีพนักงานบริการโทรศัพท์มาปลุกตอนตีสี่ หลังจากแต่งตัวแล้ว พนักงานของโรงแรมนำอาหารเช้ามาส่งถึงห้องพัก อาหารเช้าที่โรงแรมจัดให้เป็นน้ำผลไม้และขนมง่ายๆ คณะของเราต้องรีบทำเวลาเพื่อจะได้ขึ้นรถโคชที่ผู้จัดการทัวร์นำมารับไปสนามบินของเมืองกัลกัตตาให้ทันเวลา

ก่อนขึ้นเครื่องบินต้องผ่านด่านตรวจรักษาความปลอดภัย เพื่อตรวจค้นทั้งตัวและกระเป๋าถือทุกใบ โดยห้ามนำอาวุธ มีดพก หรือแม้แต่ถ่านไฟฉายติดตัวขึ้นเครื่องบินโดยเด็ดขาด ด้วยเกรงว่าอาจจะนำไปใช้ในการปล้นเครื่องบิน นอกจากนั้นผู้โดยสารชายทุกคนจะถูกเจ้าหน้าที่ชายลูบคลำตามตัวทั้งด้านหน้าด้านข้างและด้านหลังจนเป็นที่พอใจจึงจะให้ผ่านไปได้

ระหว่างรอรถมารับไปขึ้นเครื่องบิน ผู้เขียนเดินไปเข้าห้องสุขาซึ่งไม่สะอาดเอาเสียเลย เครื่องสุขภัณฑ์ก็เก่า สู้ที่สนามบินดอนเมืองของไทยไม่ได้ เมื่อใกล้เวลาเจ้าหน้าที่ก็ประกาศให้ผู้โดยสารขึ้นรถเพื่อไปขึ้นเครื่องบินแอร์อินเดีย 737 ซึ่งเป็นเครื่องบินที่บินภายในประเทศ เครื่องบินออกเวลา ๐๘.๐๐ น. แวะรับผู้โดยสารระหว่างทาง แล้วบินต่อไปจนถึงเมืองปาฏลีบุตร (หรือปาตลีบุตร ปัจจุบันคือเมืองปัตนา) เวลา ๑๐.๐๕ น. ใช้เวลาบินนาน ๒ ชั่วโมง ๕ นาที รวมระยะทาง ๖๒๑ กิโลเมตร

คณะเราลงจากเครื่องบินแล้วขึ้นรถไปยังอาคารที่รับสัมภาระ หลังจากนั้นก็ขึ้นรถโคชปรับอากาศ ซึ่งผู้จัดการทัวร์จัดมารับ พร้อมมัคคุเทศก์ชาวอินเดียหนึ่งคน เพื่อเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งจนถึงเมืองสาวัตถีและเมืองลัคเนา

เมืองปาฏลีบุตรนั้น เดิมชื่อปาฏลิคาม มีชื่อเสียงมาแต่โบราณ ตั้งอยู่บนเส้นทางติดต่อระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองสาวัตถี เส้นทางนี้เริ่มจากกรุงราชคฤห์ ผ่านอัมพลัฏฐิกา นาลันทา ปาฏลิคาม โกฏิคาม ปาวา กุสินารา ไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ นอกจากนั้นปาฏลีบุตรยังเป็นเมืองหลวงของรัฐพิหาร เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและการปกครอง ทั้งยังเป็นเสมือนประตูหน้าด่าน ซึ่งชาวไทยพุทธนิยมใช้เป็นเส้นทางเริ่มต้นการเดินทางเข้าสู่ดินแดนพุทธภูมิอีกด้วย

ในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม.๑๐/๑๔๙-๑๕๐/๙๓-๙๕) สรุปได้ว่า พระพุทธองค์ได้เสด็จผ่านหมู่บ้านปาฏลิคามและโกฏิคาม ไปยังเมืองกุสินารา ณ ปาฏลิคามแห่งนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า

"คหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๕ ประการ นี้

๑. ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก

๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป

๓. จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ ย่อมไม่แกล้วกล้า เก้อเขินเข้าไป

๔. ย่อมหลงลืมสติตาย

๕. หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก"

และตรัสต่อว่า

"คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการ

๑. ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป

๓. จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ ย่อมแกล้วกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป

๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย

๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์"

นอกจากนั้น พระพุทธองค์ยังได้ตรัสกับพระอานนท์ในมหาปรินิพพานสูตร (ที. ม. ๑๐/๑๕๒/๙๖) ว่า

"...ตราบใดที่ยังเป็นแดนที่อารยชนติดต่อกันอยู่ ตราบใดที่ยังเป็นเส้นทางค้าขาย ตราบนั้นเมืองปาฏลีบุตรนี้ยังจะเป็นเมืองชั้นเยี่ยม เป็นย่านการค้าอยู่ต่อไป แต่เมืองปาฏลีบุตรนั้นจะมีอันตราย ๓ อย่าง คือ อันตรายจากไฟ อันตรายจากน้ำ หรืออันตรายจากการแตกความสามัคคี"

และ ณ โกฏิคาม ในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม.๑๐/๑๕๕/๙๙) พระพุทธองค์ได้ตรัสอริยสัจ ๔ ประการ แก่ภิกษุที่ตามเสด็จด้วย

การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ และธรรมยาตรา

พระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งราชวงศ์โมริยะ ปกครองแคว้นมคธ โดยมีเมืองปาฏลีบุตรเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ.๒๗๔ เดิมทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ และชอบยกกองทัพไปตีแว่นแคว้นต่างๆ ครั้งสุดท้ายทรงยกทัพไปตีเมืองกลิงคราษฎร์ พระองค์ประสบชัยชนะท่ามกลางซากศพทหารและประชาชนเป็นอันมาก เกิดความสังเวชสลดพระทัย ต่อมาทรงได้พบสามเณรอรหันต์ชื่อนิโครธ สามเณรนิโครธได้ทูลเตือนสติให้ละเลิกอุปนิสัยอันดุร้ายเสีย มีความว่า "ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย" พระเจ้าอโศกฟังแล้วเกิดความซาบซึ้งในธรรมะ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และประกาศรับไตรสรณคมน์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก พระองค์ทรงศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก อุปถัมภ์การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓[๑] เพื่อชำระมลทินในพระพุทธศาสนา เมื่อ พ.ศ.๓๐๓ ณ อโศการามมหาวิหาร เมืองปาฏลีบุตรนี้ โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน และมีพระอรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป มาประชุมร้อยกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่ ใช้เวลาทั้งสิ้น ๙ เดือน

ในกาลต่อมา พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้ส่งพระอรหันต์ไปประกาศพระศาสนาให้กว้างขวางในรัฐต่างๆ รวม ๙ สาย ภายใต้ความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ดังนี้

สายที่ ๑ พระมหาเทวเถระและคณะไปยังมหิสมณฑล (เขตไมซอร์เดี๋ยวนี้)

สายที่ ๒ พระรักขิตเถระและคณะไปยังวนวาสี (แคว้นกะนะระเหนือ เขตเมืองบอมเบย์เดี๋ยวนี้)

---

[๑] การประชุมสังคายนา ครั้งที่ ๑ มีขึ้นหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน โดยมีพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป มาประชุมสังคายนาพระธรรมวินัย ณ สัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภาระ มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์

การประชุมสังคายนาครั้งที่ ๒ จัดที่วาลุการาม เมืองเวสาลี เมื่อ พ.ศ. ๑๐๐ โดยมีพระยสกากัณฑกบุตรเถระเป็นประธาน พระเรวตเถระเป็นผู้จัดปุจฉา พระสัพพกามีเถระเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย ทั้งนี้เพื่อระงับข้อปฏิบัติ ๑๐ ประการของภิกษุชาววัชชีที่ผิดพระวินัย เมื่อวินิจฉัยเสร็จอธิกรณ์เป็นอันระงับ จากนั้นพระเถระซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ จำนวน ๗๐๐ รูป ประชุมทำสังคายนาพระธรรมวินัยทั้งหมด เช่นเดียวกับที่พระมหากัสสปเถระได้สังคายนาไว้แล้ว ใช้เวลา ๘ เดือน จึงแล้วเสร็จ การสังคายนาครั้งนี้พระเจ้ากาลาโศกราชผู้ครองเมืองปาฏลีบุตร แคว้นมคธ เป็นองค์อุปถัมภ์

สายที่ ๓ พระมหาธรรมรักขิตะเถระและคณะไปยังมหารัฐประเทศ (เขตมหาราษฎร์เดี๋ยวนี้)

สายที่ ๔ พระมัชฌันติกเถระและคณะไปยังกัสมิระและคันธาระประเทศ (แคว้นแคชเมียร์และอัฟกานิสถานเดี๋ยวนี้)

สายที่ ๕ พระมัชฌิมเถระและคณะไปยังหิมวันตประเทศ (ประเทศเนปาลเดี๋ยวนี้)

สายที่ ๖ พระมหารักขิตเถระและคณะไปยังโยนกประเทศ (เขตแดนบากเตรียมในเปอร์เซียเดี๋ยวนี้)

สายที่ ๗ พระธรรมรักขิตเถระและคณะไปยังปรันตกโยนกประเทศ (แคว้นทางชายทะเลด้านเหนือเมืองบอมเบย์เดี๋ยวนี้)

สายที่ ๘ พระโสณเถระ พระอุตตรเถระ และคณะ พร้อมด้วยพระบรมสารีริกธาตุ ไปยังแหลมสุวรรณภูมิ ซึ่งนักปราชญ์ทางโบราณคดีเห็นพ้องต้องกันว่าสถานที่นั้นคือเมืองนครปฐมในปัจจุบันนี้ ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองหลวงของชนชาติละว้า และเมืองนี้อยู่ใกล้ทะเล จึงสะดวกในการติดต่อกับต่างประเทศทางทะเล เมื่อพระอรหันต์ทั้งสองและคณะประกาศพระพุทธศาสนาเป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว จึงสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ตามแบบอย่างที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงกระทำในชมพูทวีป และพระปฐมเจดีย์องค์เดิมนั้น ทั้งวัสดุและรูปทรงในการก่อสร้างเหมือนสัญจิเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างในอินเดีย ซึ่ง ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล สันนิษฐานว่าองค์พระปฐมเจดีย์นี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๓๕๐ (พเยาว์ ศรีหงส์ ๒๕๒๖ : ๑๓๑)

สายที่ ๙ พระมหินทเถระกับพระนางสังฆมิตตาเถรี (พระโอรสและพระธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช) ไปยังตัมพบัณณิทวีป (เกาะลังกา) สมัยพระเจ้าเทวานัมปิยดิสผู้เป็นพระอทิฏฐสหาย (สหายที่แม้ยังไม่เคยพบเห็นกันแต่ต่างก็ส่งเครื่องบรรณาการไปถวายกันและกัน) ของพระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าเทวานัมปิยดิสและข้าราชบริพารได้ดำรงตนอยู่ในไตรสรณคมน์

เมื่อส่งพระธรรมทูตไปประกาศพระพุทธศาสนา ยังนานาอารยประเทศแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชยิ่งทรงเพิ่มพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ได้ทรงถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา เสด็จออกธรรมยาตรา ตามรอยบาทพระพุทธองค์ บูชาสักการะสังเวชนียสถานทั่วชมพูทวีป พร้อมด้วยพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระผู้เป็นพระอาจารย์กับพระสงฆ์ที่ร่วมสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ด้วย

พระองค์ได้ทรงสร้างคุณูปการยิ่งต่อพระบวรพุทธศาสนา เช่น ทรงโปรดให้ประดิษฐานเสาศิลาจารึกตามพุทธสถานที่สำคัญ ให้สร้างโรงพยาบาลหลายแห่ง ให้ขุดบ่อน้ำในหมู่บ้าน ให้สร้างศาลาที่พักสำหรับผู้เดินทางและปลูกพืชอันเป็นสมุนไพรทั่วทุกแห่งที่เสด็จไป ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงได้ถวายพระราชสมัญญานามว่า "ปิยเทวทัสสีราชา" อันหมายถึง พระมหาราชาอันเป็นที่รักของปวงชนและเทวดา พระองค์ครองราชย์นานถึง ๔๑ ปี

พ.ศ.๑๑๔๓ เมืองปาฏลีบุตรซึ่งเต็มไปด้วยวัดวาอารามในพระพุทธศาสนา ถูกทำลายโดยกษัตริย์ศศางกาแห่งราชวงศ์ปาละ แคว้นเบงกอล นับแต่นั้นมาปาฏลีบุตรก็ตกอยู่ในสภาพเมืองร้าง จนกระทั่งทัพมุสลิมได้เข้าตีแคว้นพิหาร ยึดครองอินเดียเหนือได้ทั้งหมด จึงตั้งเมืองปัตนา เป็นเมืองหลวงของแคว้นพิหาร ใช้ชื่อ อชิมาบัต เมืองปัตนาเปลี่ยนผู้ครองนครเรื่อยมาจนถึง พ.ศ.๒๑๓๖ อังกฤษจึงเข้ามายึดครองและใช้เมืองปัตนาเป็นศูนย์กลางส่งฝิ่นไปขายยังประเทศจีน ปัจจุบันเมืองปัตนามีชื่อเสียงเรื่องปลูกข้าวสาลีเม็ดเล็ก เรียกว่า Patna rice

ผู้จัดการทัวร์พาคณะเราแวะชมซากโบราณสถานกว้างๆ ที่เชื่อกันว่าเป็นเขตพระราชฐานพระราชวังเก่าของพระเจ้าอโศกมหาราช ภายในเขตมีเสาอโศก เป็นหินกลมๆ ท่อนยาวใหญ่วางนอนอยู่บนศาลาเล็กๆ ภายนอกก็มีปักเป็นแถวๆ อีกหลายเสา หากเดินเลยไปสักเล็กน้อยจะพบสระน้ำสี่เหลี่ยมกว้างใหญ่ มีเสาโผล่ขึ้นมาตรงกลาง ๑ ต้น มัคคุเทศก์เล่าว่าบริเวณนี้โดยรอบหากขุดลงไปจะพบกุฏิพระจำนวนมาก แสดงว่าบริเวณนี้เป็นอโศการามมหาวิหารที่พระอรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป ประชุมทำสังคายนาครั้งที่ ๓

จากนั้นคณะเราไปชมพิพิธภัณฑ์เล็กๆ ซึ่งมีเพียง ๓ ห้อง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เทวรูป รูปปั้นพระโพธิสัตว์ พระศิวะ พระอุมา พระวิษณุ และพระลักษมี เป็นต้น แล้วเดินทางต่อไปยังเมืองนาลันทาซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก

เมืองนาลันทา เดิมชื่อนาลันทคาม เคยเป็นศูนย์กลางของศาสนาชิน คู่กับเมืองเวสาลี (เมืองหลวงของแคว้นวัชชี เรียกไวสาลี หรือไพสาลี ก็ได้) มาช้านาน เมืองนี้เป็นมาตุภูมิของพระอรหันต์ ๒ รูป คือ พระโมคคัลลานะกับพระสารีบุตร

พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธองค์ เป็นผู้เลิศด้วยการแสดงฤทธิ์ หลังจากอุปสมบทที่เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ และบำเพ็ญเพียรอยู่ที่กัลลวาลมุตตคามได้ ๗ วันก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระโมคคัลลานะนิพพานหลังจากพระสารีบุตร ๑๕ วัน ณ

กาฬศิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ หนึ่งในเบญจคีรีที่ล้อมรอบราชคฤห์มหานคร สถูปที่บรรจุพระอัฐิธาตุของท่านอยู่ใกล้ซุ้มประตูทางด้านทิศเหนือของพระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ ซึ่งถือเป็นวัดแห่งแรกในบวรพระพุทธศาสนา และอยู่ใกล้กับสถูปบรรจุพระอัฐิธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะ องค์ปฐมสาวก

พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธองค์ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางปัญญา เป็นกำลังสำคัญของพระบรมศาสดาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้มีปฏิภาณในการแสดงพระธรรมเทศนา สามารถแสดงธรรมได้กว้างขวางพิสดาร จึงมีคำเรียกขานยกย่องว่าเป็นพระธรรมเสนาบดี พระสารีบุตรนิพพานก่อนพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน ๖ เดือน พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า พระสารีบุตรเปรียบเสมือนมารดาผู้ยังบุตรให้เกิด พระโมคคัลลานะเปรียบเสมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้ว นั่นคือ พระสารีบุตรย่อมแนะนำให้บุคคลพึงตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล และพระโมคคัลลานะย่อมแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณเบื้องสูงยิ่งๆ ขึ้นไป

มหาวิทยาลัยนาลันทา

ร่องรอยความเจริญของเมืองนาลันทา เป็นหลักฐานยืนยันความเจริญรุ่งเรืองในสมัยโบราณได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นอิฐ หิน ปูน ทราย ซากปรักหักพังของมหาวิหาร ขุมทรัพย์ทางปัญญาซึ่งกินเนื้อที่นับร้อยไร่ รวมไว้ซึ่งสังฆาราม วิหาร คลังตำรา ศาลาสาธยาย เวชศาลา ห้องสมุด หอพัก สถานที่ลงโทษ ห้องประชุม ที่ประกอบพิธีทางศาสนา ที่โต้วาทะ โรงฝึกงาน โรงครัว ยุ้งฉางเก็บรักษาอาหาร และที่พักพระสงฆ์ผู้ใฝ่ศึกษาเป็นจำนวนถึง ๑๐,๐๐๐ รูป

ใจกลางโบราณสถานของเมืองนาลันทาเป็นที่ตั้งของพระสถูปใหญ่ ล้อมรอบด้วยเจดีย์บริวารมากมาย สันนิษฐานว่าพระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อถวายแด่พระสารีบุตรอัครสาวกผู้เลิศด้วยปัญญา ลักษณะเจดีย์เป็นแบบเดียวกับพระเจดีย์ที่พุทธคยา ตามซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะสมัยนาลันทาซึ่งยังคงความงดงามได้อย่างสมบูรณ์ เห็นลักษณะ

การครองผ้าและการนั่งขัดสมาธิเพชร น่าสังเกตว่า มือและนิ้ววางซ้อนกันเป็นแบบมือขวาทับมือซ้าย นิ้วชี้มือขวาจรดหัวแม่มือซ้าย เช่นเดียวกันกับที่พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำได้สอนไว้ (หลวงป๋าชี้ให้พิจารณา) ส่วนยอดของพระเจดีย์สามารถขึ้นด้วยบันไดได้ ๓ ทาง นัยว่าสร้างกันถึง ๓ สมัย คือ สมัยพระเจ้าอโศก สมัยคุปตะ และสมัยปาละ ตามลำดับ ทางด้านทิศเหนือของสถูปใหญ่เป็นที่ตั้งของสถูปที่สำคัญอีกองค์หนึ่ง ตัวสถูปยังอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ นับเป็นรองจากสถูปใหญ่เท่านั้น กล่าวกันว่าเป็นที่อธิษฐานนิพพานของพระสารีบุตร และเป็นที่ทำฌาปนกิจสรีระหรือที่ตั้งเชิงตะกอนของพระสารีบุตรนั่นเอง

สมัยพุทธกาล นาลันทามหาวิหารเป็นสวนมะม่วงของทุสสปาวาริกเศรษฐีซึ่งได้อุทิศถวายแด่พระพุทธองค์ หลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไม่นานนัก พระเจ้าสักกราทิตย์แห่งราชวงศ์คุปตะทรงอุปถัมภ์ให้สร้างสำนักสงฆ์ขึ้น กษัตริย์ราชวงศ์คุปตะองค์ต่อๆ มาก็รับอุปถัมภ์ ทำให้เมืองนาลันทาพัฒนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ สถานศึกษาในทางพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียง

เป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก เช่น หลวงจีนพระถังซัมจั๋งผู้เดินทางมาเป็นนักศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๑๓๐๐ ในสมัยที่ท่านศีลภัทรเป็นอธิการบดี หลวงจีนพระถังซัมจั๋งเป็นผู้มีปัญญา มีตำแหน่งเป็นรองอธิการบดี ได้บันทึกไว้ว่า (พระวิเทศโพธิคุณ ๒๕๔๔: ๗๙-๘๑) พระเจ้าหรรษวรรธนะ แห่งราชวงศ์คุปตะ พ.ศ.๑๑๔๙-๑๑๙๑ ทรงสร้างกุฏิเป็นโลหะทั้งหลัง ถวายราชทรัพย์ที่ได้จากภาษีหมู่บ้าน ๑๐๐ หมู่บ้าน ให้แก่มหาวิทยาลัยทั้งหมด และกำหนดให้ชาวบ้าน ๒๐๐ ครัวเรือนในหมู่บ้าน คอยดูแลจัดหาข้าวสาร นมเนย ถวายพระภิกษุในมหาวิทยาลัยไม่ให้บกพร่อง และบันทึกอีกว่า พระเจ้าชัยวรมัน แห่งราชวงศ์โมรยะ ทรงสร้างพระพุทธรูปทองแดง สูง ๘๐ ฟุต ประดิษฐานในวิหาร ๖ แห่ง ท่านได้เห็นหอสมุดมหึมาตั้งอยู่ เป็นตึกใหญ่ ๓ หลัง คือ รัตนสาคร รัตโนทธิ รัตนรัชชกะ เฉพาะรัตนสาครเป็นตึกใหญ่สูง ๙ ชั้น เป็นที่เก็บรักษาบรรดาคัมภีร์และสิ่งมีค่าเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียนสารพัดอย่าง

หลวงจีนพระถังซัมจั๋งได้ทำหน้าที่สอน และบันทึกบรรยากาศการเรียนไว้ว่า การถามตอบเป็นไปอย่างลึกซึ้ง ใช้เวลาตลอดวันก็ไม่พอ ทั้งผู้อาวุโสและคนหนุ่มต่างก็อภิปรายถกเถียงกันด้วยหลักวิชาตั้งแต่เช้าจนถึงกลางคืน ผู้ไม่สามารถอภิปรายปัญหาธรรมจากพระไตรปิฎกได้ย่อมไม่ได้รับการยกย่องนับถือและมักจะต้องหลบซ่อนตัวด้วยความละอายใจ หลวงจีนพระถังซัมจั๋งพักอยู่นาน ๕ ปีจึงเดินทางกลับจีน

นอกจากนี้ตามบันทึกของหลวงจีนฟาเหียน ผู้เดินทางมาเป็นนักศึกษาในสมัยนาลันทายังเจริญรุ่งเรือง ยังได้บรรยายบรรยากาศของมหาวิทยาลัยนาลันทาไว้ว่า มีอาคารงดงามดูระยิบระยับประดุจดารา ศาลายกทรงสูงดุจภูผา วัดสูงเสียดยอดสู่สายหมอก หอบูชายืนตระหง่านเหนือเมฆ สายน้ำสีเงินยวงไหลรินผ่านสวนดอกบัวดูละลานตา ท่ามกลางความสะพรั่งของไม้จันทน์ ถัดออกไป ซุ้มมะม่วงแผ่กระจายปกคลุมไปทั่ว ไม้คร่าวของอาคารเป็นสีรุ้งและแกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ส่วนเสานั้นเป็นสีแดงและสีเขียว

ฯพณฯ เยาวหราล เนห์รู ได้เขียนไว้ว่า (พระวิเทศโพธิคุณ ๒๕๔๔: ๗๘-๗๙) สถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพในอินเดียสมัยนั้นมี ๔ เมือง คือ ตักกสิลา มถุรา อุชเชนี และนาลันทา แต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศคือมหาวิทยาลัยนาลันทา การเรียนการสอนเป็นไปอย่างเข้มงวด อาจารย์คนหนึ่งสอนศิษย์เพียง ๔ คน สอนตั้งแต่เช้าถึงตะวันตกดิน เปิดโอกาสให้มีการถามตอบได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้รู้แจ้งทุกแขนงวิชา ใครเก่งก็เป็นครูสอนคนต่อไป มหาวิทยาลัยนาลันทาจึงเป็นแดนแห่งเสรีภาพทางความคิด ความเชื่อ ของนักศึกษา

อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้วิทยาการทั้งหลายจึงเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ มหาวิทยาลัยนาลันทานอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากกษัตริย์และราษฎรแล้ว ยังประกอบการเกษตรกรรมในที่ดินที่มีผู้ยกให้ มีการจัดแบ่งการทำงานอย่างมีระบบ มหาวิทยาลัยนาลันทาพยายามสอนให้ภิกษุช่วยตนเองให้มาก เช่น รู้จักทอสบงเอง ปั่นด้าย เย็บ ปะ ชุน ด้วยตนเอง มหาวิทยาลัยนาลันทาจึงมิใช่เป็นมหาวิทยาลัยทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นมหาวิทยาลัยทางศิลปกรรมอีกด้วย

ดร.เจกัสสปมหาเถระ สังฆนายกแห่งสงฆ์อินเดีย อดีตผู้อำนวยการสถาบันบาลีนาลันทา (Nalanda Pali Institute จัดตั้งขึ้นเพื่อระลึกถึงมหาวิทยาลัยนาลันทา วางศิลาฤกษ์เมื่อ ๑๙ พ.ย. พ.ศ.๒๔๙๔ โดยประธานาธิบดีอินเดีย ฯพณฯ ราเชน ประสาท ก่อสร้างแล้วเสร็จและเปิดใช้เมื่อต้นเดือน พ.ย. พ.ศ.๒๔๙๗ โดย ฯพณฯ เยาวหราล เนห์รู นายกรัฐมนตรี) เล่าว่า (พระวิเทศโพธิคุณ ๒๕๔๔: ๘๑-๘๒) พ.ศ.๑๑๗๒ พวกมุสลิมเข้ามารุกรานอินเดียและขยายพื้นที่ยึดครองชมพูทวีปมาจนถึงนาลันทา พ.ศ.๑๗๔๒ โมฮัมหมัด บักเตีย ได้ยกกองทหารอิสลามบุกประทุษร้ายพระสงฆ์จนมรณภาพเป็นจำนวนมาก ต่อมา พ.ศ.๑๗๖๖ แม่ทัพใหญ่ชาวมุสลิม ชื่อ ภัขติยาร์ ขิลจี ให้บุตรชาย ชื่อ อิคเทีย ขิลจี คุมทหารม้าจำนวน ๒๐๐ คน ยกทัพมาถึงนาลันทา ขณะนั้นมหาวิทยาลัยได้ร่วงโรยไปมากแล้ว แต่ยังมีพระภิกษุสามเณรมาศึกษาและพักกันอยู่เต็ม พวกมุสลิมเข้ามาประกาศให้ออกจากสถานที่ ใครไม่ออกก็ถูกฆ่าอย่างทารุณโดยการใช้ขวานฟันสะพายแล่งหรือฟันคอ แต่กระนั้นก็ยังมีนักศึกษาหลายคนยังไม่ยอมหนีออกจากที่พัก พวกมุสลิมจึงใช้วิธีใหม่โดยเอาเชื้อไฟสุมเข้าที่ประตู แล้วเผากุฏิทั้งหลายเป็นวิธีคลอกให้ตายในกองไฟ ทำให้ภิกษุมรณภาพในผ้าเหลืองหลายร้อยรูป จากนั้นพวกมุสลิมก็พังกุฏิ สำนักศึกษา สังฆารามทุกแห่ง และที่ประชุมทั้งหมด เผาพระพุทธรูป เทวรูป และตำราหลายร้อยหลายพันเล่ม พร้อมทั้งวางเพลิงมหาวิทยาลัยนาน ๖ เดือน จนมอดไหม้เหลือแต่ซากปรักหักพัง ทิ้งร่องรอยของความยิ่งใหญ่ในอดีต ดาบที่เปื้อนเลือด เถ้าถ่านจากเพลิงไฟที่โหมไหม้นาลันทา ไว้เป็นอนุสรณ์แก่อนุชนรุ่นหลังเท่านั้น

ดร.เจกัสสปมหาเถระได้กล่าวถึงมูลเหตุ แห่งความเสื่อมของมหาวิทยาลัยนาลันทาว่า มูลเหตุแรก คือ หลังจากเปลี่ยนกษัตริย์ผู้อุปถัมภ์มหาวิทยาลัยนาลันทาเป็นกษัตริย์ที่นับถือศาสนาพราหมณ์ ก็งดสนับสนุนมหาวิทยาลัยนาลันทา และกลับไปฟื้นฟูศาสนาพราหมณ์ของตน การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเริ่มเสื่อม มูลเหตุที่สอง คือ เมื่ออำนาจทางการเมืองของพราหมณ์และฮินดูอ่อนลง มุสลิมก็เข้ามารุกรานอินเดีย โดยครั้งแรกมุ่งทำลายศาสนาฮินดูก่อน แล้วเปลี่ยนเป้าหมายมาเป็นมหาวิทยาลัยนาลันทาในเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยนาลันทาอันรุ่งเรืองในอดีตจึงเหลืออยู่เพียงในตำนานและความทรงจำเท่านั้น

วัดไทยนาลันทา

จากมหาวิทยาลัยนาลันทาออกไปอีกเพียง ๒ กิโลเมตร คณะเราก็เดินทางมาถึงวัดไทยนาลันทา ซึ่ง ดร.เจกัสสปมหาเถระได้มอบที่ดินพร้อมวิหารที่พักสงฆ์ ๓ หลัง ให้คณะสงฆ์ไทยเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗ วัดไทยนาลันทามีศาสนสถานอันสวยงามแบบไทยหลายหลัง เช่น อาคารที่พักผู้แสวงบุญ อาคารที่พักสงฆ์ ห้องสวดมนต์ มีอุโบสถอันงามสง่าเป็นที่เชิดหน้าชูตาพุทธบริษัทชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง และมีคณะผู้แสวงบุญจากที่ต่างๆ ไปแวะพักอาศัยอยู่เสมอ นับว่าวัดไทยนาลันทาแห่งนี้ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างใหญ่หลวง คณะเราได้รับการต้อนรับจากท่านเจ้าอาวาสวัดไทยนาลันทาเป็นอย่างดียิ่ง

เย็นมากแล้ว คณะเรา เดินทางต่อไปยังโรงแรมเพื่อพักผ่อนเอาแรงไว้จาริกแสวงบุญในวันต่อไป

เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. คณะศิษย์ทั้ง ๙ คน นิมนต์หลวงป้านำเจริญจิตตภาวนาสมาธิเพื่อน้อมระลึกถึงพระพุทธองค์ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ หลังจากนั้นหลวงป้าได้เมตตาตอบปัญหาธรรมะที่ศิษย์ถาม จนถึงเวลาอันสมควร คณะศิษย์จึงกราบลากลับที่พัก

วันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

กรุงราชคฤห์สู่พุทธคยา

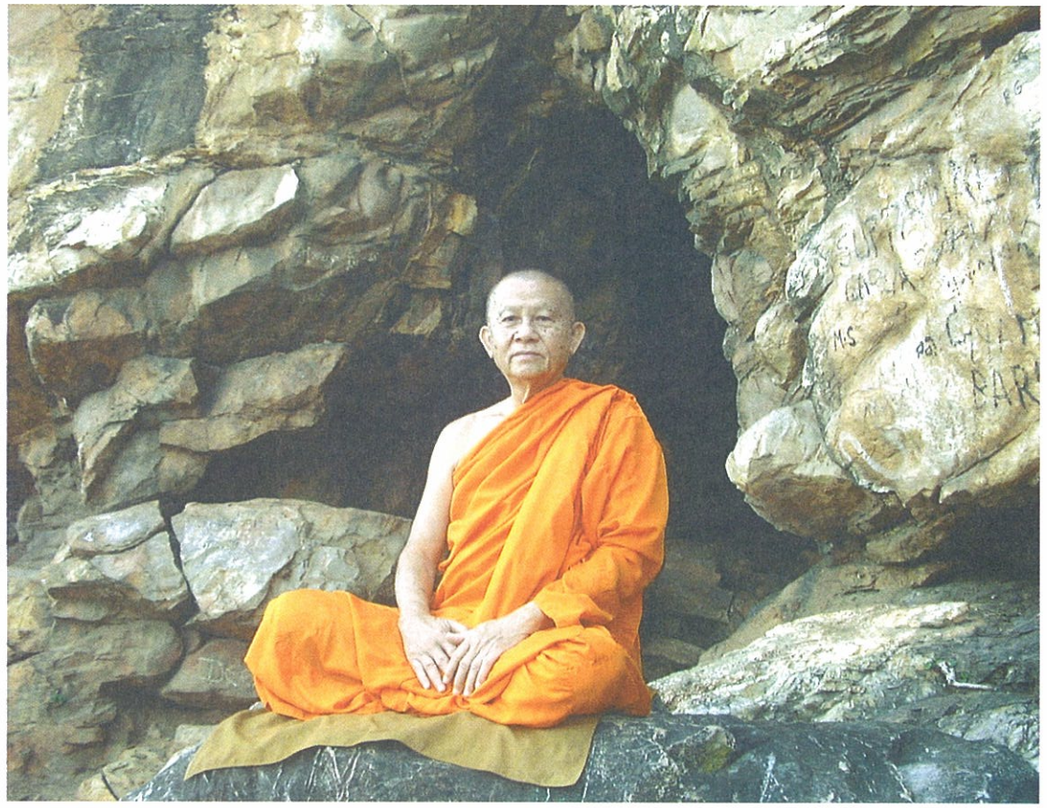

หลวงป่านั่งอยู่ที่หน้าถ้ำสัตตบรรณคูหา

หลวงป่านั่งเสลี่ยงขึ้นเขาเวภาระ

คณะผู้เดินทางถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก ณ พระเวฬุวัน

ซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป ณ พระเวฬุวัน

สระน้ำกรันทกะ ณ พระเวฬุวัน

หลวงป้านำคณะผู้เดินทางถวายพวงมาลัยสักการะพระพุทธองค์ ณ มูลคันธกุฎี เขาคิชฌกูฏ

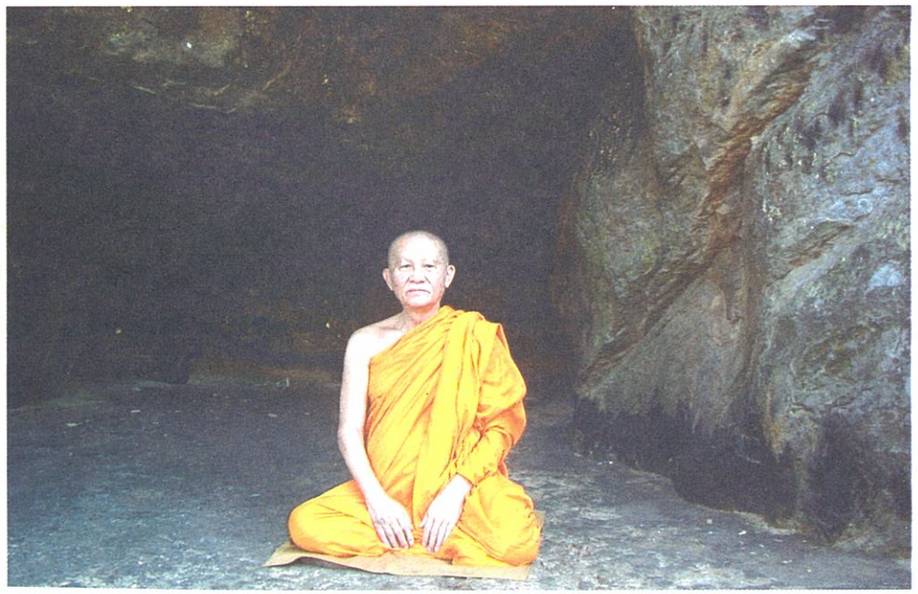

หลวงป้านั่งอยู่หน้าถ้ำสุกรขาตา

หลวงป่านำคณะผู้เดินทางถวายผ้าไตรจีวร ณ พระแท่นวัชรอาสน์

จุดที่พระเทวทัตพยายามกลิ้งก้อนหินลงมา
เพื่อปลงพระชนม์พระพุทธองค์

เวภารบรรพต และการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑

หลังอาหารเช้า คณะเราเดินทางด้วยรถโคชไปยังเชิงเขาเวภารบรรพต เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. หลวงป่าและพระใบฎีกาวอลเตอร์นั่งเสลี่ยง โดยมีแขกอินเดียแบกหามขึ้นเขาและต้องจ่ายค่าหามขึ้นลง ๔๐๐ รูปีต่อองค์ คณะเราที่เหลือเลือกที่จะเดินออกกำลังกายแทน โดยเดินนำหน้าคนแบกหามบ้าง เดินตามหลังคนแบกหามบ้าง หรือเดินระวังข้างๆ คนแบกหามบ้าง ทางที่ขึ้นเขากว้างประมาณ ๒ เมตร จึงเดินกันได้อย่างสบายๆ ช่วงแรกที่ขึ้นเขาจะผ่านด่านคนขอทาน ทั้งนั่งขอ เดินขอ แม้แต่นอนขอก็มี แต่คณะเราก็วางอุเบกขา เดินมาจนถึงตโปทานที แล้วเดินต่อไป คนขอทานก็ยังมีอยู่แต่น้อยลงมาก จนมาถึงปิปผลิคูหา แล้วเดินต่อไปจนถึงถ้ำสัตตบรรณคูหา เวลาประมาณ ๐๙.๔๕ น. เป็นระยะทางประมาณ ๒ ก.ม. ครึ่ง

บริเวณสัตตบรรณคูหา (สัตตปรณี หรือ สัตตปัณณี) เป็นถ้ำลึกเข้าไป มีลานกว้างพอที่พระสงฆ์ ๕๐๐ รูปจะนั่งกันได้ เป็นที่สัปปายะและเป็นที่กำบังลมในฤดูร้อนได้เป็นอย่างดี พระพุทธองค์ได้เคยเสด็จมาประทับ ณ ที่แห่งนี้หลายครั้ง

หลังจากถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธองค์แล้ว สุภัททวุฑฒบรรพชิตได้กล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัย พระมหากัสสปเถระจึงดำริจะทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นเป็นครั้งแรก พระมหากัสสปเถระได้ชักชวนภิกษุสงฆ์ที่มาประชุม ณ สัณฐาคาร สถานที่แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ให้พร้อมใจกันทำสังคายนาและคัดเลือกพระอรหันต์ผู้ทรงพระไตรปิฎกบรรลุปฏิสัมภิทาแตกฉานในวิชชา ๓ ได้จำนวน ๔๙๙ รูป ภิกษุในที่ประชุมได้ขอให้พระมหา-กัสสปเถระเลือกพระอานนท์เป็นรูปที่ ๕๐๐ แม้ว่าในขณะนั้นพระอานนท์จะเป็นพระเสขบุคคล (พระอริยะผู้ยังไม่บรรลุพระอรหัตตผล) อยู่ เพราะพระอานนท์เป็นเสมือนคลังแห่งพระธรรมวินัย ได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าตลอดมา ย่อมจดจำพระธรรมคำสั่งสอนได้มากเป็นพิเศษ และที่ประชุมสงฆ์ได้เลือกกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เป็นสถานที่ทำสังคายนา เพราะมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุว่า

๑. พระบรมศาสดาทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ แคว้นมคธเป็นแห่งแรก
๒. พระเจ้าอชาตศัตรูจักได้ถวายการอุปถัมภ์ในการปฏิสังขรณ์พระมหาวิหารรอบกรุงราชคฤห์ที่ชำรุดทรุดโทรม ๑๘ แห่ง ให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม

นอกจากนั้นที่ประชุมสงฆ์ยังขอให้องค์ประชุมจำพรรษาในกรุงราชคฤห์ โดยในเดือนแรกของการเข้าพรรษาให้ช่วยกันปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม แล้วประชุมทำสังคายนาพระธรรมวินัยในกลางเดือน ๙

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับภาระในด้านอาณาจักรและสร้างธรรมสภา ณ ใกล้ปากถ้ำสัตตบรรณ ภูเขาเวภาระ ทางทิศตะวันออกของกรุงราชคฤห์ เพื่อเป็นสถานที่ทำสังคายนา

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เพลากลางคืน พระอรหันต์ ๕๐๐ รูป อันมีพระมหากัสสปเถระเป็นองค์ประธาน ได้ประชุมสังคายนา พระมหากัสสปเถระเป็นผู้ปุจฉาทั้งส่วนที่เป็นพระวินัยและส่วนที่เป็นพระธรรม พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัยทั้งส่วนที่เป็นภิกษุและภิกษุณี พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม การสังคายนามีการร้อยกรอง รวบรวม ซักซ้อม ตรวจสอบและสวดพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วเสร็จในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลาทั้งสิ้น ๗ เดือน การประชุมทำสังคายนาครั้งที่ ๑ นี้ รวบรวมพระพุทธพจน์ได้จำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** ได้แก่

๑. **พระวินัยปิฎก** รวบรวมพระวินัยและพุทธบัญญัติอันเป็นข้อปฏิบัติของภิกษุและภิกษุณี มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
๒. **พระสุตตันตปิฎก** รวบรวมพระสูตร คือ พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงแก่บุคคล หรือปรารภเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแต่ละเรื่อง มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
๓. **พระอภิธรรมปิฎก** รวบรวมอภิธรรม คือ หลักธรรมที่เป็นสภาวธรรมล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์

จากคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปที่มาประชุมทำสังคายนาครั้งที่ ๑ นี้ ส่งผลให้พระธรรมวินัยอันเป็นพระพุทธพจน์จำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เหลือเป็นพุทธมรดกตกทอดให้ชาวโลกทุกหมู่เหล่าได้ดื่มอมฤตธรรมสืบต่อมาตราบเท่าปัจจุบันนี้

หลวงป้าได้ให้คณะเจริญพระพุทธมนต์บทสำคัญๆ ณ ใกล้ปากถ้ำสัตตบรรณ เมื่อเจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว หลวงป้าได้ยินเสียงสาธุการ จึงบอกพระฐิติพงษ์ จิติวโส ผู้เป็นศิษย์ให้ทราบ ศิษย์ที่ได้ยินก็เกิดความปลื้มปิติในกุศลผลบุญครั้งนี้ยิ่งขึ้น

การเดินทางลงจากภูเขาเวภาระได้ผ่านปิปผลิคูหา ซึ่งเป็นป้อมสี่เหลี่ยม สร้างด้วยหินภูเขาต่อกันขึ้นคล้ายเชิงรบโบราณ ลักษณะเป็นถ้ำขนาดกว้างประมาณ ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๒๔ เมตร ครั้งพุทธกาล ถ้ำนี้เป็นที่พำนักของพระมหากัสสปเถระผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดในการถือธุดงควัตร ๓ ประการ คือ เก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งมาทำจีวร ๑ ออกเที่ยวบิณฑบาตเป็นนิตย์ ๑ และ อยู่ตามป่าตามถ้ำเป็นอาจิณ ๑

ทางเดินลงจากเขาผ่านตโปทารามซึ่งเป็นบ่อน้ำร้อนเป็นชั้นๆ มีอยู่หลายบ่อ มีน้ำไหลออกจากท่อ รอบๆ ตโปทารามแวดล้อมด้วยสิ่งก่อสร้างน้อยใหญ่ที่ชาวฮินดูเข้ามาดูแล ด้วยถือว่าเป็นสถานที่บูชาของตน มีการแบ่งชั้นให้ผู้มาอาบน้ำตามวรรณะ บ่อชั้นบนเป็นที่อาบน้ำของวรรณะกษัตริย์และพราหมณ์ บ่อชั้นต่ำๆ ลงมาซึ่งเป็นน้ำที่ไหลมาจากบ่อชั้นบนเป็นของพวกแพศย์และศูทรตามลำดับ น้ำพุร้อนแห่งนี้กล่าวกันว่า มีนักวิทยาศาสตร์นำไปวิจัยพบแร่กำมะถัน เหล็ก ทองแดง และเรเดียมปนอยู่ในน้ำ จึงทำให้เป็นประโยชน์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บหลายชนิด ถึงกระนั้นก็ตามแม้เมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งเชิญคณะเราลงไปอาบน้ำแร่ดูบ้าง ก็ไม่มีใครสนใจอยากจะลอง ถ้าเพียงแค่มองดูการอาบน้ำชำระบาป สระผมหรือซักผ้าของคนวรรณะต่างๆ อย่างเดียวก็พอไหว แต่ถ้าจะให้ลองสัมผัสใกล้ชิดกว่านั้นด้วยการลงไปอาบน้ำปะปนรวมกับใครต่อใคร คงส่ายหน้าจนคอเคล็ดกันทุกคน

สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร พระเจ้าพิมพิสารเสด็จไปสู่ตโปทานทีเพื่อจะทรงสรงสนานพระวรกาย แต่ในขณะนั้นมีภิกษุกำลังสรงน้ำอยู่ในตโปทานที พระเจ้าพิมพิสารจึงประทับรออยู่เพื่อให้ภิกษุสรงน้ำจนเสร็จ พระองค์ทรงรออยู่นานกว่าจะได้สรงสนานพระวรกาย เป็นเหตุให้พระองค์เสด็จกลับพระราชวังไม่ทันก่อนที่ประตูพระนครจะปิด จึงเสด็จไปพักแรมที่พระเวฬุวันมหาวิหารแทน รุ่งเช้าพระองค์เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์แต่เช้าตรู่ ทำให้พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องที่ภิกษุไปสรงน้ำที่ตโปทานที หลังจากที่พระเจ้าพิมพิสารเสด็จกลับ พระพุทธองค์ได้รับสั่งประชุมสงฆ์ ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุใดอาบน้ำยังไม่ถึงกึ่งเดือนแล้วอาบน้ำอีก ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ยกเว้นแต่ภิกษุอาพาธ ภิกษุผู้ทำนวกรรม (การก่อสร้าง) ภิกษุซึ่งเดินทางไกล หรือในช่วงอากาศร้อน จึงทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้

พระเวฬุวัน

เมื่อลงมาถึงข้างล่างของภูเขาเวภารบรรพตแล้ว คณะเราก็เดินทางต่อไปยังพระเวฬุวัน (เวฬุวนาราม) **วัดแห่งแรกในบวรพระพุทธศาสนา** ณ ที่แห่งนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัยหลายสิกขาบทและทรงแสดงพระธรรมเทศนาในพระสูตรสำคัญหลายพระสูตร

เวฬุวนารามเดิมเคยเป็นพระราชอุทยาน ที่พระเจ้าพิมพิสารเสด็จประพาสเป็นประจำด้วยอยู่ใกล้พระราชวัง เป็นสถานที่สัปปายะ เหมาะสมกับพระพุทธองค์และพระอริยสงฆ์เป็นอย่างมาก พระเจ้าพิมพิสารจึงทูลถวายพระพุทธองค์และหลั่งน้ำทักษิโณทกลงบนพระหัตถ์เบื้องขวาของพระพุทธองค์พร้อมกล่าวคำถวาย

เรามองชมพระเวฬุวันหรือ “สวนไม้ไผ่” เห็นมีต้นไผ่เขียวขจีแลดูร่มเย็น รอบบริเวณมีถนนตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีสระน้ำกรันทกะ รวมทั้งศาลาทรงไทยที่สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของพุทธบริษัทชาวไทยเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๓ โดยพระเดชพระคุณ พระสุเมธาธิบดี (บุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิมหาเถร) ครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยาเป็นผู้จัดสร้าง ถ้ามองเข้าไปในศาลาจะเห็นจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพพระพุทธองค์ทรงรับสวนเวฬุวันจากพระเจ้าพิมพิสาร และมีพระพุทธรูปแบบไทยไว้ให้สักการบูชาด้วย ส่วนทางด้านทิศเหนือของสระน้ำประดิษฐานพระพุทธรูปที่ชาวพุทธญี่ปุ่นสายมหายานสร้างไว้ เชื่อกันว่า ณ ที่นี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ส่วนบริเวณสวนไผ่ด้านตะวันตกมีลานกว้างพอนั่งได้ ๕๐ คน ตรงกลางมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในซุ้มกลางแจ้ง ชาวพุทธสายเถรวาทนิยมมาบูชาไหว้พระสวดมนต์เวียนเทียนกัน ด้วยเชื่อว่าเป็นสถานที่พระอริยสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมายเพื่อฟังพระโอวาทจากพระบรมศาสดาในวันมาฆบูชา

ครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธบัญญัติที่พระเวฬุวันนี้หลายประการ เช่น ข้อห้ามคนที่เป็นโรค ๕ ชนิดบวช อันได้แก่ โรคเรื้อน โรคมองคร่อ (หรือมงคล่อ ซึ่งหมายถึงโรคหลอดลมโป่งพอง มีเสมหะแห้งอยู่ในหลอดลม ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง) โรคกลาก โรคหืด และโรคลมบ้าหมู (กุฏฺฐํ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร) ห้ามบวชให้ราชภัฏ (ข้าราชการ) ตามที่พระเจ้าพิมพิสารทูลขอบัญญัติวันเข้าพรรษา การทำอุโบสถ รวมถึงพระวินัย เช่น ห้ามทำสงฆ์แตกกัน ห้ามโจทก์ปาราชิกไม่มีมูล เป็นต้น

ก่อนเดินทางออกจากประตูพระเวฬุวัน คณะศิษย์ได้ขอถ่ายรูปร่วมกับหลวงป๋าและกราบบูชาสถูปบรรจุอัฐิธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะและพระมหาโมคคัลลานะ แล้วขึ้นรถโคชเพื่อเดินทางกลับโรงแรมที่พัก หลังอาหารเพลแล้วคณะเราจึงเช็คออกจากโรงแรมเพื่อเดินทางต่อไป

ช่วงบ่ายรถโคชได้พาคณะเราไปยังเชิงเขาคิชฌกูฏ คณะเราได้ลงไปชมสถานที่คุมขังพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งมองเห็นหินก่อขึ้นประมาณ ๑ เมตร เป็นบริเวณกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ตั้งอยู่กลางป่าละเมาะโดยมีทางเดินจากถนนใหญ่เข้าไปได้ ตรงกลางมีห้องสี่เหลี่ยมเล็กๆ หากยืนที่ซากกำแพงหิน จะมองเห็นยอดเขาคิชฌกูฏได้ชัดเจน เชื่อกันว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงถูกพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นพระราชโอรส กักบริเวณไว้ที่นี่ พระองค์ทรงหันเข้าพึ่งพุทธานุภาพทรงยืนทอดพระเนตรชายจีวรของพระบรมศาสดาซึ่งประทับอยู่ ณ มูลคันธกุฎี ยอดเขาคิชฌกูฏจนสิ้นพระชนม์ขณะมีพระชนมายุ ๕๒ พรรษา ก่อนพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน ๘ ปี

เขาคิชฌกูฏ

คณะเราเดินขึ้นเขาคิชฌกูฏไปตามทาง บางคณะเมื่อมาถึงจุดนี้ก็ขึ้นกระเช้า (chair lift) ซึ่งสร้างโดยชาวญี่ปุ่น ลักษณะเป็นเก้าอี้เดี่ยวแขวนอยู่บนลวดสลิงเส้นใหญ่ ชักรอกแบบลูกรอก ขึ้นทางหนึ่งลงทางหนึ่งสวนกัน ขึ้นไปจนถึงวิศวสันติสถูปซึ่งชาวญี่ปุ่นสร้างไว้บนยอดเขารัตนคีรี มองเห็นยอดเขาคิชฌกูฏอยู่ใกล้ๆ แต่คณะเราเลือกที่จะเดินตามทางขึ้นสู่เขาคิชฌกูฏ ยกเว้นหลวงป๋าและพระใบฎีกาวอลเตอร์ที่จ้างแขกอินเดียหามเสลี่ยงขึ้นเขา โดยมีคณะเราคอยระแวดระวังทั้งซ้ายขวาหน้าหลัง เมื่อเดินขึ้นเขาไปได้ระยะหนึ่งเราก็ข้ามสะพานเล็กๆ แลเห็นป้ายบอกว่าที่นี่เคยมีสถูปเล็กๆ ซึ่งสร้างไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่าสถานที่แห่งนี้มีฝูงกวางและสัตว์ป่าอาศัยอยู่มาก กล่าวกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นบริเวณที่พระนางโกศลเทวีมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารทรงพระครรภ์และทรงแพ้ท้องอยากเสวยโลหิตที่พระชานุเบื้องขวาของพระเจ้าพิมพิสาร โหราจารย์ทำนายว่าพระราชโอรสที่เกิดมาจะกระทำปิตุฆาต พระมเหสีจึงพยายามทำลายชีวิตพระโอรสเสียตั้งแต่อยู่ในพระครรภ์ แต่พระเจ้าพิมพิสารไม่ทรงยินยอม ทรงพยายามป้องกันและได้สะเดาะพระเคราะห์ด้วยการสร้างวัดถวายที่นี่ นอกจากนั้นในพระบาลียังจารึกว่า พระพุทธองค์พร้อมบรรดาพระสาวกทรงเคยพัก ณ บริเวณนี้เป็นระยะ ครั้งพระเทวทัตผลักก้อนหินทำร้ายพระพุทธองค์บนเขาคิชฌกูฏ พระสาวกได้ช่วยกันพยุงพระบรมศาสดาลงมาจากเขาและแวะพักที่นี่ ซึ่งขณะนั้นเป็นวัดชื่อวัดมัททกุจิ (มัททกุจิ-มฤคทายวัน) เพื่อทำการปฐมพยาบาล ต่อจากนั้นจึงเสด็จไปประทับ ณ ชีวกัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์เพื่อทรงรับการพยาบาลในขั้นต่อไป

ทางเดินขึ้นเขาคิชฌกูฏมีขนาดกว้างเกือบ ๒ เมตร บางตอนเป็นขั้นบันไดเพื่อไม่ให้ลาดชัน เดินมาถึงจุดหนึ่งจึงพบเจดีย์ที่สร้างขึ้นไว้ ณ สถานที่ที่พระเจ้าพิมพิสารเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง แล้วประทับบนหลังช้างเพื่อขึ้นเขาไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ จากนั้นจะพบฐานสี่เหลี่ยมของเจดีย์ที่สร้างขึ้นไว้ ณ สถานที่ที่พระเจ้าพิมพิสารลงจากหลังช้างแล้วเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยข้าราชบริพารที่เลื่อมใสศรัทธาไปเฝ้าพระบรมศาสดา ณ วิหารบนยอดเขาโน้น

การเดินทางยามบ่ายวันนี้ แม้จะมีแดด แต่คณะเรากลับปิติยินดีที่จะได้มีโอกาสถวายบังคมพระบรมศาสดาถึงมูลคันธกุฎีของพระพุทธองค์ เราจึงรู้สึกทั้งเย็นกายเย็นใจ ไม่เหน็ดเหนื่อยเท่าที่ควร แม้จะมีเหงื่อออกบ้างก็ตาม ครั้นมองเห็นมูลคันธกุฎีที่ประทับของพระพุทธองค์แล้ว ความเมื่อยล้าในการเดินทางขึ้นเขามาก็เหมือนจะหายเป็นปลิดทิ้งไปหมด

ก่อนถึงมูลคันธกุฎีซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาสูงสุด จะมีซากอิฐก่อฐานสี่เหลี่ยมติดกับหน้าผา เชื่อกันว่าเป็นที่พักของพระอานนท์ ยอดพระอุปัฏฐากผู้เป็นสหชาติของพระบรมศาสดา ซึ่งได้ตามเสด็จไปทุกหนทุกแห่งประดุจเงาตามตัว และได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นเลิศทางพหูสูตด้วยทรงจำพระธรรมไว้ได้ทั้งหมด

บริเวณที่ประทับของเดิมจะเป็นกุฏิแคบๆ เหมาะที่จะนั่งมากกว่านอน วัดดูด้วยศอกจะกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ (ราวๆ ๑.๗๕ เมตร) ยาว ๔ ศอก (ราวๆ ๒ เมตร) เท่านั้น แต่พระพุทธองค์ก็ทรงพอพระทัยที่จะประทับอยู่ที่นี่มากกว่าสถานที่อื่นๆ

คณะเราซึ่งมีหลวงป๋าเป็นผู้นำ ได้นำพวงมาลัยดอกดาวเรืองน้อมถวายสักการะพระพุทธองค์ที่แท่นบรรทม หลวงป๋าได้กล่าวนำบูชาพระพุทธองค์เพื่อระลึกถึงพระบรมศาสดาเหมือนพระองค์ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ จากนั้นหลวงป๋าก็ปิดทองคำเปลว ณ ที่ประทับ ผู้ร่วมคณะทุกคนกระทำตามและกล่าวขออนุญาตจากพระพุทธองค์เพื่อขอถ่ายภาพเป็นที่ระลึก แล้วจึงกราบนมัสการลา น้อมระลึกถึงพระพุทธานุภาพ พร้อมอาราธนาพระพุทธองค์มาคุ้มครองรักษาคณะเราตลอดระยะการเดินทางจาริกแสวงบุญ ก่อนที่จะเดินลงเขา หลวงป๋าและคณะจะให้เงินแก่แขกผู้ดูแลมูลคันธกุฎี แต่แขกผู้นั้นบอกให้วางเงินบนพานที่แท่นบรรทม

ครั้งพุทธกาล บริเวณโดยรอบเขาคิชฌกูฏนี้เป็นที่สัปปายะของพระอริยสาวก เป็นที่จำพรรษาของพระอรหันต์ เช่น พระสารีบุตร พระอานนท์ พระมหากัสสปะ พระอนุรุทธะ พระปุณณมันตานีบุตร และพระอุบาลี เป็นต้น

เขาคิชฌกูฏเป็นหนึ่งในเบญจคีรี (เบญจคีรี ได้แก่ เวภาระ เวปุลละ บัณฑวะ คิชฌกูฏ และ อิสิคิลิ) อันเป็นปราการธรรมชาติ กำแพงอันทรงพลังล้อมมหานครราชคฤห์ซึ่งผู้แสวงบุญควรจะได้ทัศนายิ่งนัก กล่าวกันว่าเขาคิชฌกูฏมีลักษณะเหมือนนกแร้งหรือเป็นที่อาศัยของฝูงแร้งที่มาคอยกินซากศพโจรที่ถูกประหารและโยนทิ้งเหว คณะเราต่างก็พยายามมองดูเขาลูกนี้ให้เหมือนนกแร้งให้ได้ตามที่คนกล่าวขาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเดินทางมีอรรถรสมากยิ่งขึ้น

เราเดินลงเขาไปไม่ไกลนักก็ถึงลานหิน ที่ส่วนบนมีหินก้อนใหญ่ชะโงกออกมา ข้างในเป็นโพรงลึกใหญ่เพียงพอที่จะเข้าไปหลบลมร้อนหรือพักหลบฝนได้เป็นอย่างดี จุดนี้เรียกว่า ถ้ำสุกรขาตา มีลักษณะเป็นเพิงผามีรูปเหมือนคางหมูหรือเป็นถ้ำหมูขุด คณะเราได้จุดเทียนธูปบูชาปิดทองที่ผนังถ้ำ และน้อมระลึกถึงพระอริยสงฆ์ยอดกตัญญู คือ พระสารีบุตร ในวันที่ ๑๕ หลังจากอุปสมบทแล้ว ขณะพระสารีบุตรกำลังถวายงานพัดพระบรมศาสดา ณ ถ้ำสุกรขาตา

แห่งนี้ ท่านได้สดับพระธรรม "เวทนาปริคคหสูตร" ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ทีฆนขปริพาชก ผู้เป็นหลานชายของท่าน ว่าด้วยเรื่องทิฏฐิเป็นเหตุให้ก่อการวิวาท พระพุทธองค์ให้พิจารณากายว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นความเจ็บไข้ เป็นของทรุดโทรม เป็นของว่างเปล่า เป็นของมิใช่ตน ให้ละความพอใจในกาย ความเยื่อใยในกาย นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังทรงแสดง "เวทนา ๓" อันอาศัยปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป ดับไปเป็นธรรมดา ไม่ควรยึดมั่นด้วยทิฏฐิ พระสารีบุตรได้ฟังพระบรมศาสดาตรัสการให้ละธรรมเหล่านั้น การสละคืนธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญาอันยิ่ง จนรู้ชัดแจ้งตามธรรมนั้น จิตของท่านจึงหลุดพ้นจากอาสวะ บรรลุอรหัตตผล แทงตลอดที่สุดแห่งสาวกบารมีญาณ เมื่อวันมาฆปุณณมี เพ็ญเดือน ๓

ทีฆนขปริพาชกเกิดดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เห็นแจ้งว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา" ได้บรรลุโสดาปัตติผล และกราบทูลพระพุทธองค์ว่า "ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือตามประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่บัดนี้เป็นต้นไป"

เวลาบ่ายหลังจากพระสารีบุตรบรรลุอรหัตตผลแล้ว มีการประชุมสงฆ์ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต อันประกอบด้วยองค์ ๔ ได้แก่ เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ อยู่ในมาฆฤกษ์ ภิกษุ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ภิกษุทุกรูปล้วนเป็นพระอรหันต์ขีณาสพผู้ได้อภิญญา ๖ และภิกษุทั้งหมดล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา

ในที่ประชุมสงฆ์ พระบรมศาสดาทรงสถาปนาพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นคู่อัครสาวก ทรงตรัสว่า สาวกบารมีญาณของทั้งสองท่านนี้ได้บำเพ็ญมาเต็มเปี่ยมแล้ว นับด้วยอสงไขยกับอีกแสนกัป

จากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่ภิกษุปุราณชฎิล ๑,๐๐๐ รูป รวมทั้งพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรและภิกษุบริวารอีก ๒๕๐ รูป มีใจความว่า ขันติเป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นธรรมอันสูงสุด ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง ๑ การยังกุศลให้ถึงพร้อม ๑ การทำจิตให้ผ่องใส ๑ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่

กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ในที่นั่งที่นอนอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การชุมนุมสงฆ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเช่นนี้ มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นซึ่งเกิดขึ้นในปีแรกหลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว ๙ เดือน

คณะเราเดินลงต่อมาเห็นหินก้อนใหญ่อยู่ใกล้ทางขึ้นลง ข้างบนหินก้อนใหญ่มีหินก้อนน้อยกลิ้งระเกะระกะอยู่มากมาย หลังจากถามหลวงป๋า จึงทราบว่าเป็นการโยนหินขึ้นไปเพื่อช่วยกันสร้างเจดีย์พร้อมทั้งอธิษฐานว่า "ขออย่าให้ชีวิตตกต่ำ" อันหมายถึง อย่าให้ก้อนหินที่โยนขึ้นไปนั้นตกลงมานั่นเอง เหตุที่ต้องมาเสี่ยงทายที่นี้เพราะว่าเป็นที่จำพรรษาของพระโมคคัลลานะอัครสาวกผู้เลิศทางอิทธิฤทธิ์ (คณะเราท่านหนึ่งพูดขึ้นว่า เปรตที่พระโมคคัลลานะเห็นยังอยู่หรือไม่ ผู้ร่วมคณะอีกท่านหนึ่งบอกว่ายังอยู่) เรื่องพระโมคคัลลานะเห็นเปรตนั้น มีเรื่องเล่าดังนี้

สมัยพุทธกาล ครั้งหนึ่งพระโมคคัลลานะกับพระลักขณะลงจากเขาคิชฌกูฏไปบิณฑบาต ระหว่างทางพระโมคคัลลานะได้ยิ้มออกมา พระลักขณะถามว่ายิ้มอะไร พระโมคคัลลานะบอกให้รอถึงวัดเวฬุวันก่อน หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้วท่านจึงเล่าว่าได้เห็นสุจิโลมเปรตมีขนเป็นเข็มเต็มตัวไปหมด เข็มนั้นลอยขึ้นไปบนอากาศ แล้วตกลงมาทิ่มแทงตามตัวจนต้องร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด เหล่าภิกษุหลายองค์ได้ฟังดังนั้นก็ไปกราบทูลฟ้องพระพุทธองค์ตรัสว่า

> "กาลก่อนเราก็ได้เคยเห็นเช่นนี้ เปรตนั้นเคยเป็นนายสารถีอยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง แต่เป็นคนชอบพูดส่อเสียด ก้าวร้าวผู้อื่นอยู่เสมอ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้นเขาจึงหมกไหม้อยู่ในนรกหลายพันปี แล้วจึงมาเกิดเป็นเปรต พระโมคคัลลานะพูดความจริง ไม่ต้องอาบัติ"

อีกครั้งหนึ่ง พระโมคคัลลานะกับพระลักขณะลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นเปรตตัวหนึ่งชื่ออชครเปรต สูงประมาณ ๒๕ โยชน์ (๑ โยชน์ ยาว ๑๖ กิโลเมตร) ด้วยจักษุทิพย์ เปรตนั้นมีไฟตั้งขึ้นจากศีรษะลามถึงหาง ตั้งขึ้นแต่หางลามถึงศีรษะ และตั้งขึ้นแต่สีข้างทั้ง ๒ ไปรวมอยู่ที่กลางตัว พระโมคคัลลานะไปเฝ้าพระบรมศาสดา จึงทราบถึงบุพพกรรมของอชครเปรตว่าสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ เศรษฐีสุมังคละให้สร้างวิหารปูพื้นด้วยอิฐทองคำประมาณ ๒๐ อุสภะ ด้วยทรัพย์ประมาณเท่านั้น และทำการฉลองด้วยทรัพย์ประมาณ

เท่านั้นเช่นกัน วันหนึ่งเศรษฐีไปเฝ้าพระบรมศาสดาแต่เช้าตรู่ ระหว่างทางพบโจรคนหนึ่งนอนเอาผ้ากาสาวะคลุมร่างตลอดตัวในศาลาหลังหนึ่งใกล้ประตูพระนคร ทั้งๆที่เท้าเปื้อนโคลน เศรษฐีจึงกล่าวว่า เจ้าคนนี้เท้าเปื้อนโคลน จักเป็นคนเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืนแล้วมาหลบนอน ฝ่ายโจรได้ยินก็เปิดผ้าออกมาดู เห็นเศรษฐีก็ผูกใจอาฆาต ต่อมาโจรจึงไปเผานาของเศรษฐี ๗ ครั้ง ตัดเท้าโคในคอก ๗ ครั้ง เผาเรือน ๗ ครั้ง และเผาคันธกุฎีของพระพุทธองค์ซึ่งเศรษฐีสร้างถวาย เศรษฐีก็สละทรัพย์สร้างคันธกุฎีถวายแด่พระบรมศาสดา แต่โจรก็ยังคิดฆ่าเศรษฐีต่อ ระหว่างเดินเตร่รอโอกาสอยู่ เศรษฐีถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธาน เศรษฐีได้กราบทูลพระบรมศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้หนึ่งเผานาของข้าพระองค์ ๗ ครั้ง ตัดเท้าโคในคอก ๗ ครั้ง เผาเรือน ๗ ครั้ง บัดนี้พระคันธกุฎีก็คงจักเป็นเจ้าคนนั้นเผาอีก ข้าพระองค์ขอให้ส่วนบุญในทานนี้แก่เขา โจรได้ยินก็เกิดคิดขึ้นได้ จึงหมอบลงแทบเท้าของเศรษฐีและขอให้เศรษฐีอภัยโทษให้ด้วย เศรษฐีก็กล่าวอภัยโทษให้ ครั้นโจรผู้นั้นตายก็ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกสิ้นกาลนาน บัดนี้มาเกิดเป็นอชครเปรต ถูกไฟไหม้อยู่บนเขาคิชฌกูฏด้วยวิบากกรรมที่เหลือ ต่อจากนั้นพระพุทธองค์ก็ตรัสพระคาถาว่า อันคนพาลทำกรรมทั้งหลายที่ลามกอยู่ก็ไม่รู้ตัว บุคคลมีปัญญาทรามย่อมเดือดร้อนดุจถูกไฟไหม้เพราะกรรมของตนเอง

ระหว่างทางเดินลงเขา หากมองจากทางเดินจุดที่เป็นถ้ำของพระโมคคัลลานะขึ้นไปจะเห็นก้อนหินตั้งเรียงกัน ๓ ก้อน มีช่องระหว่างเขาที่พอจะเดินได้ มัคคุเทศก์เล่าว่า เมื่อก่อนที่ยังไม่มีก้อนหินกั้นไว้จะเป็นทางขึ้นลงเขาเพียงทางเดียวเท่านั้น ณ จุดนี้เอง เชื่อกันว่าเป็นสถานที่ที่พระเทวทัตพยายามกลิ้งก้อนหินลงมาเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธองค์

คณะเราเดินลงมาตามทางเรื่อยๆ ชมทิวทัศน์ระหว่างทางจนถึงข้างล่าง แล้วจึงขึ้นรถโคชเพื่อเดินทางต่อไปยังพุทธคยา

เรานั่งรถโคชอำลากรุงราชคฤห์หรือเบญจคีรีนครซึ่งแม้ไม่เป็นสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล แต่ก็มีความสำคัญในบวรพระพุทธศาสนา นับเข้าในอัฏฐมหาสถานที่สำคัญทั้ง ๘ อันได้แก่ ลุมพินี พุทธคยา สารนาถ กุสินารา ราชคฤห์ สังกัสสะ เวสาลี และสาวัตถี ขณะผ่านย่านชุมชนของราชคฤห์ เห็นรถม้าจอดรอรับผู้โดยสาร สองฟากฝั่งถนนมีร้านขายเครื่องอุปโภคเหมือนตลาดแบกะดินอยู่ทั่วไป รถโคชแล่นผ่านมาได้ระยะหนึ่ง ก็เห็นซากกำแพงเมืองโบราณยาวเหยียดสุดสายตา สันนิษฐานว่าเป็นซากกำแพงเมืองใหม่ของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ทรงให้ยกเอาหินภูเขาเป็นก้อนๆ มาเรียงซ้อนกันและตรึงไว้เพื่อล้อมรอบปราสาทราชวังยาวทั้งสิ้น

ประมาณ ๔ ไมล์ กำแพงชั้นในมีความหนาประมาณ ๑๔ ฟุตเศษ แม้กำแพงจะมีอายุได้ถึง ๒,๕๐๐ ปีแล้วแต่ก็ยังมีสภาพแข็งแรง อย่างน่าอัศจรรย์

รถโคชพาคณะเราเดินทางจากกรุงราชคฤห์ไปยังพุทธคยา เป็นระยะทาง ๗๖ กิโลเมตรแต่ใช้เวลาเดินทางถึง ๓ ชั่วโมงเศษ เนื่องจากสภาพถนนไม่ค่อยดี ซ้ำในย่านชุมชนก็พลุกพล่านทั้งคนเดิน คนวางของขาย แพะร้อง วัวนอน แขกยืนเคี้ยวหมากคุยกัน รถจอดทักทายกันกลางถนน แลดูวุ่นวายไปหมด รถแล่นผ่านต่อไปตามทุ่งกว้างมองเห็นคันนา ทำให้ระลึกถึงกำเนิดรูปแบบจีวรของภิกษุ ซึ่งได้มาจากรูปแบบคันนาของแคว้นมคธนั่นเอง ก่อนจะถึงเมืองคยา รถต้องแล่นผ่านแม่น้ำ ๖ สาย คือ ปัญจนคี ติเลย่า ดาดา เปมา ธโครี และเนรัญชรา รถโคชขับผ่านสะพานเหล็กข้ามแม่น้ำจนมาถึงตัวเมือง

เมืองคยาเป็นจังหวัดหนึ่งในรัฐพิหาร ตามตำนานฮินดูกล่าวว่า เดิมเป็นเมืองของอสูรชื่อ คยา ต้องคำสาปของพระวิษณุว่า “เมืองของอสูรนี้มีแม่น้ำขอให้มีแต่ทราย มีหญิงมีชายก็อย่าให้มีคนงาม มีภูเขาก็ขออย่าให้มีต้นไม้ มีคนค้าขายก็ขอให้เพียงพอมีอยู่มีกิน” รถโคชแล่นเลียบแม่น้ำเนรัญชรามา ๑๑ กิโลเมตรก็ถึงพุทธคยา รถพาคณะเราเข้าพักที่โรงแรมสุชาดา (Hotel Sujata) ซึ่งอยู่ใกล้วัดไทยพุทธคยา เมื่อเก็บกระเป๋าเดินทางและสัมภาระต่างๆ เรียบร้อยแล้ว คณะเราก็นั่งรถโคชไปเจดีย์พุทธคยา ซึ่งอยู่ห่างไปประมาณ ๑ กิโลเมตร คณะเราลงจากรถโคชเดินต่อไปยังองค์เจดีย์ ด้วยแรงจิตที่ใคร่จะได้กราบนมัสการพระพุทธองค์ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ แม้เวลาจะค่ำแล้ว แต่บริเวณเจดีย์มีแสงไฟสาดส่อง ถึงจะไม่สว่างมากนัก แต่ก็สามารถมองเห็นทางเดินได้ คณะเราได้เข้าไปกราบนมัสการพระพุทธรูปในวิหารพระเจดีย์พุทธคยาซึ่งมีชาวพุทธมากราบนมัสการเป็นจำนวนมาก

พระพุทธรูป (หลวงพ่อพระพุทธเมตตา)

พระพุทธรูปในวิหารพระเจดีย์พุทธคยานี้เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยหินแกรนิตสีดำ เมื่อประมาณปี พ.ศ.๑๑๐๐ เศษ ปิดทองเหลืองอร่าม มีเครื่องตั้งบูชาตรงหน้าพระพุทธรูป มีหินทรงกลมที่มองเห็นเฉพาะฐาน ชาวไทยเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่าหลวงพ่อพระพุทธเมตตา

จากบันทึกของหลวงจีนพระถังซัมจั๋ง (พระวิเทศโพธิคุณ ๒๕๔๔: ๑๙๒-๑๙๓) กล่าวว่า ศศางกา กษัตริย์จากเบงกอลเสด็จเข้าไปในวิหารมหาโพธิ์ พบพระพุทธรูปตั้งไว้บูชาองค์หนึ่ง เมื่อแรกคิดจะทำลายด้วยตนเอง แต่เมื่อเห็นพระพักตร์อันเปี่ยมด้วยพระเมตตาของพระพุทธรูปก็กระทำไม่ลง จึงเสด็จกลับพระนคร และให้นายทหารคนหนึ่งไปทำลายพระพุทธรูปนี้ แล้วให้ตั้งพระมเหศวรขึ้นแทนที่ นายทหารมาเห็นพระพักตร์พระพุทธรูปก็ทำไม่ลงเช่นกัน ทั้งคิดว่าหากทำลายพระพุทธรูปตามพระบัญชา ตัวเขาคงต้องตกนรกหมกไหม้ไปหลายกัปเป็นแน่ จึงไปตามชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธามาปรึกษา แล้วสร้างกำแพงกั้นพระพุทธรูปไว้ไม่ให้คนภายนอกล่วงรู้ว่ามีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ข้างใน แล้วตั้งรูปพระมเหศวรไว้หน้ากำแพง จากนั้นจึงกลับไปกราบทูลกษัตริย์ศศางกา แทนที่ศศางกาจะดีพระทัย พระองค์กลับหวาดกลัว นับแต่นั้นมาก็ประชวร มีอาการเจ็บปวดพระวรกาย ในไม่ช้าก็มีอาการเนื้อหลุดออกเป็นชิ้นๆ แล้วสิ้นพระชนม์ด้วยความทรมานในที่สุด นายทหารคนนั้นจึงกลับไปพุทธคยา แล้วรีบทำลายกำแพงที่กั้นอยู่หน้าพระพุทธรูปออกเสีย

พระมหาเจดีย์พุทธคยา และต้นพระศรีมหาโพธิ์ (สถานที่ตรัสรู้)

หลังจากคณะเรากราบพระพุทธรูปแล้วก็ออกมาจากวิหาร เดินรอบนอกเจดีย์ไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งอยู่ติดกับพระเจดีย์พุทธคยาด้านทิศตะวันตก มีพระแท่นวัชรอาสน์ซึ่งเป็นที่ประทับขณะตรัสรู้ อยู่ระหว่างกลางของต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระเจดีย์พุทธคยา และมีกำแพงล้อมรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระแท่นวัชรอาสน์ เมื่อเข้าไปข้างใน หลวงป้านำผ้าไตรจีวรน้อมถวายพระพุทธองค์บนพระแท่นวัชรอาสน์เป็นพุทธบูชา เมื่อกล่าวนำถวายแล้วจึงนำคณะนั่งเจริญจิตตภาวนาประมาณ ๑ ชั่วโมง ในขณะนั่งเจริญจิตตภาวนา หลวงป้าได้พูดว่า “เมื่อใจสงบหยุดนิ่งตรงศูนย์กลางกาย บริสุทธิ์ผ่องใสดีแล้ว ย่อมเห็นธรรมกายของพระพุทธเจ้าได้” หลังการเจริญจิตตภาวนาแล้วหลวงป้าก็ปิดทองคำเปลวที่พระแท่นวัชรอาสน์ จากนั้นหลวงป้านำคณะเดินเวียนประทักษิณรอบพระมหาเจดีย์ จนมาถึงรัตนฆรเจดีย์ สถานที่ที่พระพุทธองค์เสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ ๔ ณ สถานที่นี้พระพุทธองค์ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีเป็นเวลา ๗ วัน รัตนฆรเจดีย์เป็นวิหารซึ่งมีลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยม ไม่มุงหลังคา กว้างประมาณ ๑๑ ฟุต ยาวประมาณ ๑๔ ฟุต บริเวณรอบๆ มีเจดีย์โบราณมาก มีพระพุทธรูปสมัยคุปตะและสมัยปาละประดิษฐานอยู่ หลวงป้านำเจริญพระพุทธมนต์พระธัมมจักกัปปวัตตสูตร แล้วเดินต่อไปจนครบรอบเจดีย์ ก่อนจะนำคณะขึ้นรถโคชเดินทางกลับไปพักผ่อนยังที่พัก

คนไทยบางคณะเดินทางจาริกแสวงบุญ ตามเส้นทาง ดอนเมือง-กัลกัตตา ด้วยเครื่องบินแล้วนั่งรถไฟของอินเดียจากกัลกัตตาไปพุทธคยา

วันอังคารที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

พุทธคยา

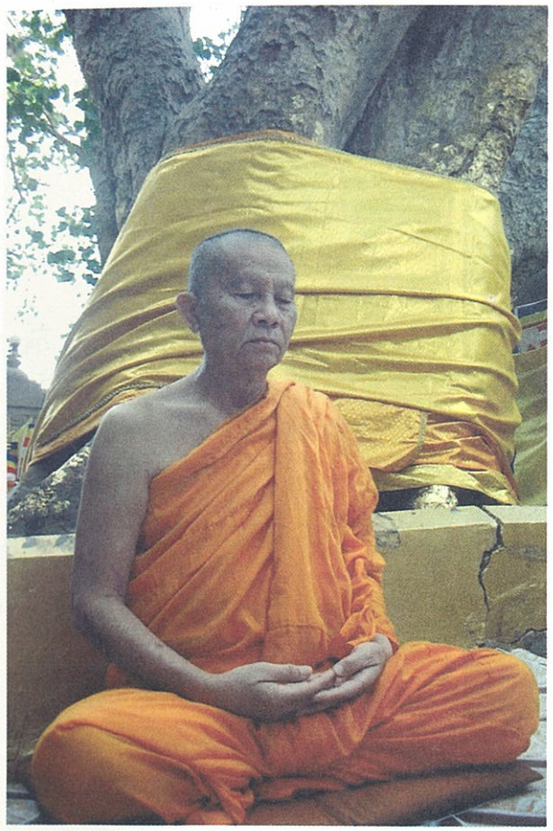

หลวงป๋านั่งเจริญจิตตภาวนา
ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์

หลวงป๋านำคณะผู้เดินทาง
ปิดทองคำเปลว
ณ รัตนจงกรมเจดีย์

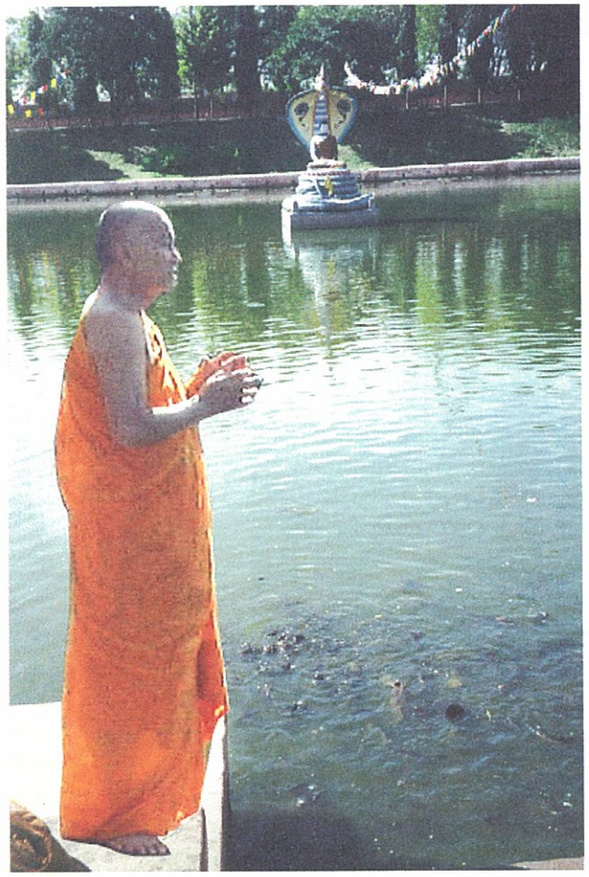

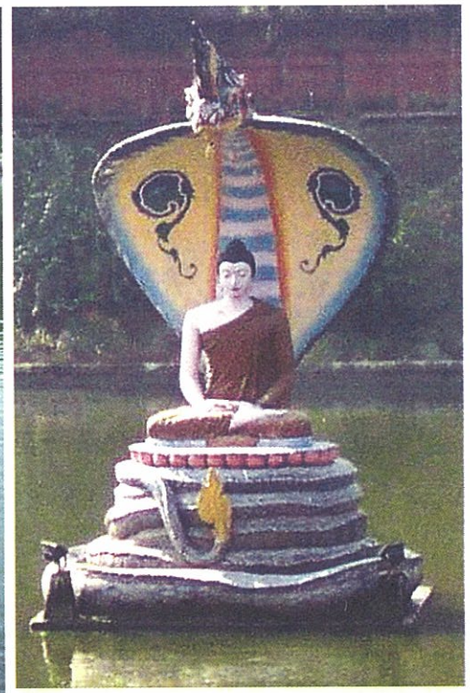

หลวงป่าชมสระน้ำมุจลินท์

แม่น้ำเนรัญชราในฤดูแล้ง ซึ่งมองเห็นพระมหาเจดีย์พุทธคยาด้วย

หลังอาหารเช้า คณะเดินทางออกจากโรงแรมไปถึงบริเวณใกล้กับพระมหาเจดีย์พุทธคยา ทำให้เห็นสภาพของตลาดพุทธคยา พวกแขกอินเดียจะวางของขายบนโต๊ะขนาด ๑x๒ เมตร สินค้าที่วางขายส่วนมากเป็นของที่ระลึก ทั่วทั้งตลาดจะพบเห็นเด็กขอทานจำนวนมาก เด็กบางคนก็พิการเดินไม่ได้ ต้องใช้วิธีคืบไปข้างๆ แทนที่จะเคลื่อนที่ไปข้างหน้าแต่ก็นับว่าคล่องตัวใช้ได้ เล่ากันว่าเด็กบางคนยอมลงทุนทำร้ายร่างกายตนเองให้พิการเพื่อที่จะได้ขอทานจากผู้จาริกแสวงบุญได้ง่ายขึ้น คณะของเราวางอุเบกขาขณะเดินไปตามทาง ซึ่งมีลักษณะเป็นขั้นบันไดบนเนิน (ทราบภายหลังว่า เนินนี้เป็นซากที่ยังหลงเหลืออยู่ของมหาสังฆาราม ซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์จำนวนถึง ๒,๐๐๐ รูป เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเจริญรุ่งเรืองอยู่ จนถึง พ.ศ. ๗๐๐ ก็อ่อนแอลง) เมื่อคณะเราเดินไปถึงประตู ก็พบชาวธิเบตกำลังกราบไหว้พระพุทธองค์ไปทางเจดีย์ ด้วยวิธีคว่ำลำตัวลงบนแผ่นกระดานของเขาหลายๆ ครั้งเป็นเวลานาน ส่วนชาวภูฐาน ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธ และชาวไทย จะเข้าไปกราบพระพุทธรูปในวิหารก่อน คณะเราเดินตรงไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งอยู่ติดกับพระมหาเจดีย์

พระมหาเจดีย์นี้ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นผู้สร้าง ต่อมาพ.ศ.๖๗๔ พระเจ้าหุวิชกะ กษัตริย์แคว้นมคธทรงบูรณะปฏิสังขรณ์และสร้างเพิ่มเติมด้วยศิลปะที่เรียกว่าเป็นต้นแบบของศิลปะในยุคต่อๆ มา จนพระมหาเจดีย์กลายเป็นพระสถูปใหญ่ของพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงแผ่ไปไกล เจดีย์มีลักษณะเป็นรูปทรงกรวยสูงประมาณ ๕๑ เมตร วัดโดยรอบฐานได้ประมาณ ๘๕ เมตร ตั้งอยู่บนอาคารรองรับ ๒ ชั้น มีเจดีย์บริวารทั้งสี่ด้าน รอบบริเวณมีเสาหินทรายที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช มีรั้วล้อมไว้อย่างแข็งแรง มีร่องรอยการบูรณะสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

พระมหาเจดีย์จัดเป็นสถานที่ที่สำคัญมากทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ กอปรกับบริเวณนี้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่คนโบราณนับถืออยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้สถานที่นี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของพระพุทธศาสนา จนมีคำกล่าวขานจากมหาชนทั้งหลายว่า ที่ต้นโพธิ์แห่งนี้เป็นสะดือของโลก หรือ ปัถวินาภิมณฑล เพราะเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงตรัสรู้ที่นี้ทั้งสิ้น และไม่มีสถานที่อื่นที่จะรองรับน้ำหนักของการตรัสรู้ได้เท่าสถานที่นี้ โพธิรุกขะหรือต้นไม้โพธิ์จึงถือเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธทั่วโลก

ผู้ร่วมคณะท่านหนึ่งเรียนถามหลวงป๋าว่า สถานที่นี้จะเป็นสถานที่ที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์หรือไม่ หลวงป๋าตอบศิษย์ผู้นั้นว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะมาตรัสรู้ ณ ชมพูทวีป ซึ่งหมายเอาที่ตรัสรู้ของพระสมณโคดมพระพุทธเจ้าพระองค์นี้เป็นศูนย์กลาง แม้แต่ในอนาคต พระโพธิสัตว์ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแล้วต่อไปข้างหน้าจนถึงองค์ที่ ๑๐ ที่มีพระนามว่าสุมังคละ ก็จะมาตรัสรู้ ณ ที่นี้เช่นกันทุกพระองค์

พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข

คณะของเราเข้าไปนั่งใกล้ต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระแท่นวัชรอาสน์ เมื่อกราบแล้ว หลวงป๋านำกล่าวบูชาและนั่งเจริญจิตตภาวนาประมาณ ๔๕ นาที ในขณะนั่งเจริญจิตตภาวนา หลวงป๋าได้พูดว่า “เมื่อใจสงบหยุดนิ่งตรงศูนย์กลางกาย บริสุทธิ์ผ่องใสดีแล้ว ย่อมเห็นธรรมกายของพระพุทธเจ้าได้” หลังการเจริญจิตตภาวนา คณะของเราก็ทำบุญใส่ตู้บริจาคที่อยู่หน้าประตูและถวายเงินพระอินเดียที่นั่งอยู่ในบริเวณนั้นด้วย เมื่อถ่ายรูปเป็นที่ระลึกแล้ว จึงเดินทักษิณาวรรตรอบพระมหาเจดีย์ผ่านสัตตมหาสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข หลังจากทรงตรัสรู้แล้ว ๗ แห่ง แห่งละ ๗ วัน รวม ๔๙ วัน เพื่อพิจารณาพระโพธิญาณที่ทรงตรัสรู้นั้นให้แน่พระทัย สถานที่ทั้ง ๗ แห่งนั้นได้แก่ โพธิบัลลังก์ อนิมิสเจดีย์ รัตนจงกรมเจดีย์ รัตนฆรเจดีย์ ต้นอชปาลนิโครธ ต้นมุจลินท์ และต้นราชายตนะ สัตตมหาสถานทั้ง ๗ นี้ถือกันว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา นับเป็นพุทธเจดีย์ด้วย ผู้ใดจาริกมาแล้วควรจะได้ถวายการสักการะให้ครบทุกแห่ง ด้วยว่าการพิจารณาธรรมตามพุทธสถานเหล่านี้จัดว่ามีอานิสงส์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติมาก

โพธิบัลลังก์อยู่ในปริมณฑลที่ทรงตรัสรู้ ด้านทิศตะวันตกของพระมหาเจดีย์ พระพุทธองค์ทรงประทับเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์แรก เวลาปฐมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท (ธรรมที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุปัจจัย) สายเกิด แล้วทรงเปล่งอุทาน ความว่า “เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะรู้ธรรมพร้อมทั้งต้นเหตุ” เวลามัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท สายดับ แล้วทรงเปล่งอุทาน ความว่า “เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะได้ทราบถึงความสิ้นไปแห่งปัจจัย” เวลาปัจฉิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท ทั้งโดยอนุโลม (ตามลำดับ) และโดยปฏิโลม (ย้อนลำดับ) แล้วทรงเปล่งอุทาน ความว่า “เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาเสียได้ดั่งดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น” (สุชีพ ปุญญานุภาพ ๒๕๓๙ : ๒๑๒) โพธิบัลลังก์จึงนับเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธทั่วโลก ผู้มีศรัทธาต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากทั่วทุกมุมโลกต่างพากันมาสักการะมิได้ขาด

อนิมิสเจดีย์เป็นเจดีย์สีขาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ทางขวามือเมื่อเข้าไปในบริเวณโพธิมณฑล เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่สองหลังจากทรงตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงยมกปาฏิหารย์เพื่อระงับความปริวิตกของเทวดาที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ๗ วัน ด้วยยังไม่ทรงละความอาลัยในบัลลังก์ ทรงบันดาลท่อน้ำท่อไฟให้พวยพุ่งออกจากส่วนพระวรกายเป็นคู่ เป็นต้น พระพุทธองค์ประทับยืนทางด้านทิศเหนือ ทรงลืมพระเนตรดูบัลลังก์และต้นพระศรีมหาโพธิ์โดยไม่กระพริบพระเนตรเลยตลอด ๗ วัน สถานที่นี้จึงเรียกว่า อนิมิสเจดีย์

สัปดาห์ที่สาม พระพุทธองค์ทรงเนรมิตที่สำหรับจงกรมระหว่างโพธิบัลลังก์กับที่ประทับยืนเพ่งอนิมิสเจดีย์ เพื่อเสด็จจงกรมจากทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตก ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอด ๗ วัน สถานที่นี้จึงเรียกว่า รัตนจงกรมเจดีย์ ซึ่งเป็นบริเวณด้านทิศเหนือของพระมหาเจดีย์ มีหินทรายสลักเป็นดอกบัวบานรับแสงอาทิตย์ จำนวน ๑๙ ดอก มีแท่นหินทรายแดงยาวประมาณ ๖ เมตร และป้ายหินอ่อนปักไว้ให้ทราบว่าสถานที่นี้คือรัตนจงกรมเจดีย์

หลวงป๋านำคณะเราไปกราบระลึกถึงพระพุทธองค์ที่รัตนจงกรมเจดีย์ แล้วจึงปิดทองคำเปลวถวายพระพุทธองค์

สัปดาห์ที่สี่ พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสี ณ รัตนฆรเจดีย์นี้ ในอรรถกถาเล่าว่า เทวดาทั้งหลายเนรมิตเรือนแก้ว ทางทิศพายัพจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ถวายพระพุทธองค์ให้ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรในเรือนแก้วนั้น และทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกและสมันตปัฏฐานอนันตนัย ซึ่งมีนัยไม่สิ้นสุดในพระอภิธรรมนั้นโดยพิสดาร ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอด ๗ วัน สถานที่นี้จึงเรียกว่า รัตนฆรเจดีย์

สัปดาห์ที่ห้า พระพุทธองค์ทรงประทับเสวยวิมุตติสุข ณ โคนต้นไทรใหญ่ มีชื่อว่าอชปาลนิโครธ ตลอด ๗ วัน ทรงระลึกถึง ราคะ อรดี ตัณหา ที่เป็นตัวการนำสัตว์ไปสู่ทุคติ ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่สิ้นสุด ณ สถานที่นี้ พราหมณ์ผู้หนึ่งมีนิสัยดุดันชอบขู่ตวาดคนอื่นได้เข้ามาหาพระพุทธเจ้า และเป็นบุคคลแรกที่ได้สนทนาธรรมกับพระพุทธองค์ พราหมณ์ได้ทูลถามปัญหาว่า คนอย่างไรที่ควรเรียกว่าพราหมณ์ และธรรมข้อใดที่ทำคนให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า “ผู้ที่ลอยบาปได้ ไม่มีกิเลสชอบขู่ตวาดผู้อื่นอันเป็นคำหยาบ ไม่มีกิเลสติดแน่นอยู่ในกมลสันดาน สำรวมตนได้แล้ว นั่นแหละที่ควรเรียกว่าเป็นพราหมณ์” (พเยาว์ ศรีหงส์ ๒๕๒๖: ๕) สถานที่นี้อยู่ระหว่างแม่น้ำโมหะนีกับแม่น้ำเนรัญชรา ไม่ห่างกับเนินดินบ้านนางสุชาดาเท่าไรนัก มีเทวาลัยของชาวฮินดูลักษณะยอดแหลมเช่นเดียวกับสถูป

ทั่วไป และมีต้นไทรใหญ่ จำนวน ๕ - ๖ ต้น อายุประมาณ ๑๐๐ ปีขึ้นไป ณ ภายใต้ไม้ไทรนี้ก่อนที่พระมหาบุรุษจะตรัสรู้ ได้ทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา ธิดากุฎุมพีแห่งอุรุเวลาเสนานิคม

สัปดาห์ที่หก พระพุทธองค์ทรงประทับเสวยวิมุตติสุขที่โคนไม้มุจลินท์(ต้นจิก) ตลอด ๗ วัน ตามพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน กล่าวว่า ได้เกิดเมฆใหญ่ผิดฤดูกาล มีฝนตกพรำเจือด้วยลมหนาวตลอด ๗ วัน พญานาคชื่อมุจลินท์มาขนดรอบพระวรกายของพระผู้มีพระภาค ๗ รอบ เพื่อป้องกันความหนาว ร้อน เหลือบ ยุง เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานปรารภสุข ๔ ประการ คือ “สุขเพราะความสงัด สุขเพราะไม่เบียดเบียน สุขเพราะปราศจากราคะ ก้าวล่วงกามเสียได้ และ สุขอย่างยอด คือการนำความถือตัวออกเสียได้” (สุชีพ ปุญญานุภาพ ๒๕๓๙: ๒๑๓) สถานที่แห่งนี้อยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ประมาณ ๒ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราประมาณ ๕๐๐ เมตร ปัจจุบันมีสระน้ำเรียกว่า มุจลินทโบกขรณี มีต้นตาลใหญ่ประมาณ ๗ -๘ ต้นล้อมรอบอยู่

หลวงป๋านำคณะเราไปที่สระน้ำมุจลินท์ แลเห็นปลามีมากมายจึงได้ให้อาหารแก่ปลาและมองเห็นพระพุทธปฏิมาประทับอยู่บนพญานาคที่ขนด ๗ รอบอยู่กลางสระน้ำมุจลินท์ จึงได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก

สัปดาห์ที่เจ็ด พระพุทธองค์ทรงประทับเสวยวิมุตติสุขที่บริเวณควงไม้เกดชื่อ ราชายตนะ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตรครึ่ง (ปัจจุบันมีเทวสถานกับต้นโพธิ์ที่ชาวบ้านผู้นับถือศาสนาฮินดูพากันมาประกอบพิธีตามความเชื่อของตน) ในพระวินัยปิฎก (มหาวรรค ภาค ๑ และอรรถกถา ๖/๖/๒๔-๒๕, ๒๙) สรุปได้ว่ามีพ่อค้าสองพี่น้องคือ ตปุสสะและภัลลิกะ นำเกวียนบรรทุกสินค้าจากอุกกลชนบท เดินทางมาถึงที่ประทับเกิดความเลื่อมใส จึงพากันเข้าเฝ้าพร้อมทั้งถวายข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผงอันเป็นพระกระยาหารมื้อแรกหลังจากทรงตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงดำริว่าพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่รับด้วยมือ ท้าวเทวราชทั้ง ๔ ทรงนำบาตรศิลา ๔ ใบมาถวาย พระพุทธองค์ทรงอธิษฐานให้เป็นบาตรเดียวกันรับข้าวสัตตุก้อนสัตตุผง พ่อค้าทั้งสองพี่น้องจึงได้ประกาศตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระพุทธและพระธรรมเป็นสรณะตลอดชีวิต นับว่าพ่อค้าทั้งสองคนนี้เป็นเทววาจิกอุบาสก คือเป็นอุบาสกคู่แรกในโลก ผู้กล่าวถึงรัตนะสอง คือพระพุทธและพระธรรมว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต ก่อนที่พ่อค้าทั้งสองจะทูลลาไป ได้ทูลขอสิ่งที่เป็นเครื่องสักการบูชาแทนพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงลูบพระเศียร พระเกศาติดที่

พระหัตถ์ ๑๖ เส้น แล้วประทานพระเกศาแก่พ่อค้าทั้งสอง คนละ ๘ เส้น พ่อค้าทั้งสองถวายบังคมลาแล้วนำพระเกศธาตุไปบรรจุในผอบทองคำแล้วบรรจุในพระเจดีย์ เพื่อบูชาที่เมืองอสิตัญชนะ แคว้นอุตตราปถะ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของสองพี่น้อง ต่อมาคนทั้งสองทราบว่าพระพุทธองค์เสด็จมากรุงราชคฤห์ หลังทรงแสดงปฐมเทศนาแล้ว จึงตามมาเฝ้าที่กรุงราชคฤห์ พระพุทธองค์ตรัสแสดงธรรม ทั้งสองได้บรรลุโสดาปัตติผล ตปุสสะขออยู่เป็นอุบาสก ภัลลิกะขอบวชแล้วได้บรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วยอภิญญาหก พระพุทธองค์ขณะประทับอยู่ที่พระอารามเชตวัน ทรงสรรเสริญบุคคลทั้งสองว่า เป็นเลิศกว่าอุบาสกผู้ถึงสรณะก่อนผู้ใด

ครั้นครบสัปดาห์ที่เจ็ดแล้ว ทรงออกจากสมาธิ เสด็จไปประทับยังโคนต้นอชปาลนิโครธ ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้นลึกซึ้ง ยากที่คนอื่นจะตรัสรู้ตามได้ ก็ทรงน้อมพระหฤทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระพุทธดำริ จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม อ้างเหตุผลว่า ผู้ที่มีกิเลสน้อย พอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาสัตว์เปรียบเทียบด้วยดอกบัว ๓ ชนิด คือที่อยู่ใต้น้ำ เสมอน้ำ โผล่พ้นน้ำ อันเทียบด้วยบุคคล ๓ ชนิด ที่พอจะตรัสรู้ตามได้ ส่วนดอกบัวที่เหลือก็ไม่มีหวังจะโผล่ได้ เทียบด้วยบุคคลผู้ไม่มีหวังจะตรัสรู้ตาม จึงทรงตกลงพระหฤทัยที่จะแสดงธรรม (สุชีพ ปุญญานุภาพ ๒๕๓๙: ๒๑๓)

หลังจากกระทำการบูชาพระพุทธองค์ ตามสถานที่ที่พระพุทธองค์ประทับเสวยวิมุตติสุขแล้ว คณะเราก็กลับที่พัก บางคนเห็นว่ายังมีเวลาก่อนอาหารเพล จึงเดินไปชมวัดไทย วัดญี่ปุ่น วัดภูฐาน วัดธิเบต ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่พักนัก

หลังอาหารเพลแล้ว คณะเรานั่งรถชมบ้านนางสุชาดา ธิดาของคหบดีผู้มั่งคั่ง ผู้ถวายข้าวมธุปายาสอันประณีตแด่พระมหาบุรุษ ก่อนบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า รถโคชแล่นบนสะพานข้ามแม่น้ำเนรัญชรา ซึ่งสร้างมาประมาณ ๒-๓ ปีนี้เอง สะพานนี้แม้จะเล็กแต่ก็กว้างพอที่จะให้รถโคชของเราวิ่งข้ามไปได้ (ก่อนหน้านี้การข้ามแม่น้ำต้องใช้วิธีเดินลุยน้ำเนรัญชราหรือลุยทรายไกลนับกิโลเมตร) รถแล่นต่อไปอีกประมาณ ๒๐๐ เมตร ก็ถึงเนินดินสูงประมาณ ๓ เมตร เป็นลานกว้าง บริเวณนี้เรียกว่า สุชาดากุฎี ซึ่งทางการให้คนขุดดินเพื่อบูรณะ มีเศษอิฐหักพังถมพื้นดินอยู่รอบๆ และมีต้นตาลโดยทั่วไป คณะเราเดินออกไปยังท่าน้ำซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับพระมหาเจดีย์พุทธคยา ที่เชื่อกันว่าพระมหาบุรุษได้ทรงอธิษฐานลอยถาดทอง ก่อนถึงท่าน้ำเล็กน้อยมีเทวาลัยซึ่งชาวบ้านนำเครื่องสักการะมาบูชารูปปั้นโสตถิยพราหมณ์ผู้ถวายหญ้าคาแด่พระมหาบุรุษ ต่อมาพระองค์ก็ใช้ปูอาสนะประทับ

นั่งตรัสรู้ เมื่อถึงท่าน้ำแล้วคณะเราก็เดินลงไปยังแม่น้ำเนรัญชราซึ่งขณะนั้นน้ำแห้งขอดเหลือแต่พื้นทราย เพื่อกลับไปยังรถโคช

แม่น้ำเนรัญชรามีต้นน้ำมาจากเมืองฮาซาริบัฆ อยู่ทางตอนใต้ของเมืองคยา ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองนี้ประมาณ ๑๔๐ กิโลเมตร แม่น้ำที่ไหลจากฮาซาริบัฆมี ๒ สาย สายหนึ่งคือแม่น้ำเนรัญชรา อีกสายหนึ่งคือแม่น้ำโมหะนี แม่น้ำทั้งสองนี้มาบรรจบกันใกล้กับพุทธคยา เรียกชื่อใหม่ว่า แม่น้ำผัลคุ แม่น้ำเนรัญชรานั้นจะใสสะอาดก็เฉพาะในฤดูฝนระหว่างพรรษากาลจนถึงประมาณช่วงเวลาที่ทอดกฐินเสร็จ ช่วงเวลาอื่นน้ำจะแห้งขอดมีแต่พื้นทราย กินพื้นที่กว้างประมาณ ๑ กิโลเมตร ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในอดีตเป็นที่ตั้งอาศรมของชฎิล ๓ พี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ พร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน พระพุทธองค์ได้เสด็จมาทรงทรมานอุรุเวลกัสสปะด้วยอิทธิปาฏิหารย์ต่างๆ จนอุรุเวลกัสสปะยอมมอบตัวเป็นพุทธสาวกขอบรรพชาพร้อมบริวาร ชฎิลผู้เป็นน้องทั้งสองพร้อมบริวารก็ออกบวชตาม เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรจากพระพุทธเจ้าก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด พระอุรุเวลกัสสปะได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางมีบริษัทใหญ่คือมีบริวารมาก

ขณะที่คณะเราเดินลุยทรายของแม่น้ำเนรัญชรา ผู้ร่วมคณะท่านหนึ่งได้พูดขึ้นว่า พญานาคและถาดทองยังอยู่หรือไม่ ผู้ร่วมคณะอีกท่านหนึ่งได้พูดว่า พญานาคยังอยู่ ได้ลืมตาขึ้นมามองแล้วนอนหลับต่อ ส่วนถาดทองก็ยังอยู่ครบทั้ง ๔ ใบ พญานาคยังรอถาดทองใบที่ ๕ ในภัทรกัปนี้อยู่

ตามความในพระพุทธประวัติมีอยู่ว่า เมื่อพระมหาบุรุษเสด็จลุกจากที่ประทับทรงถือถาดข้าวมธุปายาสเสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ประทับบ่ายพระพักตร์สู่บุรพทิศแล้วทรงปั้นข้าวมธุปายาสได้ ๔๙ ปั้น ทรงเสวยจนหมด แล้วทรงถือถาดลงไปสู่แม่น้ำ ทรงอธิษฐานเสี่ยงทายพระบารมีว่า ถ้าจะได้ตรัสรู้พระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้ถาดนี้จงลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป จากนั้นก็ทรงลอยถาดทองนั้นลงในแม่น้ำเนรัญชรา ขณะนั้นอานุภาพพระบารมีของพระองค์ซึ่งบำเพ็ญมาบริบูรณ์ดีแล้ว ได้แสดงให้เห็นเป็นอัศจรรย์ ถาดทองนั้นได้ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปประมาณ ๑ เส้น (๔๐ เมตร) แล้วจึงจมลงตรงนาคภพพิมานของพญากาฬนาคราช

คณะเราเดินลุยทรายบนแม่น้ำเนรัญชราไปขึ้นฝั่ง แล้วเดินไปขึ้นรถโคชเพื่อแล่นข้ามสะพานกลับมายังฝั่งพุทธคยา คณะเราแวะวัดป่าพุทธคยาของพระไทยสังกัดธรรมยุติกนิกาย ได้เดินชมสวนป่าและพรรณไม้ต่างๆ และได้รับการต้อนรับจากแม่ชีผู้ดูแลวัด แม่ชีได้ถวายท่อนไม้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ผุและหักลงมาหนึ่งท่อน จากนั้นหลวงป๋าก็นำคณะเราเดินทางไปยังวัดไทยพุทธคยา

วัดไทยพุทธคยา

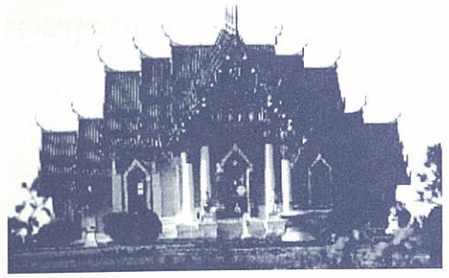

วัดไทยพุทธคยาเป็น**วัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ** และอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาลไทย สร้างด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินและทุนของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๐ ตามการเชื้อเชิญของ ฯพณฯ เยาวหราล เนรูห์ นายกรัฐมนตรีของอินเดียสมัยนั้น เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพุทธบูชาในวโรกาส ๒๕ พุทธศตวรรษ วัดนี้มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ หลวงป๋าและคณะได้รับการต้อนรับจากพระเดชพระคุณพระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ภูริปาโล) เจ้าอาวาส และพระมหาฉลอง จนฺทสิริ เลขานุการ แล้วพาเข้ากราบนมัสการพระพุทธชมพูทีปนิวัตรสุโขทัย พระประธานในพระอุโบสถของวัดซึ่งมีพุทธลักษณะเหมือนกับพระพุทธชินราช ทั้งได้ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ มีช่างไทยกำลังเขียนเรื่องราวพระมหาชนก มีรูปตราประจำรัชกาลที่ ๙ มีรูปองค์พระปฐมเจดีย์ พระปรางวัดอรุณ เจดีย์ตรัสรู้พุทธคยา พระอุโบสถสวยสดงดงามตามแบบจากวัดเบญจมบพิตร คณะเราได้ร่วมทำบุญสร้างวัดพร้อมทั้งถ่ายรูปร่วมกับเจ้าอาวาสและพระวัดไทยพุทธคยาที่มาต้อนรับที่หน้าพระอุโบสถ ขณะเข้าชมพระอุโบสถก็มีชาวอินเดียเข้ามาชมพระอุโบสถเป็นจำนวนมาก พระเลขานุการได้นำหลวงป๋าและคณะเข้าชมบริเวณวัด ซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างหลายหลังได้แก่ อาคารหลวงพ่อวัดปากน้ำ อาคารสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อาคารสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ อาคารกิตติขจร อาคารห้องสมุด โรงเรียนปริยัติธรรม กุฏิกรรมฐาน และอาคารที่พักผู้แสวงบุญ หลังจากนั้นคณะเราก็ลากลับไปยังที่พักที่โรงแรมสุชาดา ซึ่งอยู่ใกล้วัดไทยพุทธคยาเพื่อพักผ่อน สมาชิกของคณะเราบางคนรวมทั้งผู้เขียนออกไปชมวัดญี่ปุ่นต่อ โดยมีเด็กชาวอินเดียสองคนเป็นคนพาไป ซึ่งหลังจากสอบถามได้ความว่า เด็กทั้งคู่พูดภาษาไทยได้เนื่องจากเรียนพูดภาษาไทยจากวัดไทยพุทธคยา

เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. หลวงป๋านำคณะไปที่พระมหาเจดีย์พุทธคยาเพื่อเจริญพระพุทธมนต์ นั่งเจริญจิตตภาวนาและเวียนเทียนประทักษิณ ๓ รอบ แล้วกลับที่พัก เวลา ๒๑.๐๐ น.

คณะเรานอนหลับพักผ่อนตลอดคืนอย่างสุขสบายทั้งกายและใจ อิ่มเอิบในบุญกุศลที่ได้จากการจาริกแสวงบุญในการมากราบนมัสการพระพุทธเจ้า ณ บริเวณสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

วันพุธที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

พุทธคยาสู่เมืองพาราณสี

ร้านขายของเทียมม้าในตลาดพาราณสี

รถเข็นขายผลไม้ของชาวอินเดีย

หลังอาหารเช้า เวลาประมาณ ๐๗.๐๐ น. คณะของเราก็เช็คออกจากโรงแรม ขึ้นรถโคช ออกเดินทางไปที่พระมหาเจดีย์พุทธคยาอีกครั้ง หลวงป๋านำคณะเราเดินขึ้นเนินและลงไปยังพระมหาเจดีย์และต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อเข้าไปบริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระแท่นวัชรอาสน์ ซึ่งมีกำแพงล้อมเป็นสัดส่วน หลวงป๋านำคณะเจริญจิตตภาวนา เสร็จแล้วนำคณะกราบนมัสการลาและกราบอาราธนาขอพระบารมีของพระพุทธองค์ได้โปรดคุ้มครองคณะ ซึ่งจะเดินทางไปยังเมืองพาราณสี ต่อไป

ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้เป็นต้นไม้ที่พระพุทธองค์ประทับขณะตรัสรู้ อยู่ติดกับพระเจดีย์พุทธคยาด้านทิศตะวันตก และอยู่ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราประมาณ ๒๐๐ เมตร (ปัจจุบันบริเวณนี้อยู่ในตำบลพุทธคยา จังหวัดคยา รัฐพิหาร) ชาวอินเดียเรียกต้นโพธิ์ว่า อัศวัตถ์ หรือ อัสสัตถ์ หรือ ปิปปละ หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ใต้ต้นไม้นี้ จึงเรียกขานต้นไม้นี้เป็นต้นโพธิ์ หรือโพธิรุกขะ ซึ่งเป็นนามเรียกต้นไม้ตรัสรู้ เช่น พระโกนาคมมีไม้มะเดื่อเป็นโพธิรุกขะ พระกัสสปะมีไม้ไทรเป็นโพธิรุกขะ พระศรีอาริย์มีไม้กากทิงเป็นโพธิรุกขะ เป็นต้น ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธทั่วโลกและถือเป็นต้นไม้แห่งสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ต้นโพธิ์ต้นปัจจุบันปลูกเมื่อ พ.ศ.๒๔๒๓ นับเวลาถึงปัจจุบัน มีอายุได้ ๑๒๓ ปี ลำต้นขนาด ๓ คนโอบ สูงประมาณ ๒๕ เมตร แผ่กิ่งก้านสาขาสมกับเป็นร่มโพธิ์ทองของชาวพุทธ มีกำแพงล้อมรอบเป็นสัดส่วน

พระศรีมหาโพธิ์ (ต้นที่ ๑)

ตามพุทธประวัติกล่าวว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นต้นไม้คู่บารมี หรือเป็นสหชาติของพระบรมศาสดา คือเกิดขึ้นเมื่อวันเพ็ญเดือน ๖ วันเดียวกันกับที่พระพุทธองค์ประสูติ วันนั้นมีสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ๗ ประการ ได้แก่ ๑) พระนางยโสธราหรือพิมพา ๒) พระอานนท์ ๓) อำมาตย์กาฬุทายี ๔) นายฉันทะ ๕) ม้ากัณฐกะ ๖) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และ ๗) ขุมทรัพย์ทั้งสี่ ทั้ง ๗ ประการนี้เรียกว่าสหชาติ

พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ใต้ควงไม้โพธิ์เมื่อวันเพ็ญเดือน ๖ ปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสติญาณ สามารถระลึกชาติหนหลังได้ทั้งสิ้น มัชฌิมยามทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ รู้การเกิดการตายของสรรพสัตว์ และปัจฉิมยามทรงบรรลุอาสวักขยญาณ ทรงพระปรีชาสามารถทำลายอาสวะกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้นไปด้วยพระปัญญาที่ทรงพิจารณาธรรมโดยอนุโลม ปฏิโลม ก็ทรงบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในรุ่งอรุณเพ็ญเดือน ๖ ทรงเบิกบานพระทัยอย่างสูงสุดถึงกับทรงเย้ยตัณหาอันเป็นตัวก่อให้เกิดสังสารวัฏฏทุกข์แก่พระองค์ตั้งแต่อดีตชาติว่า “เอนกชาติสงฺสารํ ...” ทรงชนะพญามารและเหล่าเสนามารได้ในสถานที่แห่งนี้ด้วยเช่นกัน

ในกาลิงคโพธิชาดกเล่าว่า พระโมคคัลลานะเป็นผู้นำเมล็ดโพธิ์จากต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ด้วยฤทธิ์มามอบให้พระอานนท์ อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้เพาะเมล็ดโพธิ์ที่หน้าประตูมหาวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระพุทธองค์เสด็จมาในงานนี้และทรงเข้าสมาธิที่ตรงนั้นทั้งคืน ต้นโพธิ์ต้นนี้ในปัจจุบันเรียกว่า โพธิ์พระอานนท์ นับเป็นการเริ่มต้นขยายพันธุ์โพธิ์ตรัสรู้เป็นครั้งแรก ต่อมาในคัมภีร์มหาวงศ์กล่าวว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นผู้ตอนกิ่งโพธิ์ต้นนี้ส่งไปเมืองอนุราธปุระในลังกา กิ่งโพธิ์ต้นนี้ยังมีชีวิตอยู่จนทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมอบหมายให้พระอาจารย์สายนำคณะไปขอเมล็ดโพธิ์ของต้นพระศรีมหาโพธิ์มาเพาะด้วยพระองค์เอง แล้วนำไปปลูกที่วัดสระเกศ ๑ ต้น วัดบวร ๑ ต้น และวัดมหาธาตุ ๑ ต้น (พระวิเทศโพธิคุณ ๒๕๔๔: ๒๐๒)

ในคัมภีร์มหาวงศ์ยังกล่าวอีกว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงหมั่นเสด็จไปนมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่เป็นนิจ จนพระมเหสีองค์ใหม่ชื่อ ติศราชเทวี เกิดมีจิตริษยาต้นพระศรีมหาโพธิ์ จึงลอบให้คนไปทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อพระเจ้าอโศกทอดพระเนตรเห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ล้ม พระองค์ทรงตกพระทัยถึงแก่วิสัญญีภาพล้มลง ณ ที่นั้น เหล่าเสนาอำมาตย์ใช้น้ำลูบพระพักตร์จนทรงฟื้นคืนพระสติ จึงโปรดให้สร้างกำแพงอิฐรอบรากต้นพระศรีมหาโพธิ์ทันทีและโปรดให้นำน้ำนมรดรากต้นพระศรีมหาโพธิ์เพื่อให้แตกหน่อขึ้นใหม่ พระองค์ทอดพระองค์ลงกับพื้นดิน ตั้งสัตย์อธิษฐานว่าจะไม่เสด็จลุกขึ้นจนกว่าจะได้เห็นหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์โผล่ขึ้นมา ในไม่ช้าหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็แตกขึ้นที่รากเดิมอีก พระองค์มีพระโรคาพยาธิเบียดเบียนอยู่ด้วย จึงทรงประชวรและสิ้นพระชนม์หลังจากที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ถูกทำลายได้เพียง ๔ เดือนเท่านั้น

พระศรีมหาโพธิ์ (ต้นที่ ๒)

ด้วยสัตย์อธิษฐานของพระเจ้าอโศกมหาราช หน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็เจริญเติบโตต่อจากต้นที่หนึ่ง จนถึง พ.ศ.๑๑๐๐ พระเจ้าศศางกา กษัตริย์ฮินดูจากแคว้นเบงกอลไม่พอใจที่เห็นพุทธศาสนามาตั้งแข่งขันกันที่นี้ จึงให้ทำลายวัดวาอารามและหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระเจ้าศศางกาเกรงว่าจะแตกหน่องอกงามขึ้นมาอีก จึงให้ฟันหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ลงก่อนและขุดรากขึ้นมาทิ้ง เอาไฟเผาแล้วราดด้วยน้ำอ้อย ด้วยหวังว่าจะไม่ให้เหลือพืชพันธุ์สืบต่อไป แต่เผอิญขุดปลายรากแก้วทิ้งไม่หมด ยังเหลือติดดินอยู่ หน่อต้นโพธิ์ตรัสรู้จึงไม่สูญสิ้นพันธุ์ไป หลังจากนั้นไม่นาน พระเจ้าศศางกาก็สิ้นพระชนม์อย่างอเนจอนาถดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รวมอายุหน่อต้นโพธิ์ตรัสรู้ (ต้นที่ ๒) ได้ ๘๗๑ ปี

พระศรีมหาโพธิ์ (ต้นที่ ๓)

พระเจ้าปูรณวรมัน กษัตริย์องค์สุดท้ายในราชวงศ์ของพระเจ้าอโศกที่ครองแคว้นมคธ ทรงโศกเศร้าเสียพระทัยอย่างยิ่งที่ศศางกาทำลายต้นโพธิ์อันเป็นมิ่งขวัญของพุทธบริษัททั้งหลาย จึงรีบจัดการบำรุงรากโพธิ์ที่เหลืออยู่ โดยใช้น้ำนมจากแม่โค ๑,๐๐๐ ตัว รดให้ชุ่มอยู่เสมอ ในไม่ช้าหน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็แตกออกมาจากรากเดิมอีก เมื่อต้นโพธิ์สูงขึ้นได้ประมาณ ๑๐ ฟุต (๓ เมตร) พระองค์โปรดให้สร้างกำแพงล้อมรอบด้วยหินล้วนเพื่อป้องกันมิให้ใครลอบเข้าไปทำลายได้ กำแพงหินนี้สูงถึง ๒๔ ฟุต ใบโพธิ์สีเขียวเป็นมันขลับ แม้ในฤดูใบไม้ร่วงโพธิ์ต้นนี้ก็ไม่สลัดใบ จะสลัดเฉพาะวันปรินิพพานเท่านั้น แล้วก็แตกใหม่อีก ต้นโพธิ์ตรัสรู้ต้นที่สามนี้หมดอายุขัยตายเองตามธรรมชาติ รวมอายุได้ ๑,๒๕๘ ปีเศษ

พระศรีมหาโพธิ์ (ต้นที่ ๔ ต้นปัจจุบัน)

เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๓ รัฐบาลอังกฤษซึ่งปกครองอินเดียอยู่เวลานั้น ได้มอบหมายภารกิจให้นายพลเซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิ่งแฮม นักโบราณคดีชาวอังกฤษบูรณะสถานที่นี้ ระหว่างการบูรณะอยู่ ต้นโพธิ์ตรัสรู้ต้นที่ ๓ ล้มลง นายพลอเล็กซานเดอร์ เห็นชาวบ้านตัดก้านรานกิ่งไปทำเชื้อเพลิงและเป็นอาหารของสัตว์ จึงได้ไปตรวจดูรอบบริเวณนั้น พบหน่อโพธิ์สองหน่อ สูงประมาณ ๖ นิ้วและ ๔ นิ้ว จึงเลือกต้นสูง ๖ นิ้วปลูกลงที่เดิม ต้นสูง ๔ นิ้ว แยกไปปลูกไว้ด้านเหนือ ห่างจากต้นเดิม ๒๕๐ ฟุต ทั้งนี้เพื่อให้ชาวฮินดูได้ไปนมัสการพระวิษณุที่ต้นนั้น ส่วนชาวพุทธก็นมัสการที่ต้นเดิมจะได้ไม่เกิดการกระทบกระทั่งให้กระเทือนใจกันและกัน นับเวลาถึงวันนี้ (พ.ศ.๒๔๒๓-๒๕๔๕) ต้นโพธิ์ตรัสรู้ต้นนี้อายุได้ ๑๒๓ ปี

พระแท่นวัชรอาสน์

พระแท่นวัชรอาสน์เป็นแท่นหินสี่เหลี่ยม สลักลวดลายศิลปกรรมเป็นแบบฉบับที่ดีเลิศที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างขึ้นไว้ ณ รัตนบัลลังก์ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ใต้ควงไม้โพธิ์ พระแท่นนี้มีขนาดยาว ๗ ฟุต ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ฟุต ๑๐ นิ้ว หนา ๑ ฟุตครึ่ง และสูง ๓ ฟุต จัดเป็นหนึ่งในสามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของโพธิมณฑลที่ผู้ศรัทธาจะต้องกราบไหว้ ความปลื้มปิติอย่างสูงจึงจะบังเกิดขึ้นในขณะนั้นราวกับว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ถึงที่ประทับ และได้กราบลงตรงอาสน์ที่มีพระพุทธองค์ประทับอยู่

คณะของเราออกเดินทางจากพุทธคยาเวลาประมาณ ๐๘.๓๐ น. ไปยังเมืองพาราณสี ซึ่งมีระยะทางตามถนน ๒๗๐ กิโลเมตร แต่ใช้เวลาเดินทางนานถึง ๘ ชั่วโมง เพราะบังเอิญมีอุบัติเหตุบนสะพานทำให้รถติดยาวเหยียด คนขับรถโคชพยายามหาเส้นทางเลี่ยงไป แล้ววกกลับเข้าเส้นทางหลักสู่พาราณสีต่อไป ถนนค่อนข้างขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ ทางก็แคบ รถแล่นผ่านผู้คนที่สัญจรไปมาจำนวนมาก ตลาดกับถนนปนกันจนเป็นที่เดียวกัน แต่รถโคชของคณะก็แล่นไปเรื่อยๆ มองทิวทัศน์สองข้างทางเห็นนาข้าว บางตอนเป็นร้านขายของข้างทางซึ่งสร้างอย่างลวกๆ ปลูกเป็นเพิงขึ้นมาพอมีหลังคากันแดดกันฝนเท่านั้น บางทีก็เป็นแบบกระต๊อบ เห็นคนขายของเป็นผู้ชายทั้งนั้น แต่งกายสีขาวปอน แลดูไม่สะอาด บางคนนุ่งผ้าเก่าๆ ผืนเดียวไม่สวมเสื้อ ของที่ขายก็เช่นกล้วยหอมเปลือกเขียวและแอปเปิ้ล รถโคชแล่นมาเรื่อยๆ จนถึงเมืองพาราณสี บ้านเมืองดูใหม่กว่าเมืองอื่นๆ ที่ผ่านมา เห็นป้อมจราจรมีไฟเขียว เหลือง แดง ร้านขายของบนรถเทียมม้า รถเข็นขายผลไม้ และ คนเดินกันพลุกพล่าน รถน่าจะชนคนเพราะคนเดินตามสบายไม่ค่อยจะหลีกรถ แต่เนื่องจากรถวิ่งช้าจึงไม่เกิดอุบัติเหตุ กว่ารถโคชจะมาถึงพาราณสีก็ค่ำแล้ว รถต้องแล่นไปเรื่อยๆ เพื่อไปยังโรงแรมที่ผู้จัดการทัวร์ ได้ติดต่อจองไว้ ขณะรถแล่นอยู่ในเมือง คณะเราได้เห็นชายสี่คนหามร่างคนตายบนแคร่ไม้ไผ่ มีดอกดาวเรืองโรยเต็มไปหมด มีคนเพียงไม่กี่คนคิดว่าคงเป็นญาติผู้ตายเดินตามฝูงชนไปเรื่อยๆ เพื่อมุ่งไปยังแม่น้ำคงคา คณะเรามาถึงโรงแรมเวลา ๒๐.๐๐ น. เมื่อเช็คเข้าโรงแรมแล้วต่างก็อาบน้ำพักผ่อน ความเหนื่อยล้าทำให้ไม่มีใครคิดจะออกไปเดินชมเมืองเลย

ที่มาของชื่อเมืองพาราณสี (Varanasi) ในมหากบิลชาดกกล่าวว่า พาราณสีมาจากวานรกับสีสะ รวมกันเข้าเป็นวานรสีสะ โดยอ้างถึงมหากบิลโพธิสัตว์ ผู้เป็นหัวหน้าวานร มีบริวาร

๕๐๐ ตัว ได้แสดงธรรมของความเป็นผู้นำให้บริวารและพระเจ้ากรุงพาราณสีฟัง เมื่อสิ้นชีพแล้ว ได้นำอัฐิในส่วนศีรษะของพญาวานรนั้นมาไว้ที่เจดีย์ใกล้ทางสามแพร่งของเมือง จึงได้นามว่า วาราณสี หรือ เมืองแห่งศีรษะของพญาวานรโพธิสัตว์ แต่ในตำนานอินเดียกล่าวว่าพาราณสีตั้งอยู่ระหว่างสองลำน้ำซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำคงคา ลำน้ำสายเหนือคือแม่น้ำวรุณ ส่วนสายใต้คือแม่น้ำอสี ดินแดนระหว่างแม่น้ำทั้งสองจึงเรียกว่า วาราณสี ก่อนที่แม่น้ำจะไหลสู่คงคาที่ท่าอธิเกศวรซึ่งเป็นท่าน้ำที่ใหญ่ที่สุดอีกแห่งหนึ่งของเมืองพาราณสี

ตามตำนานทางพระพุทธศาสนากล่าวถึง พระพุทธเจ้าก่อนจะทรงบรรลุพระโพธิญาณ เคยเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ มีพระเตมีย์ พระสุวรรณสาม เป็นต้น และบำเพ็ญบารมีในยุคสมัยพระเจ้าพรหมทัตผู้ครองเมืองพาราณสีหลายชาติ เรียกว่า ในชาดก ๕๐๐ ชาติ มีประวัติที่เกิดขึ้น ณ เมืองพาราณสีเกินกว่าครึ่ง พาราณสีจึงเสมือนว่าเป็นโรงเรียนเตรียมของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะก้าวสู่พระโพธิญาณหรือการตรัสรู้ในเบื้องหน้า

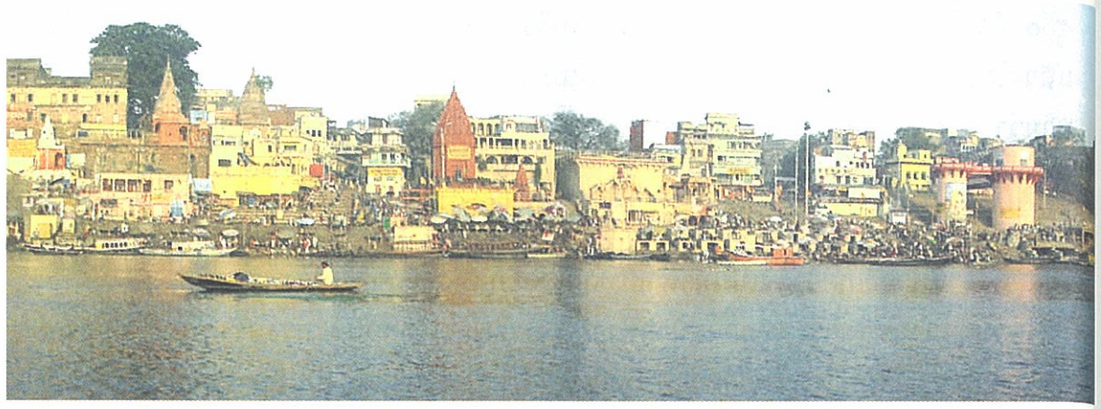

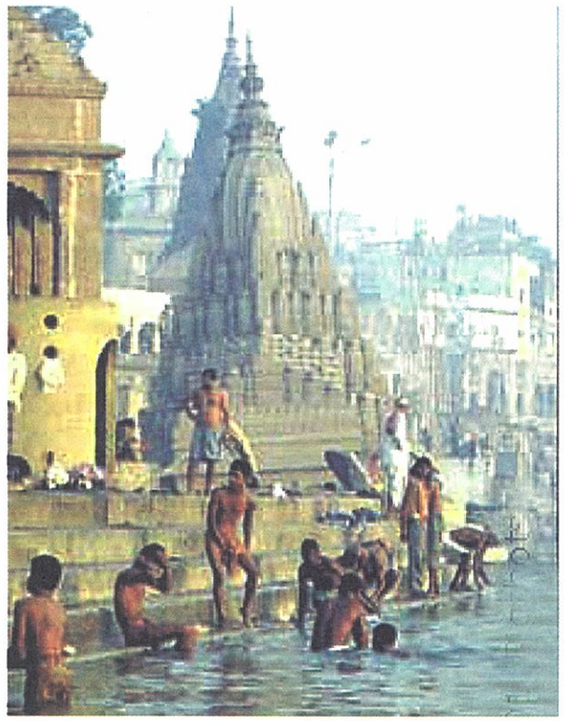

ฝั่งสวรรค์ของเมืองพาราณสี

วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕

เมืองพาราณสี

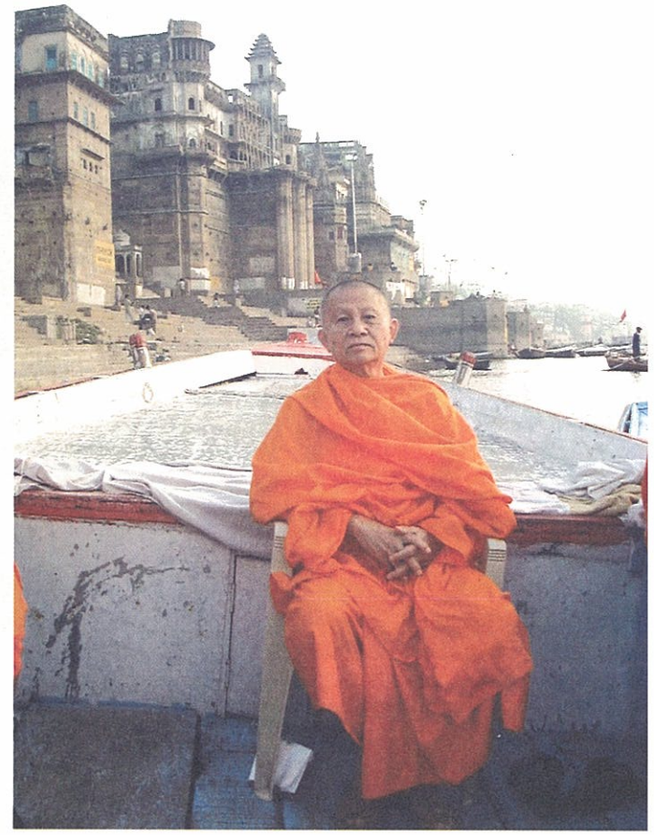

หลวงป๋านั่งเรือชมแม่น้ำคงคา ยามรุ่งอรุณ ณ เมืองพาราณสี

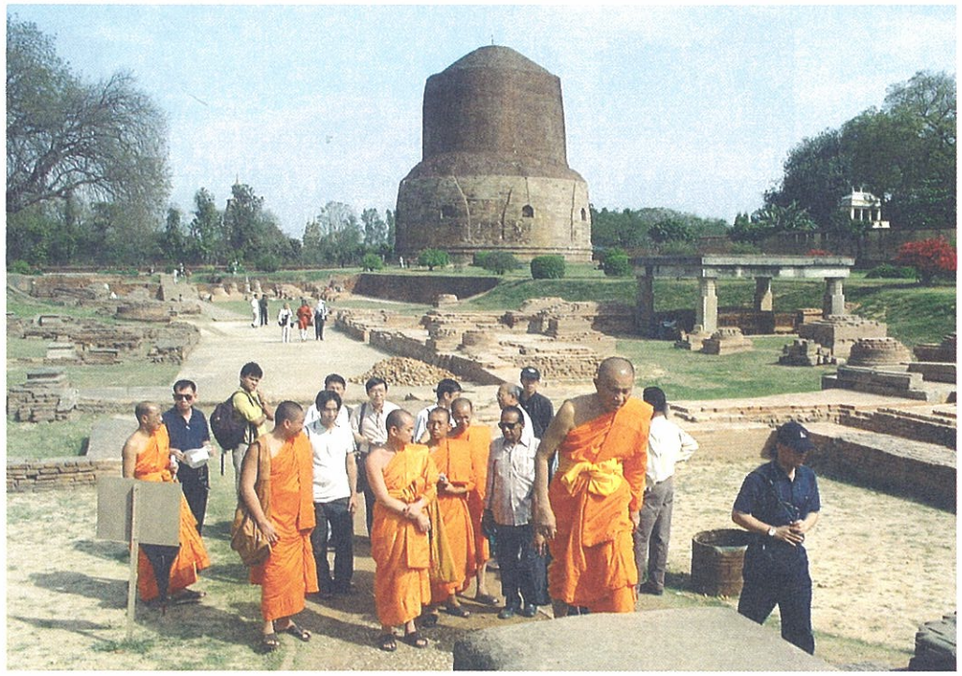

สถูปที่ใหญ่ที่สุดคือธัมเมกขสถูป ส่วนสถูปเล็กทรงเตี้ย คือ ยสสถูป

หลวงป่านำคณะผู้เดินทางเวียนประทักษิณรอบธัมเมกขสถูป

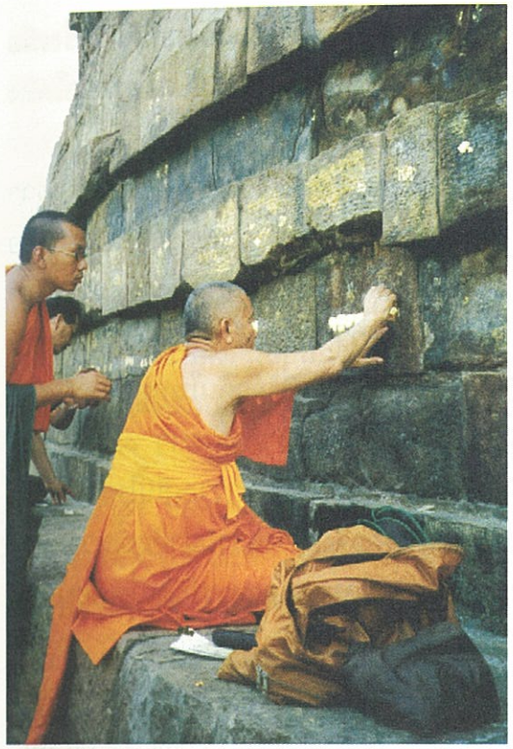

หลวงป่าปิดทองคำเปลวธัมเมกขสถูป

เสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช
ที่ถูกทำลายหล่นลงมาหักเป็น ๔ ท่อน

คณะเราตื่นกันตั้งแต่ตีห้า อาบน้ำแล้วเตรียมตัวมาพร้อมกันหน้าโรงแรมตอนตีห้าครึ่งเพื่อนั่งรถโคชไปยังแม่น้ำคงคาและดูพิธีอาบน้ำคงคาเพื่อลอยบาป พร้อมทั้งชมแสงไฟที่ลุกโพลงติดต่อกันมากว่า ๔,๐๐๐ ปีโดยไม่มีดับ

แม่น้ำคงคามีต้นกำเนิดบนเทือกเขาหิมาลัย ณ บริเวณที่เรียกว่า ภาคีรส ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑๓,๘๐๐ ฟุต ในคัมภีร์ปุรณะกล่าวว่า น้ำคงคาไหลพุ่งออกจากโคมุขี หรือปากวัว ซึ่งถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นบันไดขั้นแรกที่พระศิวะเสด็จจากบัลลังก์บนยอดเขาไกรลาศ แล้วไหลลงมาตามช่องเขาสู่ที่ลาดสูงแห่งหนึ่ง เรียกว่า คงโคตรี ที่นั้นถือเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของฮินดู มีโบสถ์พราหมณ์ตั้งอยู่หลังหนึ่ง เป็นที่รู้จักกันในหมู่ฮินดู ใครๆ ก็อยากไปถึงที่นั้นกันทุกคน สายน้ำคงคานี้รวมระยะจากต้นน้ำถึงปากอ่าวยาว ๑,๕๕๑ ไมล์ และถือว่าเมืองพาราณสีเป็นแดนเทวดา เพราะแม่น้ำคงคาตรงเมืองพาราณสีนี้ไหลกลับขึ้นไปทางทิศเหนือ นับว่าแปลกกว่าที่อื่นๆ ในคัมภีร์มหาภารตะจึงสร้างความสำคัญขึ้นว่า ตรงนี้เป็นที่ซึ่งเทวโลก มนุสสโลก และยมโลกมาบรรจบกัน ผู้ใดมาอดอาหารที่นี่หนึ่งเดือนและอาบน้ำตรงนี้ ผู้นั้นจะมองเห็นเทวดาทั้งหลาย ชื่อแม่น้ำคงคา ตามตำนานอินเดียกล่าวว่า แม่คงคาเป็นธิดาคนโตของพระเจ้าหิมวัต เจ้าป่าหิมพานต์ กับนางเมนา หรือเมทกา มีน้องสาวคนรองชื่อ อุมา เป็นภรรยาของพระศิวะ บางตำนานก็ว่า แม่คงคาเป็นภรรยาของพระกฤษณะ บางตำนานก็ว่า แม่คงคาเป็นภรรยาของพระศิวะ แต่เรื่องคงคาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือเรื่องฤาษีภาคีรส ผู้บำเพ็ญทุกรกิริยาจนกระทั่งนำเอาน้ำคงคาจากสวรรค์มาสู่พื้นโลกได้

เมืองพาราณสีและแม่น้ำคงคา

ระหว่างทางที่รถแล่นไปยังท่าน้ำ เห็นแขกนอนคลุมโปงอยู่ตามบาทวิถี ร้านต่างๆ ยังคงปิดอยู่ เหมือนตัวเมืองยังคงหลับอยู่ แขกบางคนเอาพรมคลุมหัวนอนหลับอยู่ตรงทางเดินอันแสนสกปรก มีคนเดินมุ่งหน้าไปยังแม่น้ำกันมากขึ้น บนถนนมีขี้วัวมากมาย รถโคชพาหนะของเราเข้าไปถึงท่าน้ำไม่ได้เพราะเขาไม่อนุญาต คณะเราจึงต้องลงเดินต่อด้วยความระมัดระวัง เพราะมีทั้งคนนอนและวัวนอน ยามเช้ามืดนี้ยังมีคนหามศพพันผ้าขาวบนแคร่ไม้ไผ่มีดอกดาวเรืองโรยบนร่างผ่านหน้าไป มีคนเดินตามไม่กี่คน ใส่เสื้อผ้าหลายสีต่างๆ กัน ขาวบ้างสีอื่นบ้าง แต่ไม่มีสีดำ คณะเราเดินตามผู้จัดการทัวร์เข้าซอยได้ไม่ไกลนักก็มาถึงท่าน้ำซึ่งมีหมอกบางๆ ปกคลุมอยู่ทั่วไป เมื่อเราเดินลงบันไดไปหลายขั้น ผู้จัดการทัวร์ก็ติดต่อเรือรับจ้างที่จอดรอรับคณะท่องเที่ยว เรือที่เรานั่งเป็นเรือแจวท้าย เปิดประทุน ไม่มีหลังคา มีที่นั่งที่กาบเรือซ้ายขวา มีเก้าอี้นั่งพลาสติก ๓ ตัว ระหว่างนั่งบนเรือดวงอาทิตย์เพิ่งจะโผล่พ้นเส้นขอบฟ้าทางฝั่งตรงข้ามหรือฝั่งแม่น้ำด้านทิศตะวันออก ผู้เขียนถือโอกาสนี้เจริญพระปริตรบทสุริยนมัสการ “อุเทตยญฺจกฺขุมา เอกราชา ...” ตลิ่งฝั่งตรงข้ามนี้สูงจากแม่น้ำคงคาเพียงเล็กน้อยและต่ำกว่าทางฝั่งเมืองพาราณสีมาก ได้ยินมาว่าเวลาน้ำท่วมจะท่วมบ้านเรือนฝั่งนี้ จึงเรียกว่า ฝั่งนรก อาจเป็นด้วยสาเหตุนี้ทำให้ฝั่งนี้เห็นแต่ต้นไม้เป็นส่วนมาก หาบ้านเรือนไม่ได้ ส่วนทางฝั่งเมืองที่เราเดินลงมาเป็นตลิ่งสูงมาก จึงเรียกว่า ฝั่งสวรรค์ มีคฤหาสน์ของอดีตพระมหากษัตริย์และเศรษฐีพราหมณ์สร้างไว้บูชาเทพและอาบน้ำชำระบาปอยู่มากมายติดต่อกันเป็นระยะๆ

การอาบน้ำและสวดมนต์กระทำกันตามลัทธิความเชื่อของตน บางคนเอามือวักน้ำดื่ม ๓ อึก ยกมือไหว้แล้วจึงอาบ บางคนยืดแขนไปทางซ้าย บางคนก็ไปทางขวา บางคนดำน้ำแล้วโผล่ขึ้นมาแล้วดำลงไปอีก บางคนสวดมนต์พึมพำแล้วโค้งคำนับพระอาทิตย์ซึ่งกำลังโผล่ขึ้นจากขอบฟ้า บางคนนั่งขัดสมาธิบนตลิ่ง สตรีบางคนขัดหม้อน้ำทองเหลือง ซึ่งคิดว่าคงจะใส่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์กลับไปบ้าน มีเสียงสวดมนต์ และเสียงระฆังดังเหง่งหง่างด้วยเครื่องขยายเสียงจากวัดฮินดูซึ่งอยู่บนฝั่ง ผู้ชายบางคนนุ่งกางเกงขาสั้นตัวเดียวอาบ แต่บางคนก็นุ่งผ้าเตี่ยวสีขาวผืนเดียวอาบ ส่วนสตรีลงอาบน้ำทั้งชุดส่าหรีบางเบา เห็นรูปร่างชัดเจน ล้วนแล้วแต่เอวใหญ่ทุกคน น้ำใสแลดูสะอาดดีมาก มองลงไปเห็นปลาแหวกว่ายไปมา

เรือรับจ้างของเราแจวลงไปทางทิศใต้ มองเห็นข้างตลิ่งมีคนซักผ้า ขัดหม้อทองเหลือง กลางแม่น้ำลงไปทางทิศใต้มีนกกา ๔-๕ ตัว เกาะและจิกอะไรอยู่ คาดว่าเป็นซากศพที่ลอยอืดอยู่บนน้ำ คณะเราจึงให้เรือรับจ้างแจวตามน้ำขึ้นทิศเหนือแทน ระหว่างทางมีคนพายเรือนำปลามาขาย หลวงป๋าได้ซื้อไว้แล้วอธิษฐานปล่อยปลาลงแม่น้ำ ลูกศิษย์ก็ซื้อปลาแล้วกระทำตามเช่นกัน จนมาถึงใกล้ท่าน้ำท่ามณิกรรณิการ์ฆาต ซึ่งเป็นท่าเผาศพมีศพรอเผาต่ออีกหลายศพ ทำให้นึกถึงคำสวดของพระที่ว่า "อนิจจา วต สงฺขารา..."

ท่ามณิกรรณิการ์ฆาต นับว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญไม่น้อย ในคัมภีร์ปุราณะยืนยันว่าพระศิวะเสด็จมาที่นี้ และต่างหูของพระองค์ข้างหนึ่งหลุดตกลง ณ สถานที่นี้จึงเรียกว่า มณิกรรณิการ์ตามชื่อของต่างหูนั้น ชาวฮินดูจึงต้องการให้ศพของตนได้มาเผาที่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ สำหรับสถานที่ที่ชาวฮินดูนิยมมาอาบน้ำชำระบาปนั้นชื่อ ท่าทศวเมธ (อัศวเมธ) ซึ่งอยู่ใกล้กับท่ามณิกรรณิการ์ฆาต ท่าทศวเมธเป็นศูนย์กลางระหว่างท่าน้ำทั้งหลาย ตามประวัติเล่าว่า พระพรหมทำพิธีบูชายัญด้วยม้า ๑๐ ตัวที่นี่ จึงเรียกว่าทศวเมธ บางตำนานเล่าว่าพระศิวะทะเลาะกับพระพรหมแล้วตัดพระเศียรของพระพรหมไปเศียรหนึ่ง พระเศียรตกลงมาที่นี้แล้วหายไป นอกจากนั้นยังเชื่อกันว่าเมืองพาราณสีเป็นเมืองที่ประทับของพระศิวะ ชาวฮินดูทุกคนจากทุกสารทิศจึงพยายามจะมาที่นี้ โดยเฉพาะหากมาตายที่เมืองนี้ก็เชื่อว่าจะได้ไปสวรรค์ทันที เรือของเราแจวไปเรื่อยๆ ภาพคนเป็นอาบน้ำและเผาคนตายอยู่ในบริเวณใกล้กันที่แม่น้ำคงคาแห่งนี้ มีปรากฏให้เห็นเป็นระยะ ยังความอัศจรรย์ใจระคนประหลาดใจกับคณะเราทุกคน

เรานั่งเรือมาถึงเพลิงที่จุดไว้ ๔,๐๐๐ ปีไม่เคยดับ บริเวณนั้นมีศพถูกหามเข้ามาไม่เคยหยุด เป็นการเผากันทุกวันทั้งปีเช่นนี้ไปเรื่อยๆ เมื่อกองไฟมอดลง ญาติของผู้ตายก็จัดการเอากระดูกและขี้เถ้าทิ้งลงแม่น้ำคงคาไป จากนั้นเจ้าภาพของศพที่คอยอยู่ก็จะให้สัปเหร่อจัดการนำดุ้นฟืนดุ้นใหญ่ออกมาวางซ้อนกันเป็นชั้นๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยม เมื่อสูงพอควรก็จะหามศพออกจากแคร่ไม้ไผ่ขึ้นไปวางลงบนกองฟืน แล้วนำฟืนที่เหลือสุมลงไปจนมองไม่เห็นศพ จากนั้นเอาน้ำมันราดแล้วจุดไฟขึ้น ญาติมิตรจะรุมล้อมที่กองฟืน พากันหลั่งน้ำตาแสดงความอาลัย ในสมัยโบราณภรรยาผู้ตายจะกระโดดเข้าสู่กองไฟเพื่อตายตาม แต่ปัจจุบันรัฐบาลอินเดียห้ามภรรยาผู้ตายมิให้กระโดดเข้ากองไฟ เรามองขึ้นไปข้างบนเห็นบ้านของสัปเหร่อ มีรูปเสือสองตัวอยู่หน้าบ้าน ถัดมาเป็นบ้านของแม่หม้าย ตามกฎหมายของอินเดีย ภรรยาผู้ตายต้องมาอยู่ในที่ที่รัฐบาลจัดให้ จะแต่งงานใหม่ไม่ได้ ได้ยินมาว่า ศพผู้ชายจะนุ่งห่มเฉพาะผ้าขาวเท่านั้น

สำหรับศพสตรีจะสวมชุดสีอะไรก็ได้ มีผ้าคลุมสีชมพู ศพบางศพยังไหม้ไม่หมด เมื่อญาติผู้ตายไม่อยู่แล้ว สัปเหร่อก็จะเชิญศพลงอาบน้ำคงคาไปก่อนก็มี ทั้งนี้ก็เพื่อเอาฟืนที่ยังมีเหลืออยู่ไว้ขายแก่ญาติศพต่อไป บางศพญาติมีเงินซื้อฟืนได้น้อย เมื่อฟืนไหม้หมดแต่ศพยังไหม้ไม่หมด สัปเหร่อก็จะเชิญศพลงอาบน้ำคงคาไปเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มีศพบางกลุ่มที่ไม่เผาได้แก่ ศพนักบวช ศพเด็ก ศพหญิงสาวพรหมจารี ศพถูกงูกัดหรือฟ้าผ่า เป็นต้น ศพพวกนี้จะถูกผูกกับก้อนหินแล้วนำไปทิ้งลงแม่น้ำคงคา หากเชือกที่มัดก้อนหินหลุดออกจากศพ ศพก็จะลอยขึ้นมาบนผิวน้ำให้นกกาจิกกินดังที่เห็นมา หรือเป็นอาหารของฝูงปลาใหญ่น้อยที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำคงคานั่นเอง ผู้เขียนได้ยินมาว่าหัวหน้าสัปเหร่อมีฐานะดี ร่ำรวย เพราะได้ของมีค่าจากศพที่ผูกติดกับก้อนหินที่ก้นแม่น้ำ โดยให้ลูกน้องแอบดำน้ำลงไปเอาของมีค่าจากศพในยามค่ำคืนมาแบ่งกัน

ผู้เขียนพบว่ามีเรื่องแปลกประหลาดอยู่ ๓ เรื่อง เรื่องแรกคือลักษณะการไหลของน้ำในแม่น้ำคงคา กล่าวคือ แม่น้ำคงคาช่วงเมืองพาราณสีซีกฝั่งสวรรค์นี้น้ำไหลจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือ (น้ำไหลผ่านจากท่าซักผ้าขัดหม้อน้ำทองเหลือง แล้วผ่านคนอาบน้ำ ต่อไปถึงท่าเผาศพซึ่งจะทิ้งกระดูกและขี้เถ้าลงยังแม่น้ำช่วงปลายสายน้ำ) แต่สายน้ำทางซีกฝั่งนรกซึ่งอยู่ตรงข้าม น้ำจะไหลจากทางทิศเหนือลงไปทิศใต้ เรื่องแปลกประหลาดต่อมาก็คือมีฝรั่งให้นักประดาน้ำดำน้ำลงไปยังก้นแม่น้ำคงคาช่วงเมืองพาราณสี แต่ไม่พบกระดูกหรือซี่โครงมนุษย์เลย แม้จะมีศพผูกติดก้อนหินทิ้งลงแม่น้ำคงคามานานนับกว่า ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว และที่แปลกประหลาดประการสุดท้ายก็คือ บ้านเมืองของเขาสกปรกมาก ประชาชนต่างก็พากันไปอาบน้ำหรือดื่มน้ำในแม่น้ำคงคา คนก็น่าจะเป็นโรคระบาดตาย แต่ก็เห็นเขาอยู่อย่างปกติสุข ทราบมาว่าฝรั่งเคยวิจัยน้ำในแม่น้ำคงคาช่วงนี้ ปรากฏว่าน้ำใสสะอาดดีไม่มีเชื้อโรค เหตุผลที่น่าจะพอใช้อธิบายได้ว่า ทำไมจึงไม่มีใครเป็นอะไร อาจเป็นเพราะน้ำไหลตลอดเวลาและไหลจากบริเวณคนอาบน้ำไปยังบริเวณเผาศพซึ่งมีการทิ้งกระดูกและขี้เถ้าที่บริเวณปลายน้ำ หรืออาจจะเป็นเพราะผู้ดื่มน้ำมีภูมิต้านทานโรคสูงมากตั้งแต่ยังเด็ก

คณะเราได้ข้อคิดจากการชมทัศนียภาพ ของแม่น้ำคงคาและท่าน้ำทั้งสองแล้ว เห็นเป็นเวลาอันสมควร จึงให้เรือรับจ้างมาส่งที่ท่าทศวเมธ ท่าเดิมที่ลงไป เราเดินตามซอยไปยังรถโคช ระหว่างทางพบว่ามีแขกมายังท่าน้ำมากขึ้นอย่างไม่ขาดสาย คงเป็นเพราะแขกตื่นสายกระมัง คณะเราต้องเดินหลีกคน หลีกวัว จนถึงรถโคชที่จอดรอรับอยู่ แล้วขึ้นรถกลับโรงแรมเพื่อจัดการกับอาหารเช้า หลังอาหารเช้าแล้ว รถโคชพาคณะเราไปชมร้านผลิตสินค้าพื้นเมืองหลายร้าน เราได้พระพุทธรูปไม้จันทน์ ผ้า และของที่ระลึกอีกหลายชนิด แล้วกลับไปโรงแรมเพื่อให้ทันเวลาเพล

สารนาถ ธัมเมกขสถูป (สถานที่ประทานปฐมเทศนา)

หลังพระฉันเพลแล้ว รถโคชได้พาคณะเราไปสารนาถ เราไปถึงเวลาบ่ายโมง หลวงป๋านำคณะกราบธัมเมกขสถูป หลวงป๋านำคณะเจริญพระพุทธมนต์บทธัมมจักกัปปวัตนสูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกที่พระพุทธองค์ทรงแสดง หลังจากนั้นหลวงป๋านำเวียนประทักษิณรอบพระสถูป ๓ รอบ และปิดทองคำเปลวเพื่อน้อมถวายพระพุทธองค์

ธัมเมกขสถูป เป็นสถูปโบราณทรงบาตรคว่ำ ก่อด้วยหินทราย มียอดทรงกรวย สูงประมาณ ๘๐ ฟุต วัดโดยรอบประมาณ ๑๒๐ ฟุต สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ สมัยพุทธกาลบริเวณนี้เคยเป็นอุทยานอันกว้างใหญ่ มีต้นไม้ร่มรื่น มีสนามหญ้าเขียวขจี มีสวนสัตว์และสวนกวางขนาดย่อมทางด้านหลัง มีนกยูงอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ สถานที่นี้พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นที่ประชุมพุทธสาวก ๖๐ องค์ ก่อนส่งออกประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งนับได้ว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรก พระพุทธองค์ได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้รวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะให้ครบถ้วน บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลี คือ กิเลสในจักษุน้อยมีอยู่เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม"

ยสสถูป

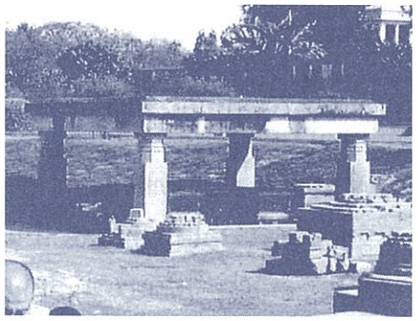

เวลาประมาณบ่ายสองโมงเศษ หลวงป๋านำคณะเดินไปยังยสเจตียสถาน ซึ่งเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก มีอาคารสี่เหลี่ยมมุงไว้เป็นอย่างดี เชื่อกันว่าสถานที่นี้เป็นสถานที่ยสกุลบุตรพบพระพุทธองค์ ในพระวินัยปิฎก (มหาวรรค ภาค ๑ ๔/๒๖-๓๑/๓๒-๔๐) สรุปได้ว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุปุพพิกถา คือ ๑.ทานกถา (เรื่องทาน) ๒.สีลกถา (เรื่องศีล) ๓.สัคคกถา (เรื่องสวรรค์) ๔.กามาทีนวกถา (เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมอง แห่งกาม) ๕.เนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม) โปรดยสกุลบุตร แล้วทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางแห่งความดับทุกข์อันได้แก่อริยมรรคมีองค์ ๘ ยสกุลบุตรได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ณ ที่นี้ เศรษฐีผู้บิดาซึ่งออกตามหายสกุลบุตร ได้พบกับพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงอนุปุพพิกถาและอริยสัจ ๔ เศรษฐีได้บรรลุธรรม กราบทูลขอเป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นเตวาจิกอุบาสก (ผู้กล่าวถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ) เป็นคนแรกในโลก ขณะที่บิดาฟังธรรม ยสกุลบุตรได้พิจารณาธรรมตามที่ตนได้รู้แจ้ง จิตก็พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ได้บรรลุอรหัตตผล หลังจากบิดาจากไป ก็ขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ก็ทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นพระอริยสงฆ์สาวกองค์ที่ ๖ เช้าวันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังที่อยู่ของเศรษฐีพร้อมพระยสะ เพื่อรับภัตตาหารตามที่นิมนต์ มารดา (คือนางสุชาดาผู้ถวายมธุปายาส) และอดีตภรรยาของพระยสะหลังได้ฟังพระพุทธองค์ตรัสแสดงธรรมอนุปุพพิกถาและอริยสัจ ๔ แล้ว ก็บรรลุธรรม กราบทูลขอเป็นอุบาสิกาผู้มอบชีวิตถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นเตวาจิกอุบาสิกา (ผู้กล่าวถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ) เป็นคู่แรกในโลก จากนั้น พระยสะได้พาสหายคฤหัสถ์ ๕๔ คนเข้าเฝ้า พระพุทธองค์ทรงตรัสอนุปุพพิกถาและแสดงอริยสัจ ๔ ทั้งหมดได้บรรลุอรหัตตผลและกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ก็ทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา จึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖๑ องค์ในเวลานั้น

หลังจากหลวงป๋านำคณะชมยสเจตียสถาน หรือ ยสสถูป และระลึกถึงพระยสะ พระอรหันตสาวกองค์ที่ ๖ แล้ว ก็นำคณะพิจารณาดูโบราณสถานบริเวณป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เห็นซากสังฆาราม เจดีย์ วิหาร ธรรมราชิกสถูปที่แสดงอนัตตลักขณสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ทำให้หวนระลึกถึงยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอดีต

อรรถกถาธรรมบทเล่าว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงพระชนม์ชีพอยู่ เศรษฐีนันทิยมานพแห่งเมืองพาราณสี ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ได้สร้างวิหารอย่างวิจิตรสวยงาม ณ อิสิปตนมฤคทายวัน แล้วมอบถวายแด่พระพุทธองค์กับพระภิกษุสงฆ์ ด้วยผลแห่งกรรมดีดังกล่าว นันทิยมานพได้วิมานเกิดขึ้นคอยท่าในสวรรค์ ทั้งๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่

พ.ศ.๒๙๕ พระเจ้าอโศกมหาราชได้เสด็จมายังอิสิปตนมฤคทายวัน ยังได้เห็นสังฆารามที่ใหญ่โตมากแห่งหนึ่ง พระองค์ทรงโปรดให้สร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและศิลาจารึกไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญรุ่งเรืองในยุคนั้น ต่อมา พ.ศ.๑๗๓๗ มุสลิมเติร์กก็เข้าทำลายล้างพระพุทธศาสนา ไม่มีครั้งใดรุนแรงเท่า ทำให้อิสิปตนมฤคทายวันซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง มีสำนักสงฆ์อันใหญ่โตและสวยงามกลายเป็นป่าก้อนอิฐนับพัน หลังจากนั้น ๗๐๐ ปี ทางการอินเดียจึงได้บูรณะสังฆารามต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น แต่ก็มองเห็นเพียงฐานสถูปเท่านั้น

สารนาถ หรือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เคยเป็นศูนย์กลางของศาสนาพราหมณ์ มีพวกฤาษีชีไพรตั้งอาศรมอยู่นอกเมือง ครั้งพุทธกาลเป็นรมณียสถานที่สมบูรณ์ด้วยนักพรต ดาบสฤาษี ตามมิคราชชาดกกล่าวว่า ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเป็นที่อาศัยของกวางซึ่งพระเจ้ากรุงพาราณสีโปรดเกล้าพระราชทานไว้ คำว่า สารนาถ นำมาจากคำว่า สารังคนาถ แปลว่า พื้นดินที่เป็นที่พึ่งของสัตว์คือกวาง ซึ่งหมายถึง ที่พึ่งอันประเสริฐของมวลมนุษย์จากการประกาศพระธรรมจักร ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา

พ.ศ.๒๓๓๗ ราชาเชตสิงห์แห่งเมืองพาราณสี สั่งให้อำมาตย์ชคัตสิงห์ไปรื้อถอนขนเอาอิฐจากอาคารวิหารไปสร้างตึกในตลาดเมืองพาราณสี โดยได้ทำลายสถูปใหญ่ที่ก่ออิฐมีฐานเส้นผ่าศูนย์กลางยาว ๑๑๐ ฟุต พังทลายลง ชคัตสิงห์ได้พบผอบศิลาแลง บรรจุผอบหินอ่อนข้างในซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุกับไข่มุกทอง และพบอักษรจารึกบอกไว้ ด้วยความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิฏฐิของอำมาตย์ จึงนำพระบรมสารีริกธาตุไปลอยน้ำที่แม่น้ำคงคา ต่อมา พ.ศ.๒๓๕๗ แมคแคนซี นายทหารอังกฤษ และ พ.ศ.๒๓๗๗ เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิ่งแฮมได้ทำการขุดค้น และรัฐบาลอังกฤษให้นำซากอิฐและดินไปสร้างตึก สะพานข้ามแม่น้ำ และสถานีรถไฟ

หลวงป๋านำคณะเราเดินต่อ ไปชมหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งมีรั้วล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยม และมีเสาศิลากลมๆ ๕ ท่อน เสาศิลานี้ถูกทำลายหล่นลงมาหักเป็น ๔ ท่อน ตั้งแต่ครั้งมุสลิมเข้ามาทำลายล้างประมาณ พ.ศ.๑๗๓๗ เจ้าหน้าที่กรมโบราณสถานของอินเดียนำมาวางเรียงตั้งไว้ในที่เดียวกัน เห็นคำจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นอักษรพราหมีและภาษาบาลีจารึกที่หลักศิลา ทำให้ระลึกถึงพระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดยิ่ง พระพุทธศาสนาในยุคนั้นจึงรุ่งโรจน์อย่างไม่มีสมัยใดทัดเทียมได้

มูลคันธกุฎีวิหาร และพิพิธภัณฑ์สารนาถ

เวลาประมาณบ่ายสามโมง หลวงป๋านำคณะขึ้นรถโคชไปชมมูลคันธกุฎีวิหาร ซึ่งอยู่ห่างออกไปไม่ไกลนัก เป็นวิหารที่มีเจดีย์สูงเด่น สร้างอย่างประณีตบรรจง โดยพระภิกษุชาวศรีลังกาชื่อ อนาคาริกธรรมปาละ รวบรวมศรัทธาชาวพุทธสร้าง เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ โดยสร้างครอบมูลคันธกุฎีเก่า หลวงป๋านำคณะเดินเข้าไปในวิหารและนำกราบพระประธาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสารนาถ และมีพระบรมสารีริกธาตุที่รัฐบาลอินเดียมอบให้ ฝาผนังรอบในเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติอันสวยสดงดงามยิ่ง โดยศิลปินชาวญี่ปุ่นเขียนไว้อย่างสุดฝีมือ บริเวณหน้าเจดีย์สูงมีอนุสาวรีย์ของพระอนาคาริกธรรมปาละผู้เป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียที่ชาวพุทธทั่วโลกรู้จัก พระอนาคาริกธรรมปาละใช้เวลาสร้างมูลคันธกุฎีวิหารรวม ๘ ปีเศษ โดยเริ่มสร้างเมื่อ ๓ พ.ย.๒๔๖๕ เปิดให้ชมเมื่อ ๑๑ พ.ค.๒๔๗๔ และปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ หน่อจากต้นโพธิ์ลังกาเมื่อ ๑๒ พ.ย.๒๔๗๔ หลวงป๋านำคณะเดินไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทุกคนกราบน้อมรำลึกถึงพระพุทธองค์

เวลาประมาณบ่ายสามโมงครึ่ง หลวงป๋านำคณะขึ้นรถโคชไปยังพิพิธภัณฑ์สารนาถ ซึ่งอยู่ห่างออกไปไม่มากนัก ทุกคนต้องเดินเข้าไปแต่ตัว ห้ามนำย่ามหรือกระเป๋าเข้า จุดแรกที่เข้าชมคือยอดเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นศิลาจารึกที่แกะจากหินอ่อนก้อนเดียว

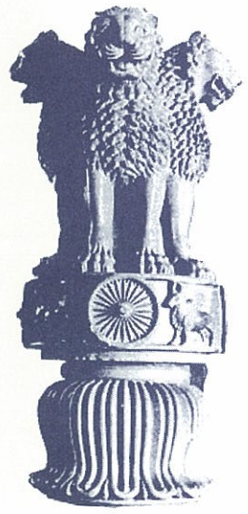

ทำเป็นรูปพญาสิงห์ ๔ ตัว ยืนหันหลังให้กัน หันหน้าออก ๔ ทิศ อันหมายถึงธรรมสีหนาทแผ่ก้องไปทั้งจตุรทิศ ที่ฐานสลักเป็นรูปกงล้อธรรมจักรและรูปสัตว์ ๔ ชนิด สลับกัน คือ ราชสีห์ หมายถึงพลังมหาศาล ม้า คือฝีเท้าอันรวดเร็ว ช้าง คือปัญญาชาญฉลาด สุขุมเยือกเย็น และ วัวตัวผู้ คือความแข็งแรง อดทน สัตว์ผู้ทรงความยิ่งใหญ่ทั้ง ๔ นี้จะคอยเฝ้าพิทักษ์พระธรรมจักรให้ดำรงคงอยู่ ส่งเสียงสีหนาทกึกก้องไปทั่วชมพูทวีป ลักษณะของภาพแกะสลักหินเหล่านี้วิจิตรตระการตาราวกับว่ามีชีวิตจริงๆ ด้านล่างของสิงห์มีอักษรเทวนาครี ซึ่งถอดความได้ว่า “ความจริงเท่านั้น มีชัยชนะเหนือทุกสิ่ง” ด้วยความหมายและความวิจิตรงดงามของเสาหินนี้ รัฐบาลอินเดียจึงได้นำมาใช้เป็นตราประจำชาติในปัจจุบันนี้ หลัง

จากนั้นหลวงป๋านำคณะชมพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงกระทำวงที่นิ้ว เรียกว่า ธรรมจักรมุทระ ที่ใต้ฐานสลักเป็นรูปปัญจวัคคีย์กับพระอุปฐากกำลังนั่งประนมมือ พระพุทธองค์ประทับอยู่เหนือธรรมจักร เบื้องหลังพระพุทธองค์เป็นประภามณฑล มีเทพเจ้า ๒ องค์ แสดงความเคารพทั้งสองข้าง นับเป็นศิลปกรรมที่งามที่สุดของอินเดีย นอกจากนั้นยังมีพระอวโลกิเตศวร รูปพระศรีอารยเมตไตรย และโบราณวัตถุของศาสนาพราหมณ์อีกมาก เช่น รูปพระกฤษณะและอื่นๆ ที่รัฐบาลขุดได้จากซากปรักหักพังในบริเวณโบราณสถานสารนาถแห่งนี้ คณะเราได้พบเห็นช่างอินเดียกำลังบูรณะโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ด้วยเช่นกัน

เมื่อออกจากพิพิธภัณฑ์แล้ว หลวงป๋านำคณะเดินไปยังธัมเมกขสถูปอีกครั้ง และนำเจริญพระพุทธมนต์บทอนัตตลักขณสูตร แล้วนั่งสมาธิ จนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็เดินทางกลับโรงแรมที่พัก เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. ศิษย์ทั้ง ๙ คนนิมนต์ขอให้หลวงป๋านำเจริญจิตตภาวนานั่งสมาธิเพื่อน้อมระลึกถึงพระพุทธองค์ จากนั้นหลวงป๋าเมตตาตอบปัญหาธรรมที่ศิษย์ถามจนถึงเวลาประมาณ ๒๓.๓๐ น. คณะศิษย์จึงกราบลากลับเข้าห้องนอน

วันศุกร์ที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองพาราณสีสู่เมืองกุสินารา

มหาวิทยาลัยฮินดูแห่งเมืองพาราณสี

เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. หลังอาหารเช้าที่โรงแรม คณะเราก็นั่งรถโคชไปชมมหาวิทยาลัยฮินดูแห่งเมืองพาราณสีซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่มาก ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๒ ตารางไมล์ มหาราชแห่งเมืองพาราณสีมอบที่ดินให้ด้วยความศรัทธาต่อความคิดสร้างมหาวิทยาลัยของบัณฑิตมาคันโมหันมาลาวิยะ ท่านบัณฑิตเดินทางไปขอเรี่ยไรจากผู้มีจิตศรัทธาในเมืองใหญ่ๆ ของรัฐเบงกอล พิหาร ยูพี และปัญจาป แม้แต่คนขอทานก็มีศรัทธาถอดเสื้อขายเอาเงินมาบริจาค สตรีก็ถอดเครื่องประดับต่างๆ ให้ นอกจากนั้นยังได้รับความสนับสนุนจากอุปราชอินเดีย ลอร์ดฮาร์ดิง เสนอกฎหมายมหาวิทยาลัยฮินดูเข้าสภา เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๕ และลอร์ด ฮาร์ดิงมาเป็นประธานพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อ ๔ ก.พ.๒๔๕๙ มหาวิทยาลัยสอนวิชาต่างๆ เช่น เทววิทยา ภาษาสันสกฤต ศิลปะ กฎหมาย พาณิชย์ วิทยาศาสตร์ การทำเหมืองแร่ เคมีอุตสาหกรรม การปรุงยา เกษตร เป็นต้น มีวิทยาลัยสำหรับสตรีโดยเฉพาะ โรงเรียนฝึกหัดครู เทวสถานให้ทำกิจทางศาสนา ห้องสมุดใหญ่โตบรรจุหนังสือมากถึง ๑๕๐,๐๐๐ เล่ม โรงพิมพ์และโรงพยาบาล นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยยังเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนาทั้งสายมหายานและเถรวาทเข้าศึกษาในสาขาวิชาศาสนา ปรัชญา ภาษาศาสตร์ และพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์จากศรีลังกา พม่า ไทย เวียดนาม จีน และ เกาหลี เข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นคณะเราก็ได้เข้าชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู มีพระศิวะ พระพรหม เป็นต้น แล้วขึ้นรถโคชเดินทางกลับโรงแรม

หลังอาหารเพล เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. คณะเราก็เช็คออกจากโรงแรมแล้วนั่งรถโคชเดินทางไปเมืองกุสินารา เมืองปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ระยะทางรวม ๒๓๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ๕ ชั่วโมง ระหว่างทางเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. รถโคชได้หยุดแวะร้านข้างทาง นิมนต์หลวงป๋าและพระฉันน้ำปานะ ศิษย์ทั้ง ๙ คนก็ดื่มน้ำชากาแฟและกินถั่วซึ่งกัปตันมนูไปซื้อมา เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. คณะเราแวะชมสถานที่ขุดพบพระพุทธรูป แล้วเดินทางต่อไปจนถึงโรงแรมที่พักเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. โรงแรมที่พักเป็นโรงแรมชั้นเดียว ค่อนข้างลำบากตรงที่ไม่มีไฟฟ้า แต่พนักงานบริการของเขามารยาทดีมาก จึงเบาใจไปได้ค่อนข้างมาก คุณสุวิชญและผู้เขียนส่งเสื้อผ้าให้พนักงานนำไปซักเพราะเห็นบริการดี ดูท่าทีไว้ใจได้ และแต่งกายสะอาดสะอ้านดี (ปกติเราจะซักเองแล้วผึ่งไว้ในห้องพัก)

สถูปทางขวามือคือสถูปปรินิพพานส่วนวิหารทางซ้ายมือคือพุทธวิหารปรินิพพาน

วันเสาร์ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองกุสินารา (สถานที่ปรินิพพาน)

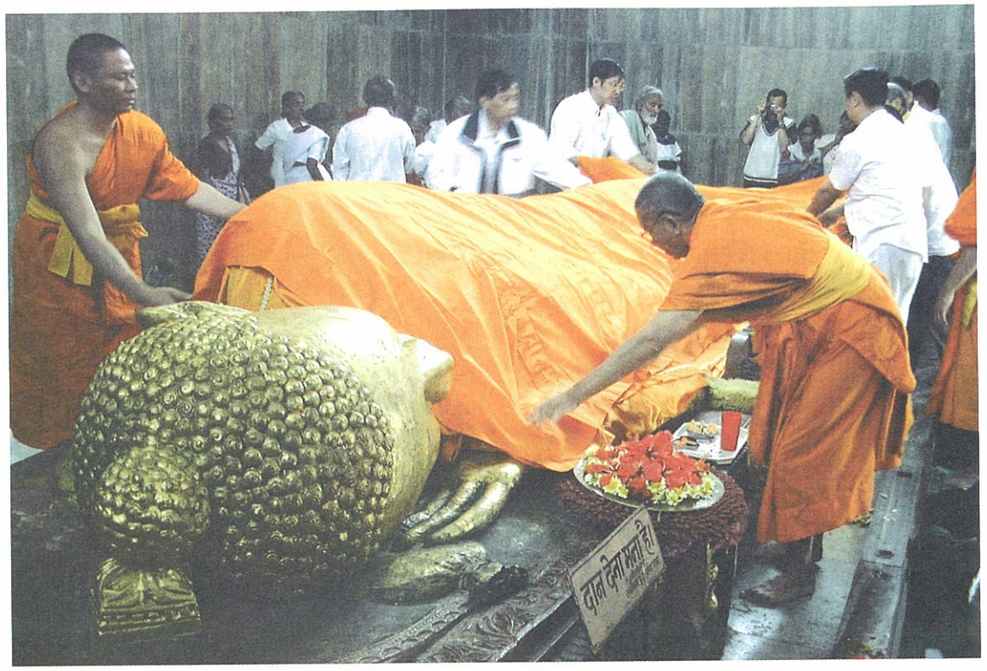

หลวงป้าคลี่จีวรน้อมคลุมพระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน

คณะผู้เดินทางสวดพระพุทธมนต์บทมาติกาถวาย

พระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน

เวลา ๐๖.๓๐ น. หลังอาหารเช้า เราเดินชมสถานที่บริเวณโรงแรมซึ่งจัดอย่างเรียบๆ แต่สวยงาม ในห้องอาหารมีภาพจิตรกรรมอันวิจิตรงดงามหลายภาพ เช่น ภาพพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ ภาพเจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา และภาพตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ายามรุ่งอรุณ เป็นต้น เวลาประมาณ ๐๘.๓๐ น. หลวงป้านำคณะเดินไปพุทธวิหารปรินิพพาน ได้เห็นต้นสาละซึ่งรัฐบาลอินเดียปลูกไว้หน้าพุทธวิหารเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระพุทธองค์ ภายในพุทธวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน มีขนาดความยาว ๒๓ ฟุต ๙ นิ้ว กว้าง ๕ ฟุต ๖ นิ้ว องค์พระยาว ๑๐ ฟุต สูง ๒ ฟุต ๑ นิ้ว มีพุทธลักษณะสวยงามมาก พระหัตถ์ขวาวางแบนราบ ดวงพระเนตรหรี่ลงเกือบหลับสนิท พระพักตร์แสดงความหมดกังวลทุกอย่าง พระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพานนี้แกะสลักจากหินจุณศิลาก้อนเดียว ที่ฐานมีรูปปั้นของปัจฉิมสาวกพระสุภัททะ พระอรหันต์องค์สุดท้ายที่ทันเห็นพระพุทธองค์ รูปปั้นองค์ถัดไปเป็นพระอนุรุทธะเข้าสมาบัติตามดูพระพุทธองค์จนเข้าสู่ปรินิพพาน รูปถัดมาเป็นรูปพระอานนท์กำลังโศกเศร้า หลวงป้าได้นำคณะกล่าวถวายผ้าจีวรผืนใหญ่พิเศษ จากนั้นคณะได้ช่วยหลวงป้าคลี่จีวรน้อมคลุมพระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน เสร็จแล้วหลวงป้าก็ปิดทองคำเปลวถวาย และกราบระลึกถึงพระพุทธองค์เสมือนว่าได้มากราบและเฝ้าพระพุทธองค์แล้ว เพียงแต่มีบุญไม่เพียงพอที่จะได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ขณะที่มาเฝ้าครั้งนี้เท่านั้น แต่ละคนต่างก็น้อมอธิษฐานตามความปรารถนาของตน จากนั้นหลวงป้านำคณะเดินไปที่พระสถูปปรินิพพานซึ่งอยู่ด้านหลังพุทธวิหารปรินิพพาน พระสถูปปรินิพพานมีลักษณะทรงบาตรคว่ำ สูงประมาณ ๗๐ ฟุต บนยอดมีฉัตร ๓ ชั้น ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้ก่อสร้างพระสถูปคร่อมแท่นปรินิพพานพร้อมด้วยต้นสาละคู่ และมีการบูรณะต่อมาหลายสมัย จึงทำให้สถูปสูงใหญ่ขึ้น พระสถูปที่คณะเราได้เห็นนั้นบูรณะและทาสีขาวเรียบร้อยแล้ว หลวงป้านำคณะสวดพระอภิธรรมถวายเป็นพุทธบูชา แล้วเดินเวียนประทักษิณ ๓ รอบ เสร็จแล้วหลวงป้านำคณะเดินกลับไปโรงแรมที่พัก

หลังอาหารเพลประมาณบ่ายโมงคณะเรา ก็นั่งรถโคชออกจากโรงแรมไป**มกุฎพันธนเจดีย์ สถานที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ** ซึ่งห่างจากโรงแรมไปประมาณหนึ่งกิโลเมตร มกุฎพันธนเจดีย์เป็นเนินดินสูงประมาณ ๕๐ ฟุต มีก้อนอิฐหุ้มไว้ มองระยะไกลๆ คล้ายภูเขาย่อมๆ

มีทางเดินรอบ ที่พื้นดินมีสีเหลืองปนดำ บางจุดเป็นดินดำร่วนเหมือนกับถ่านไฟ บูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อปลาย พ.ศ.๒๕๔๒ หลวงป๋าได้นำคณะกราบน้อมระลึกถึงพระพุทธองค์และสวดพระพุทธมนต์บทมาติกา จบแล้วเดินเวียนประทักษิณ ๓ รอบ พร้อมกับเจริญบทสรรเสริญพระพุทธคุณ "อิติปิโส ภควา..." ตลอด ๓ รอบ แล้วกราบลาพระพุทธองค์ไปนั่งรถโคชเพื่อเดินทางต่อไปยังบ้านของนายจุนทะ บุตรช่างทองชาวเมืองปาวา ผู้ถวายภัตตาหารมื้อสุดท้ายชื่อ สุกรมัททวะ ต่อพระพุทธองค์ เป็นเหตุให้ทรงประชวรหนัก แต่พระองค์ทรงมีสติสัมปชัญญะมั่นคง ทรงอดกลั้นทุกขเวทนา พระองค์ตรัสให้ไปเมืองกุสินาราเพื่อปรินิพพาน ขณะที่เสด็จพระดำเนิน ทรงกระหายน้ำ จึงเสด็จแวะลงพัก ณ โคนต้นไม้ริมทางนั้น พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็น ๔ ชั้น เมื่อพระองค์ประทับบนอาสนะที่ปูลาดถวายแล้วจึงรับสั่งให้พระอานนท์ไปตักน้ำจากแม่น้ำน้อยที่อยู่บริเวณนั้น อันมีชื่อว่า แม่น้ำกกุธานที เพราะทรงกระหายใคร่ดื่มน้ำ พระอานนท์ไม่ไปตักน้ำตามพุทธบัญชาเพราะเห็นว่ามีเกวียน ๕๐๐ เล่มเพิ่งข้ามแม่น้ำนั้นไปไม่นาน ทำให้น้ำขุ่น พระพุทธองค์ตรัสยืนยันถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์จึงถือบาตรไปยังแม่น้ำน้อยนั้น ปรากฏว่า น้ำกลับใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว มีกระแสน้ำไหลไปตามปกติเหมือนกับว่าไม่มีล้อเกวียนย่ำผ่านไป พระอานนท์นำบาตรตักน้ำแล้วนำไปถวายพระพุทธองค์และกราบทูลถึงเหตุอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น ณ แม่น้ำน้อยนั้น

บ้านของนายจุนทะที่คณะเราเห็นเป็นเนินดินสูงประมาณ ๕๐ ฟุต มีป้ายบอกของทางการอินเดีย อยู่ห่างจากเมืองกุสินาราประมาณเกือบ ๒๐ กิโลเมตร เรานั่งรถโคชเดินทางต่อไปชมแม่น้ำกกุธานทีซึ่งเห็นเป็นลำน้ำเล็กๆ อยู่ในเขตเมืองปาวา (ปาวาเป็นเมืองหลวงของแคว้นมัลละตอนใต้ และกุสินาราเป็นเมืองหลวงของแคว้นมัลละตอนเหนือ) บริเวณนั้นมีวิหารตั้งอยู่ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสีทอง มีขนาดสูงใหญ่เป็นสองเท่าขององค์จริง หลวงป๋านำคณะกราบ จากนั้นเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. คณะเราก็ออกเดินทางกลับโรงแรมที่พัก

วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์

เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. หลวงป๋านำคณะเรานั่งรถโคชเดินทางไปวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๗ เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชาและเฉลิมพระเกียรติการครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปีและเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า "วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์" พระราชทานนามพระพุทธรูปองค์พระประธานในพระอุโบสถว่า "พระพุทธสยัมภูญาณ" พระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์ขณะทรงผนวชและฉัตร ๓ ชั้นเจ้าอาวาสวัดคือพระเดชพระคุณพระวิเทศโพธิคุณ (วีรยุทฺโธ) เนื่องจากท่านไม่อยู่ พระมหาคมสรณ์ คุตฺตธมฺโม พระเลขานุการ จึงมาต้อนรับแทนและได้เล่าถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติพระกรรมฐาน การรักษาศีล และการสงเคราะห์คนยากจนโดยจัดให้มีสถานพยาบาล รับรักษาสมาชิกฟรีโดยเสียค่าสมาชิก ๕ รูปีเท่านั้น มีคนมารับการรักษาประมาณวันละ ๕๐-๑๐๐ คน โดยแพทย์แผนปัจจุบัน มีพยาบาล และเภสัชกร สถานพยาบาลนี้เปิดมาตั้งแต่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๓ โดยได้รับความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี เศรษฐีชาวอินเดียที่ไปค้าขายที่จังหวัดภูเก็ตในประเทศไทย และพุทธบริษัทชาวไทย ช่วยกันบริจาคค่ายาและค่าแพทย์ ตลอดมา หลวงป๋าและคณะก็ศรัทธางานเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านการรักษาพยาบาล ด้วยจิตที่คิดว่า "อโรคฺยปรมา ลาภา" และอธิษฐานขอให้เราไม่มีโรคภัยไข้เจ็บทุกเมื่อ จากนั้นหลวงป๋านำคณะทำบุญงานสร้างพระมหาเจดีย์ "พระมหาธาตุเฉลิมราชศรัทธา" อีกด้วย

เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. คณะเราก็เดินทางกลับถึงโรงแรมที่พัก ต่อมาเวลาประมาณ ๒๐.๓๐ น. คณะศิษย์ชวนกันไปนั่งปฏิบัติธรรมสมาธิที่ห้องพักของหลวงป๋า ซึ่งท่านก็เมตตาต่อศิษย์เป็นอย่างดียิ่ง และตอบปัญหาธรรมะที่ศิษย์ถาม จนถึงเวลาเกือบ ๐๑.๐๐ น.ของวันใหม่ คณะศิษย์จึงกราบลากลับไปห้องนอน

คืนนี้ก่อนนอน เราได้นึกถึงพระพุทธวาจาในวาระสุดท้ายก่อนจะเสด็จปรินิพพาน พระพุทธองค์ตรัสถึงสถานที่ระลึกถึงและเจริญในกุศลทั้งหลายให้กุลบุตรผู้ศรัทธาควรเห็น ได้แก่ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ผู้จาริกไปยังเจดีย์สถานด้วยความเลื่อมใสแล้ว จักเข้าถึงโลกสวรรค์ได้เมื่อตายไป พระพุทธองค์

ได้ประทานโอวาทรับสั่งกับพระอานนท์ว่า "เมื่อเราปรินิพพานไปแล้ว บางทีพวกเธอจะพึงมีความคิดว่า พระบรมศาสดาของเราไม่มี ข้อนี้พวกเธอไม่ควรเห็นอย่างนั้น ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ ธรรมวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราปรินิพพานไปแล้ว" พระพุทธองค์ตรัสปัจฉิมวาจากับภิกษุทั้งหลายว่า "บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด"

ณ สาลวัน ใกล้กรุงกุสินารา พระบรมศาสดาได้ดำริว่า

"ตถาคตมีพระชนมายุน้อย ประกาศพระศาสนาอยู่ได้ไม่นานก็จะปรินิพพาน พระศาสนายังไม่แผ่ไพศาลไปยังนานาประเทศ"

พระองค์จึงทรงอธิษฐานว่า

"เมื่อตถาคตปรินิพพานและทำการถวายพระเพลิงแล้ว พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายจงแตกกระจายออกเป็น ๓ สัณฐาน คือ ขนาดโตเท่าเมล็ดถั่ว ขนาดกลางเท่าเมล็ดข้าวสาร และขนาดเล็กเท่าเมล็ดผักกาด เพื่อว่ามหาชนในนานาประเทศจะได้อัญเชิญไปนมัสการทำการสักการะบูชา เข้าถึงมหากุศล อำนวยผลให้บังเกิดในสุคติภพต่อไป"

ด้วยอานุภาพแห่งพุทธาธิษฐานทำให้เพลิงมิไหม้

๑. ผ้าขาวที่หุ้มห่อพระสรีระชั้นในสุดและนอกสุด
๒. พระเขี้ยวแก้ว ๔ เขี้ยว
๓. พระรากขวัญ (กระดูกไหปลาร้าทั้งสองข้าง)
๔. พระอุณหิส (กระดูกหน้าผาก)

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๕

เมืองกุสินาราสู่เมืองลุมพินี ประเทศเนปาล

พระราชวังของพระเจ้าสุทโธทนะ กรุงกบิลพัสดุ์

หลังอาหารเช้า คุณสุวิชญได้มอบเสื้อผ้าแก่พนักงานบริการคนหนึ่ง ซึ่งบริการดีและมารยาทดีมาก แล้วเช็คออกจากโรงแรม เวลาประมาณ ๐๗.๐๐ น. หลวงป๋าก็นำคณะขึ้นรถโคชไปลุมพินีวัน ประเทศเนปาล สถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ระยะทางจากเมืองกุสินาราถึงลุมพินีวันรวม ๑๘๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ๔-๕ ชั่วโมง เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เราก็เดินทางมาถึงชายแดนอินเดียและเนปาล ผู้จัดการทัวร์นำหนังสือเดินทางของคณะไปแสดงที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองของอินเดียและเนปาล ใช้เวลาประมาณ ๑๕ นาทีก็เสร็จเรียบร้อย ขณะที่คณะเรานั่งรออยู่บนรถมองเห็นบริเวณด่านมีรถบรรทุกเข้าคิวแล่นผ่านด่านไปมาหนาแน่นมาก และเห็นร้านขายของ ร้านรับแลกเงินดอลล่าร์อยู่ทั่วไป เมื่อมองออกไปไกลๆ ได้เห็นทัศนียภาพของเทือกเขาหิมาลัยเป็นทิวแถวยาวเหยียด รถโคชแล่นต่อไปอีกไม่ไกลนักก็ถึงโรงแรมที่พัก

กรุงกบิลพัสดุ์

เวลาของเนปาลเร็วกว่าอินเดีย ๑๕ นาที เราเห็นว่าไม่ต่างกันมากจึงไม่ปรับเวลา หลังอาหารเพล คณะเราก็นั่งรถโคชเดินทางไปกรุงกบิลพัสดุ์ ใช้เวลา ๔๐ นาที กรุงกบิลพัสดุ์ที่ปรากฏแก่สายตาเป็นซากอิฐปรักหักพังสีแดงๆ มีป้ายที่รัฐบาลเนปาลบอกไว้ว่า Ancient Kapilavastu ภายในบริเวณมีการแบ่งเป็นตอนๆ มีห้องเล็กๆ อยู่เรียงรายกัน ในเขตพระราชวังที่ประทับของพระเจ้าสุทโธทนะ มัคคุเทศก์นำคณะเดินไปยังทิศตะวันออกเห็นซากประตูเข้าออกของหมู่มุขอำมาตย์และข้าราชบริพารและกำแพงขนาดใหญ่ ใกล้ๆ นั้นเป็นเนินดินซึ่งเดิมเป็นสถูป ชื่อ สถูปกัณฐกะ อนุสรณ์การเสด็จออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะในยามวิกาล

หลวงป๋านำคณะสักการะและระลึกถึงพระมหาโพธิสัตว์เจ้าชายสิทธัตถะ ที่ทรงสละราชสมบัติออกบรรพชาเพื่อค้นหาสัจจธรรมยังประโยชน์แก่มหาชน คณะเราได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก หลวงป๋านำคณะเดินมาจนถึงประตูด้านทิศตะวันตก เห็นมีสระน้ำแห้ง ๓ แห่ง สันนิษฐานว่าเป็นสระโบกขรณีที่พระเจ้าสุทโธทนะสร้างให้พระราชกุมารพร้อมปราสาท ๓ ฤดู เมื่อมองออกไปทางทิศเหนือเห็นฐานสถูปขนาดใหญ่ ๒ สถูป สันนิษฐานว่าเป็นสถูปพระพุทธมารดาและสถูปพระพุทธบิดา เมื่อมองออกไปรอบๆ บริเวณทั้งหมดพบว่ามีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ห่างๆ กันเล็กน้อย และเห็นมีเสารั้วลวดหนามบอกอาณาบริเวณไว้ด้วย

เวลาประมาณ ๑๕.๓๐ น. คณะเราออกเดินทางไปชมเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งตั้งอยู่ในวงล้อมของรั้วเหล็ก อันเป็นที่ประสูติของพระมหาโพธิสัตว์เจ้าชายสิทธัตถะ เวลาประมาณ ๑๖.๓๐ น. คณะก็มาถึงวัดนิโครธาราม เห็นมีสถูปขนาดใหญ่ ฐานโดยรอบสถูปยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ วัดนิโครธารามครั้งพุทธกาล สร้างขึ้นโดยพระประยูรญาติเพื่อถวายรับการเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ของพระพุทธองค์ สถานที่แห่งนี้พระบรมศาสดาบรรพชาพระราหุลพระนันทะ และทรงแสดงธรรมพระสูตรสำคัญจำนวนมาก พระเจ้าสุทโธทนะก็ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามี ณ วัดแห่งนี้ กาลต่อมา เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะประชวรหนัก พระพุทธองค์ทรงทราบจึงเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์แล้วทรงแสดงอนิจจตาทิธรรมสูตร ว่าด้วยสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา โปรดพระพุทธบิดาให้บรรลุพระอรหัตตผลและนิพพานในเวลาต่อมา หลังจากถวายพระเพลิงพระศพโดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประธานจุด

เพลิงถวายแล้ว รุ่งขึ้นพระพุทธองค์ก็เสด็จไปห้ามพระญาติ ๒ ฝ่ายไม่ให้รบกัน คือ ฝ่ายศากยะและฝ่ายโกลิยะ ที่แย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี เพื่อทดน้ำเข้านา ทรงแสดงชาดกหลายเรื่อง อันได้แก่ ผันทนชาดก ทุททุภายชาดก และลฏุกิกชาดก เพื่อระงับการทะเลาะวิวาท เรื่องรุกขธรรมชาดก และวัฏฏกชาดก ให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน และอัตตทัณฑสูตร ทำให้กษัตริย์ทั้งสองฝ่ายทิ้งอาวุธแล้วถวายพระกุมารฝ่ายละ ๒๕๐ องค์ให้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา การเสด็จของพระพุทธองค์มายังกรุงกบิลพัสดุ์ทำให้อำมาตย์ และข้าราชบริพารชาวกบิลพัสดุ์จำนวนหมื่นคนได้บวชในพระพุทธศาสนาและบรรลุเป็นพระอริยสาวก พระอรหันตสาวก นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์เพื่อป้องกันการรุกรานของพระเจ้าวิฑูฑภทัพพะ อีกถึง ๓ ครั้ง

สมัยพุทธกาลเป็นยุคทองของกรุงกบิลพัสดุ์ เนื่องจากเป็นดินแดนที่รองรับหมู่พระอรหันต์เป็นชาติภูมิของพระอริยสาวก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระอนุรุทธะ พระอานนท์ พระอุบาลี พระเทวทัต พระนันทะ พระราหุล และพระนางปชาบดีภิกษุณี เป็นต้น

เวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. คณะนั่งรถโคชกลับโรงแรมที่พักเพื่อพักผ่อน

วันจันทร์ที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองลุมพินีสู่เมืองสาวัตถี ประเทศอินเดีย

คณะผู้เดินทางชมเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช

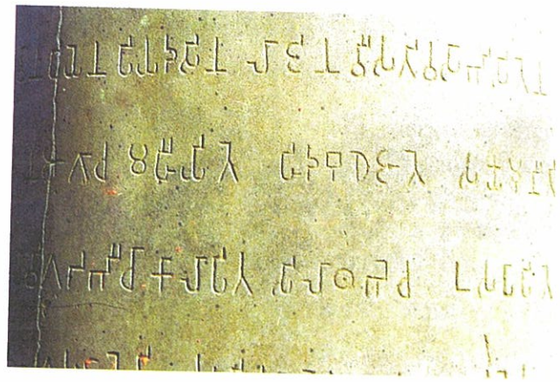

อักษรที่จารึกบนเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช

หลวงป๋ายืนข้างภาพหินสลักรูปพระนางสิริมหามายาเทวีและเจ้าชายสิทธัตถะพระราชกุมาร

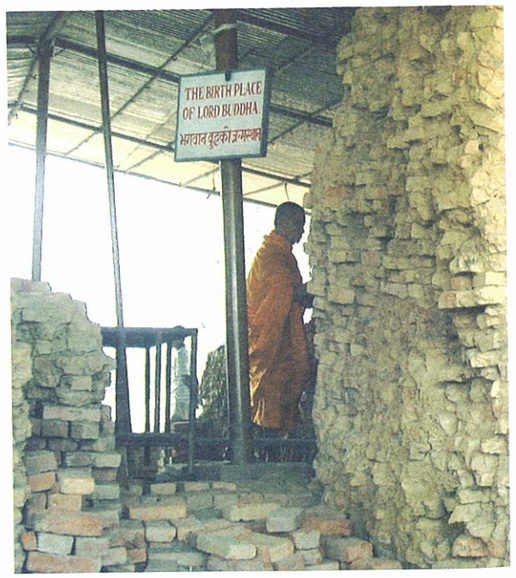

หลวงป๋าปิดทองคำเปลว
บริเวณใจกลางโบราณสถาน
ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติ
ของเจ้าชายสิทธัตถะพระราชกุมาร

ลุมพินีวัน (สถานที่ประสูติ)

หลังอาหารเช้า เวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. คณะเรานั่งรถโคชออกเดินทางไปยังลุมพินีวัน เมื่อมาถึง สิ่งที่มองเห็นเด่นชัดและสง่างามก็คือเสาศิลาจารึกที่พระเจ้าอโศกมหาราชให้ปักไว้ตรงที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะพระราชกุมาร เป็นอนุสาวรีย์ที่มีค่าที่สุดในทางพระพุทธประวัติ ซึ่งรัฐบาลเนปาลดูแลรักษาเป็นอย่างดีและทำรั้วเหล็กล้อมรอบเสาไว้ด้วย ตามพระพุทธประวัติกล่าวว่า ลุมพินีวันตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ เจ้าชายสิทธัตถะพระราชกุมารประสูติจากพระครรภ์พระมารดา เวลาใกล้เที่ยงวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศก ๘๐ ปี พระองค์ทรงเพียบพร้อมด้วยมหาปุริสลักขณะ ๓๒ ประการครบบริบูรณ์ อันเป็นลักษณะแห่งองค์พุทธางกูรโดยเฉพาะ พระองค์ประสูติบริสุทธิ์ ไม่เปรอะเปื้อนด้วยครรภ์มลทิน (เมือก เสมหะ เลือด หนอง ของไม่สะอาดอื่นๆ) มีหมู่เทวดามาคอยรับก่อน มีธารน้ำร้อนน้ำเย็นพร้อมที่จะสรงสนานพระวรกาย และที่อัศจรรย์ยิ่งคือ พระองค์ทรงเหยียบพื้นดินด้วยพระบาทอันสม่ำเสมอ ผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ก้าวพระบาทไป ๗ ก้าว เป็นบุพนิมิตว่า พระองค์จะทรงประกาศรัศมีแห่งธรรมของพระองค์ไปใน ๗ ชนบทน้อยใหญ่ของอินเดียในสมัยนั้น พระองค์เหลียวดูทิศทั้งหลายและทรงเปล่งวาจาว่า “เราเป็นผู้เลิศที่สุด เราเป็นผู้เจริญที่สุด และเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดของเราครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย ภพต่อไปไม่มีอีก” ใกล้ๆ กับเสาศิลาจารึก มีโบราณสถานกองอิฐเรียงเป็นชั้นๆ มีหลังคาคลุมบริเวณไว้ เพราะเป็นสถานที่ที่หน่วยงานโครงการพัฒนาลุมพินีวันเพื่อปรับปรุงโบราณสถานขึ้นใหม่ ซึ่งได้ขุดค้นพบแผ่นศิลาขนาด ๕ x ๕ นิ้ว เมื่อ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ เป็นสิ่งที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้เพื่อยืนยันว่า พระราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินได้ ๗ ก้าว คณะเรามองเห็นอิฐเป็นแผ่นสีแดง ในบริเวณนั้นช่างชาวเนปาลกำลังปรับปรุงบริเวณ เพื่อรวบรวมจัดเก็บแผ่นอิฐซึ่งปัจจุบันแทบจะป่นเป็นผงแล้ว นำมาผ่านกรรมวิธีจัดสร้างเป็นแผ่นอิฐขึ้นใหม่อีกครั้ง เนื่องจากบริเวณใจกลางของโบราณสถานแห่งนี้อยู่ในระหว่างการบูรณะปฏิสังขรณ์ จึงมีการจำกัดพื้นที่ไม่ให้บุคคลทั่วไปเข้าไปได้ อย่างไรก็ตามหลังจากที่หลวงป๋าปิดทองคำเปลวที่แท่นอิฐซึ่งอยู่นอกหลังคาแล้ว หัวหน้าช่างได้เข้ามาสอบถาม ก่อนที่จะอนุญาตหลวงป๋าเป็นพิเศษ หลวงป๋าจึงสามารถเข้าไปอธิษฐานและปิดทองคำเปลวบริเวณใจกลางโบราณสถานนั้นได้ด้วย

จากนั้นคณะเราเดินออกมาเห็นวิหารสร้างด้วยอิฐฉาบปูน เป็นอาคารยกระดับ มีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ด้านหลัง วิหารนี้คือมายาเทวีวิหาร ภายในมีรูปสลักด้วยหินเป็นภาพพระนางสิริมหามายาเทวีพระพุทธมารดา ยืนประทับเหนี่ยวกิ่งสาละอยู่พร้อมกับพระสนม และข้างหน้าเป็นรูปเจ้าชายสิทธัตถะพระราชกุมารกำลังก้าวพระบาทไปบนดอกบัว รูปสลักหินถัดไปเป็นรูปพระราชกุมารทรงยกพระหัตถ์ขวาและทรงชี้พระดัชนีขึ้น เปล่งวาจาว่า "เราเป็นผู้เลิศที่สุด เราเป็นผู้เจริญที่สุด และเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดของเราครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย ภพต่อไปไม่มีอีก" ที่ฐานรูปสลักทั้ง ๒ ผู้เขียนเห็นดอกดาวเรืองซึ่งผู้ศรัทธานำมาบูชาสักการะ ข้างหน้ารูปสลักมีเสาต้นเล็กที่กลึงกลมเป็นข้อๆ มีโซ่คล้องกั้นไว้มิให้คนเข้าใกล้รูปสลัก ที่ด้านหน้าวิหารมีตู้รับบริจาค เขียนไว้ว่า DONATION FOR THE DEVELOPMENT OF LUMBINI

หลังจากนั้นหลวงป๋านำคณะเข้าวัดศรีลังกา มีภิกษุชรารูปหนึ่งอธิบายประวัติความเป็นมาของการก่อสร้างวัดศรีลังกา รวมถึงความเป็นมาซึ่งเป็นเหตุให้ท่านมีโอกาสได้มาดูแลวัดนี้ในปัจจุบัน เวลาประมาณ ๑๐.๓๐ น. หลวงป๋านำคณะขึ้นรถโคชกลับโรงแรมที่พักเพื่อฉันเพล ระหว่างทางได้แวะโรงแรมของชาวญี่ปุ่น เพื่อชมและซื้อของที่ระลึก คณะเราบางคนได้ซื้อพระเนื้อเงินองค์เล็กมาคนละองค์ ใกล้ๆ กันนั้นมีตลาดขายของที่ระลึกของชาวอินเดียและชาวเนปาลอยู่ด้วย เวลาประมาณ ๑๑.๒๐ น. คณะมาถึงโรงแรม หลังอาหารเพลทุกคนในคณะก็จัดการเก็บสัมภาระ เช็คออกจากโรงแรม เวลาประมาณ ๑๒.๓๐ น. คณะเราออกเดินทางไปยังด่านชายแดนเนปาลอินเดีย ผู้จัดการทัวร์นำหนังสือเดินทางของทุกคนในคณะไปดำเนินการประทับตราผ่านแดน จากนั้นจึงเดินทางต่อไปยังเมืองสาวัตถี ซึ่งเป็นระยะทางห่างออกไปอีก ๑๗๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๕ ชั่วโมงเศษ ถนนเส้นที่เดินทางไปเมืองสาวัตถีเป็นถนน ๒ ช่องจราจร ผิวจราจรขรุขระ มีหมู่ต้นไม้ริมทางเป็นระยะๆ รถโคชวิ่งผ่านหมู่บ้าน ชุมชน และร้านค้าเล็กๆ ริมถนน คณะเราได้ชมทิวทัศน์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทุ่งข้าวสาลีที่กำลังออกรวง ลำต้นสูงประมาณ ๑ ฟุตครึ่ง ยามลมพัดผ่านต้นข้าวโอนเอนไปมาแลดูสวยงามมาก ท่ามกลางสภาพหมู่บ้านชนบท ให้บรรยากาศของความเรียบง่ายอย่างแท้จริง บ้านที่พบเห็นตามข้างทางมีลักษณะเป็นกระท่อมที่ใช้เพียงใบไม้ขนาดใหญ่มุงผนังและหลังคา บางบ้านมีขี้วัวแปะเป็นวงกลมมากมาย บางบ้านมีต้นฟักเขียวเลื้อยขึ้นไปบนหลังคาและเห็นฟักผลใหญ่ ๔-๕ ผลด้วย บางบ้านมีขี้วัวตากแห้งทั้งแบบแผ่นและแบบแท่งกองไว้จำนวนมาก ผู้เขียนคิดว่าขี้วัวเหล่านี้น่าจะถูกนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิง นอกจากจะพบเห็นวัวควายและแพะบนพื้นดินแล้ว ตามหลังคาบ้านก็ยังพบเห็นนกกาเกาะอยู่ทั่วไป ไกลออกไป

บนท้องฟ้ายังมองเห็นนกแร้งบินอยู่อีกด้วย สภาพชนบทอินเดียทำให้ผู้เขียนคิดถึงบรรยากาศเก่าๆ ที่เรียบง่ายแบบชนบทของไทยในอดีต ที่คนไทยเราอยู่กันเป็นครอบครัวอย่างอบอุ่นและมีความสุข

ตลอดการเดินทางไปเมืองสาวัตถี คณะศิษย์ได้ถามหลวงป๋าถึงเรื่องพระพุทธประวัติบ้าง ข้อธรรมะบ้าง จนกระทั่งรถโคชนำคณะเราเข้าพักที่โรงแรมในเมืองสาวัตถีเวลา ๑๘.๕๐ น.

วันอังคารที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองสาวัตถีสู่เมืองลัคเนาและสู่เมืองกัลกัตตา

มหามูลคันธกุฎี

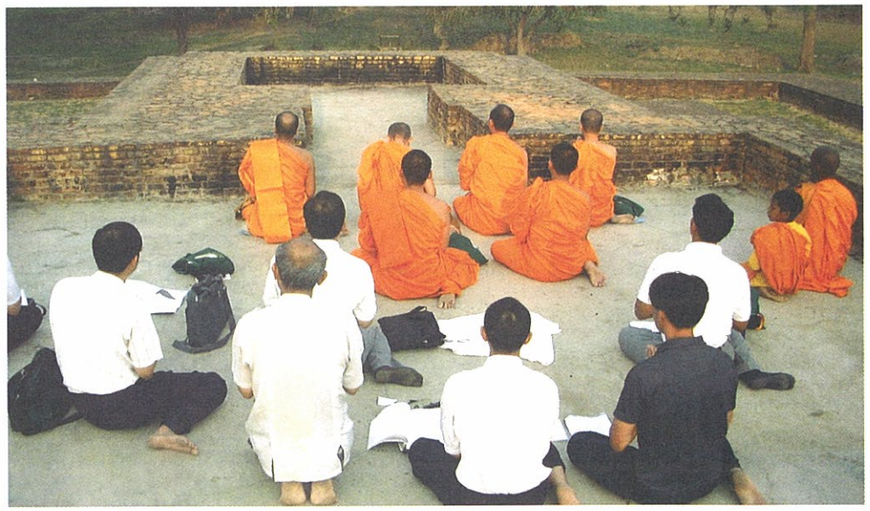

หลวงป่านำคณะผู้เดินทางเจริญบทสรรเสริญพระพุทธคุณ ณ หน้า มหามูลคันธกุฎี

หลวงป่านำคณะผู้เดินทางเจริญบทมงคลสูตร ณ ศาลาโรงธรรม

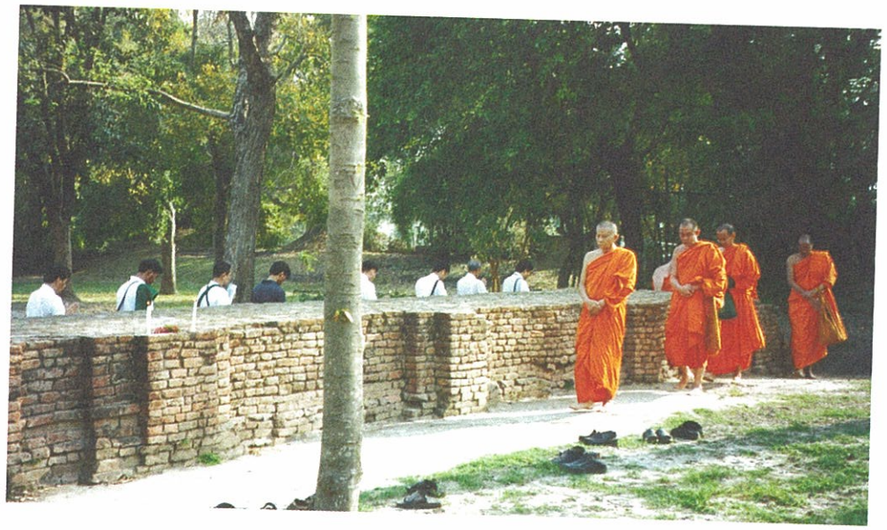

หลวงป่านำคณะผู้เดินทางเวียนประทักษิณ บริเวณสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงพระดำเนินจงกรม

หลังอาหารเช้าคณะก็ออกจากโรงแรมเวลาประมาณ ๐๖.๔๐ น. เดินทางด้วยรถโคชไปพระเชตวันมหาวิหาร ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวายพระพุทธองค์ด้วยความศรัทธาอย่างยิ่ง เมื่อครั้งที่ท่านเศรษฐีเดินทางไปค้าขายที่กรุงราชคฤห์ ได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธธรรม จึงได้ประกาศตนเป็นอุบาสกและกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จไปเมืองสาวัตถีเพื่อโปรดสัตว์ ท่านเศรษฐีได้ขอซื้อป่าไม้ของเจ้าเชต ซึ่งอยู่นอกเมืองสาวัตถีทางตอนใต้สร้างพระอารามถวายพระพุทธองค์ และตั้งชื่อพระอารามว่าเชตวัน ตามนามของเจ้าของเดิม สมัยนั้นเมืองสาวัตถีเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรโกศล ซึ่งปกครองโดยพระเจ้าปเสนทิโกศล พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ที่เมืองนี้นานถึง ๒๕ พรรษา โดยทรงประทับที่พระเชตวันมหาวิหาร ๑๙ พรรษา ที่บุพพารามมหาวิหารซึ่งนางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างถวาย ๖ พรรษา

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้า ทรงทอดพระเนตรเห็นภิกษุชาวกรุงโกสัมพีล่วงละเมิดสิกขาบท ณ วัดโฆษิตาราม จึงเสด็จไปจำพรรษาในป่าปาริเลยยกะ มีช้างปาริเลยยกะกระทำวัตรถวายระหว่างพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้ว อนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกาได้ขอให้พระอานนท์ซึ่งอยู่ ณ โฆษิตาราม กราบทูลนิมนต์พระพุทธองค์เสด็จกลับกรุงสาวัตถี ในขณะเดียวกันนั้นพระภิกษุจากทิศต่างๆ จำนวน ๕๐๐ รูปมาขอพระอานนท์ให้พาไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระอานนท์จึงนำพระภิกษุเหล่านั้นไปด้วย พระพุทธองค์ได้ตรัสชมเชยช้างปาริเลยยกะกับภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ช้างปาริเลยยกะกระทำกิจทุกอย่างแก่เราตลอดพรรษา การมีสหายเช่นนี้ประเสริฐนัก ถ้าไม่ได้สหายเช่นนี้ ควรเที่ยวไปผู้เดียวตามลำพัง เหมือนช้างมาตังคะละโขลง แล้วเที่ยวไปในป่าแต่เชือกเดียวจะดีกว่า"

เช้ารุ่งขึ้นพระพุทธองค์ พระอานนท์ และภิกษุสงฆ์ กระทำภัตกิจซึ่งช้างปาริเลยยกะนำผลไม้นานาชนิดในป่ามาถวาย หลังภัตกิจพระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์เริ่มเดินทางกลับ ช้างปาริเลยยกะเดินไปขวางเฉพาะพระพักตร์พระบรมศาสดา พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "นี้เป็นการไปไม่กลับของเรา ฌาน วิปัสสนา หรือแม้แต่มรรคผล จะยังไม่มีแก่เธอในอัตตภาพนี้ เธอจงหยุดอยู่ก่อนเถิดปาริเลยยกะ" ช้างปาริเลยยกะจึงเดินตามไปส่งจนพระพุทธองค์ตรัสอีกว่า

"ต่อแต่นี้ไป เป็นถิ่นมนุษย์ มีอันตรายรอบด้าน ขอเธอจงหยุดอยู่ตรงนี้เถิด"

ช้างปาริเลยยกะยืนน้ำตาไหลอยู่ที่นั้น เมื่อพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ลับสายตาไปแล้วก็ล้มลงตายด้วยความอาลัยยิ่ง ไปบังเกิดในวิมานทองบนดาวดึงส์เทวโลก ท่ามกลางนางอัปสรได้นามว่า ปาริเลยยกเทพบุตร

พระเชตวันมหาวิหาร

บริเวณหน้าประตูทางเข้าพระเชตวันมหาวิหาร มีต้นโพธิ์พระอานนท์ขึ้นอยู่ หลวงป้านำคณะเราจุดเทียนธูปบูชาน้อมระลึกถึงพระพุทธองค์ที่ตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ ยังประโยชน์แก่มหาชนและเทวดา ต้นโพธิ์พระอานนท์นี้เริ่มจากพระอานนท์กราบทูลขออนุญาตจากพระพุทธองค์ที่จะนำเมล็ดโพธิ์จากต้นตรัสรู้มาปลูกไว้ที่หน้าประตูทางเข้ามหาวิหาร เมื่อประทานพระพุทธานุญาตแล้ว พระอานนท์ขอให้พระโมคคัลลานะไปนำเมล็ดโพธิ์มาให้ ด้วยฤทธิ์พระโมคคัลลานะใช้จีวรรองรับลูกโพธิ์สุกที่หล่นจากต้นมามอบให้พระอานนท์ แล้วให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีวางเมล็ดโพธิ์ในหลุม เมล็ดโพธิ์ก็งอกและเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ทันที มีกิ่งก้านสาขาแผ่ออกไปโดยรอบ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรดต้นโพธิ์ด้วยน้ำสุคนธรส พระอานนท์กราบทูลขอพระพุทธองค์ประทับเข้าสมาบัติ ณ โคนโพธิ์นั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน พระพุทธองค์ทรงประทับที่โคนโพธิ์ด้วยความสุขเกิดแต่สมาบัติตลอดราตรีหนึ่ง

ผู้จัดการทัวร์ ไปซื้อตั๋วเข้าพระเชตวันมหาวิหาร รายได้จากการจัดเก็บตั๋วเข้าชมจะนำมาใช้บำรุงรักษาสถานที่ พระเชตวันมหาวิหารได้รับการบำรุงรักษาจากทางรัฐบาลเป็นอย่างดี มองไปทางไหนก็เห็นแต่ต้นไม้เขียวชอุ่มเป็นพุ่มเต็มไปหมด ท่ามกลางแสงแดดอ่อนๆ ยามเช้าได้ยินเสียงนกร้องอย่างรื่นเริง ทำให้เรารู้สึกสดชื่นและอิ่มเอิบใจที่จะได้กราบพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกถึงที่ประทับและที่อยู่ โดยตั้งจิตระลึกถึงอดีตและปัจจุบันเข้าผสมผสานกันในมโนจิต

หลวงป้านำคณะไปมหามูลคันธกุฎีที่ประทับของพระพุทธเจ้า เห็นซากอิฐเรียงตั้งซึ่งได้รับการบูรณะจากรัฐบาลอินเดียพอทำให้เห็นเค้าโครงเดิมอยู่บ้าง ที่ประทับนี้กว้างขวางกว่ามูลคันธกุฎีที่ยอดเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ประมาณ ๒ เท่า หลวงป้าจุดเทียนธูปและนำคณะเจริญบทสรรเสริญพระพุทธคุณ "อิติปิโส ภควา..." จบแล้วปิดทองคำเปลวหน้ามหามูลคันธกุฎี

หลวงป้าได้นิมิตเห็นพระพุทธเจ้ากายเนื้อประทับอยู่ในมหามูลคันธกุฎี จึงเป็นแรงดลใจให้หลวงป้าจัดสร้างพระกริ่งชัยมงคลซึ่งสำเร็จด้วยธาตุกายสิทธิ์ (พญาเหล็ก) และพระกริ่งสัมมาอรหังซึ่งสำเร็จด้วยนวโลหะและธาตุกายสิทธิ์ เป็นรูปพระพุทธเจ้ากายเนื้อตามนิมิตทั้ง ๒ พระกริ่ง ในเวลาต่อมา

ก่อนที่คณะจะเดินต่อไป มีแขกนำพระผงดินพิมพ์พระรอดแอบมาให้บูชา คณะเราบอกปฏิเสธ เพราะอินเดียมีกฎหมายห้ามนำโบราณวัตถุออกนอกประเทศ ใครฝ่าฝืนมีโทษจำคุก ซึ่งหลวงป๋าได้เตือนสติไว้แล้ว ผู้เขียนก็กลัวติดคุกอินเดียจึงไม่กล้าบูชากลับไทย

หลวงป๋านำคณะเดินไปที่สังฆสภาซึ่งมีลักษณะเป็นหอกลม เป็นที่ประชุมสงฆ์ในการบริหารศาสนกิจ บัญญัติข้อวินิจฉัย และให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการตัดสินคดีความต่างๆ เช่น กรณีภิกษุณีมีครรภ์ พระพุทธองค์ให้นางวิสาขาตรวจก็ทราบว่านางตั้งครรภ์ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังเป็นคฤหัสถ์ และไม่ทราบว่ามีครรภ์จึงมาบวช ต่อมาภิกษุณีได้คลอดทารกชาย พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงนำไปเลี้ยงในพระราชวัง ได้นามว่ากุมารกัสสปะ ต่อมากุมารทูลขออนุญาตบวช กุมารกัสสปะบวชได้ไม่นานก็บรรลุพระอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาเมื่ออายุ ๑๒ ปี พระกุมารกัสสปะได้ช่วยทำให้ภิกษุณีผู้เป็นมารดาได้บรรลุพระอรหัตตผลอีกด้วย

หลวงป๋านำคณะไปดูซากศาลาโรงธรรม มีซากแท่นอิฐใหญ่ซึ่งเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์ในเวลาแสดงธรรม พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัท ณ พระเชตวันมหาวิหารนี้รวมทั้งสิ้น ๘๔๔ พระสูตร เช่น มงคลสูตร ๓๘ ประการ เป็นต้น และหลวงป๋านำคณะเราเจริญพระปริตรบทมงคลสูตรน้อมถวาย

หลวงป๋านำคณะไปดูบริเวณที่พระพุทธองค์ทรงพระดำเนินจงกรม และกล่าวบูชาสรรเสริญพระพุทธคุณ แล้วนำคณะเดินเวียนประทักษิณ ๓ รอบบริเวณที่พระพุทธองค์ทรงพระดำเนินจงกรม ขณะเดินเวียนประทักษิณ พวกเราก็น้อมจิตระลึกถึงพระพุทธองค์ตลอด

หลวงป๋านำคณะเข้าไปกราบพระเจดีย์อรหันต์ ๘ ทิศ กุฏิพระมหากัสสปะ พระอรหันต์ผู้เลิศด้วยปฏิปทาทางธุดงค์ ใกล้ๆ กันนั้นมีกุฏิหลังใหญ่คือกุฏิพระสิวลี ผู้อุดมด้วยลาภ ห่างออกไปไม่ไกลมีกุฏิพระอหิงสกะกับกุฏิพระอานนท์ กุฏิพระโมคคัลลานะ และกุฏิพระสารีบุตร ซึ่งมีขนาดใหญ่เนื้อที่ใกล้เคียงกับกุฏิพระสิวลี หลวงป๋านำคณะปิดทองคำเปลวถวาย

เวลาประมาณ ๐๙.๓๐ น. คณะเราก็ออกจากพระเชตวันมหาวิหารขึ้นรถโคชออกเดินทางไปเมืองลัคเนา (Lucknow) ซึ่งห่างออกไปจากเมืองสาวัตถีเป็นระยะทาง ๑๕๐ กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ ๔ ชั่วโมงครึ่ง (รวมเวลาพักระหว่างทางด้วย) รถโคชแล่นผ่านบ้านนางวิสาขาผู้สร้างบุพพารามมหาวิหารถวาย บ้านปุโรหิตบิดาของอหิงสกะ เห็นสถานที่ที่พระเทวทัตถูกธรณีสูบ และสถานที่ที่นางจิณจมาณวิกาถูกธรณีสูบ บริเวณเหล่านี้คณะเรามองเห็นเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ กลางท้องน้ำมีพืชน้ำขึ้นอยู่เต็มไปหมด เวลาประมาณ ๑๑.๑๐ น. รถโคชแวะพักกลางทางเพื่อให้พระฉันเพล ซึ่งเป็นอาหารกล่องที่โรงแรมได้จัดเตรียมไว้ให้ ระหว่างการเดินทางไปเมืองลัคเนานี้ ศิษย์ได้ถามปัญหาธรรมะและเรื่องต่างๆ ซึ่งหลวงป๋าก็เมตตาตอบศิษย์ทุกเรื่อง

เวลา ๑๔.๐๐ น. รถโคชมาถึงเขตเมืองลัคเนาและแล่นตรงไปยังสนามบินลัคเนา ที่สนามบินคณะเราอำลามัคคุเทศก์ผู้อธิบายเรื่องราวเป็นภาษาอังกฤษแก่คณะเราตลอดการเดินทางทั้งบนรถโคชและตามสถานที่ต่างๆ หลวงป๋าเมตตาให้เงินตอบแทนพิเศษแก่มัคคุเทศก์ ส่วนคุณสมชาย เทียมบุญประเสริฐ ให้เสื้อผ้าทั้งหมดแก่เด็กรถโคชที่บริการคณะของเราตลอดการเดินทางอันยาวนาน ๑๐ วัน (เหลือชุดที่ใส่เดินทางกลับเท่านั้น) เมืองลัคเนาเป็นเมืองหลวงของรัฐอุตตระประเทศ

สนามบินลัคเนาเป็นสนามบินภายในประเทศ มีผู้โดยสารไม่มากนัก หลังจากที่ผู้จัดการทัวร์ได้จัดการเรื่องตั๋วเครื่องบินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนขึ้นเครื่องบิน คณะเราต้องผ่านด่านตรวจรักษาความปลอดภัย ผู้โดยสารทุกคนเดินเป็นแถวเรียงเดี่ยวให้เจ้าหน้าที่ตรวจค้นทั้งตัวและกระเป๋าถือทุกใบ ห้ามนำอาวุธแม้แต่มีดพกหรือถ่านไฟฉายติดตัวขึ้นเครื่องบินเด็ดขาด ผู้โดยสารจะถูกเจ้าหน้าที่ลูบคลำตามตัวทั้งด้านหน้าด้านข้างและด้านหลังจนเป็นที่พอใจแล้วจึงจะให้ผ่านไปได้ เครื่องบินบินออกเวลา ๑๘.๔๕ น. จากเมืองลัคเนาไปเมืองกัลกัตตาเครื่องบินแวะรับผู้โดยสารเพิ่มเติมที่เมืองปาตลีบุตร และบินถึงสนามบินกัลกัตตาเวลา ๒๒.๒๐ น. ได้ทางรวม ๑,๑๘๗ กิโลเมตร เนื่องจากเครื่องบินลำนี้บินไม่สูงมาก ทำให้ผู้โดยสารสามารถมองเห็นภาพแสงไฟระยิบระยับบนพื้นดิน ซึ่งก็เป็นแสงไฟที่ส่องมาจากอาคารบ้านเรือนนั่นเอง ออกจากสนามบิน ผู้จัดการทัวร์ได้เช่ารถบัสพาคณะเราไปพักโรงแรมที่เราเคยพักในคืนแรกที่มาถึงอินเดีย แต่ครั้งนี้คณะเราได้ห้องพักจากอาคารที่ใหม่กว่า แอร์เย็นและสะอาดใช้ได้

วันพุธที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองกัลกัตตาสู่กรุงเทพมหานคร

เมืองกัลกัตตายามเช้า

หลังอาหารเช้าจากโรงแรมที่พัก คณะเราออกไปเดินชมเมืองอย่างอิสระ เวลายามเช้าร้านต่างๆ ยังไม่เปิด ระหว่างเดินชมเมือง ผู้เขียนเดินตามพระใบฎีกาวอลเตอร์และพระอาจารย์อีก ๒ รูป ได้พบการสอนนักเรียนจำนวนประมาณ ๑๐ คนริมถนน โดยสอนกันอย่างง่ายๆ บริเวณที่ว่างหน้าตึกแถว พระใบฎีกาวอลเตอร์เดินหาซื้อภาพพระพุทธองค์ มีแขก ๓ คนมาเชิญพระทั้ง ๓ รูปและผู้เขียนเข้าไปชมสินค้าที่ตลาดด้านใน ซึ่งอยู่ลึกจากถนนเข้าไปประมาณ ๑๒๐ เมตร พระใบฎีกาวอลเตอร์จึงได้ภาพเขียนพระพุทธองค์บนผ้า ซึ่งเป็นภาพที่สวยงามมาก ต่อรองราคาอยู่พักหนึ่ง คนขายก็พูดกับเราเป็นภาษาไทยว่า รับเงินบาทก็ได้ โดยคิดราคา ๑ รูปี เท่ากับ ๑ บาท ท่านชอบภาพนี้มากจึงตกลงซื้อ ผู้เขียนเดินตามพระทั้ง ๓ รูปออกมาจากตลาดด้านใน เห็นเนื้อแพะ เนื้อแกะ อาจมีเนื้อวัวด้วย วางและแขวนอยู่มากมาย พอเดินออกมาถึงบริเวณริมถนนใหญ่ด้านนอก ผู้เขียนจึงหายใจโล่งอกมีความรู้สึกปลอดภัยขึ้น ที่บริเวณริมถนนใหญ่มีร้านเล็กๆ ตั้งของขายเป็นของที่ระลึก ผู้เขียนและคุณประวัติได้เลือกซื้อกระเป๋าหนังแท้สำหรับใส่ธนบัตรเป็นที่ระลึก เวลาประมาณ ๑๐.๔๐ น. ทุกคนก็กลับเข้าที่พักได้พบพระมหาวรัญญู ซึ่งจะมาส่งคณะเราถึงสนามบิน คุณสุทัศน์ นิ่มกุลรัตน์ จึงได้ถวายเครื่องอุปโภคบริโภคแด่พระมหาวรัญญูเพื่อใช้ในระหว่างศึกษาปริญญาเอก เมื่อคณะเราเช็คออกจากโรงแรมแล้ว ก็เป็นเวลาอาหารเพลพอดี ผู้จัดการทัวร์ ได้จัดอาหารเพลเป็นพิเศษ ณ ภัตตาคารแห่งหนึ่ง หลังจากนั้นคณะเราก็รีบขึ้นรถเดินทางไปสนามบินกัลกัตตา เมื่อลงจากรถแล้ว คณะเราได้กล่าวคำอำลาพระมหาวรัญญูและผู้จัดการทัวร์ แล้วขนสัมภาระรีบเข้าสนามบิน ซึ่งต้องผ่านการตรวจอย่างละเอียดจากเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ระหว่างนั้นคณะได้พบกับอุบาสิกาชาวไทยคนหนึ่ง ซึ่งเข้าแถวต่อท้ายจากคณะเรา เธอเล่าว่า มีตำรวจสูงอายุท่านหนึ่งเดินทางมาพร้อมกับคณะของเธอ แต่ได้พลัดหลงกัน ถูกแขกอินเดียกักตัวริบเงินและสิ่งของต่างๆ ไปหมด แต่ด้วยอานุภาพจิตที่รำลึกถึงพระพุทธองค์ จึงรอดพ้นเหตุการณ์เหล่านั้นมาได้อย่างปลอดภัย และได้เดินทางกลับเมืองไทยพร้อมกับคณะเราในบ่ายวันนี้ด้วย คณะเราได้ผ่านการตรวจอย่างละเอียดจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสนามบินแล้วจึงได้ขึ้นเครื่องบิน และรู้สึกดีใจที่จะได้กลับเมืองไทยบ้านเกิดเมืองนอนพร้อมบุญกุศลและธรรมะที่ได้ ซึ่งจะนำไปใช้ในชีวิตต่อไป เครื่องบินที่เราใช้เดินทางกลับเป็นเครื่องบินของสายการบินไทย เที่ยวบิน TG 314 ออกเดินทางเวลา ๑๔.๒๐ น. มาถึงท่าอากาศยานดอนเมืองเวลา ๑๘.๒๕ น. โดยสวัสดิภาพ

หนังสืออ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

พเยาว์ ศรีหงส์. **เมืองแห่งผ้ากาสาวพัสตร์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๖.

พระวิเทศโพธิคุณ. **สู่แดนพระพุทธองค์ อินเดีย-เนปาล.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสภาบันลือธรรม, ๒๕๔๔.

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มหาวรรค ภาค ๑ และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ภาคผนวก

ความประทับใจในการเดินทาง

น.ต.มนู อาษา

ผมได้ติดตามหลวงป้าไปกราบสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ที่อินเดีย ถือเป็นโชคดีและเป็นเหตุการณ์ที่มีคุณค่าที่สุดในชีวิต ทุกสถานที่ที่ได้ไปกราบ ก่อให้เกิดความปิติเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นอย่างยิ่ง ผมยังจำภาพสถานที่ได้เกือบทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พุทธคยา ที่สารนาถ ที่กุสินารา และที่ลุมพินี ที่พุทธคยาเราได้เจริญพระพุทธมนต์บทธัมมจักกัปปวัตนสูตร ได้นั่งสมาธิใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และทุกสถานที่ก็ได้ทำเช่นนั้น แต่ที่ผมประทับใจที่สุดคือช่วงเวลาที่ไปกราบพระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพานในพุทธวิหารที่กุสินารา ซึ่งเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จเข้าพุทธปรินิพพาน ผมได้มีโอกาสเอาศีรษะไปบูชาที่พระบาทของพระพุทธไสยาสน์ ในขณะนั้นผมมีความรู้สึกเหมือนได้เอาศีรษะไปแตะที่พระบาทของพระผู้มีภาคเจ้าจริงๆ มีความสุขและมีปิติเป็นอย่างยิ่ง ทุกวันนี้เมื่อนึกถึงทีไรก็เกิดความอิ่มใจทุกครั้ง รู้สึกว่าคุ้มค่าจริงๆ ที่ได้เดินทางไป เรื่องธรรมะผมคงเล่าอะไรไม่ได้มาก แต่มีเสน่ห์ของอินเดียซึ่งเป็นประสบการณ์ที่จะหาจากที่ใดไม่ได้มาเล่าให้ได้อ่านกันอยู่สามเรื่อง เป็นเหตุการณ์ที่แปลก เมื่อนึกถึงทีไรก็อดจะขำไม่ได้ ซึ่งผมจะเล่าให้เพื่อนและน้องฟังเสมอ แต่ขณะที่อยู่ในเหตุการณ์จะรู้สึกอึดอัด งง ทำอะไรไม่ได้ เหมือนภาษิตจีนที่บอกว่า “หัวเราะก็ไม่ได้ ร้องไห้ก็ไม่เป็น” อย่างไรอย่างนั้น

เหตุการณ์แรกคือ ช่วงลงจากเครื่องบินที่กัลกัตตา หลังจากผ่านกรรมวิธีตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ผมก็ตามคณะออกจากสนามบินเพื่อไปขึ้นรถเข้าโรงแรม มีแขกคนหนึ่งกุลีกุจอมาช่วยเข็นรถของอาจารย์ไปที่รถ ตอนแรกผมคิดว่าเป็นคนของรถทัวร์ที่มารับพวกเรา มาช่วยบริการ แต่เมื่อเสร็จภารกิจแขกคนนั้นก็ทวงค่าบริการจากอาจารย์ พอดีผมอยู่ใกล้ๆและมีเงินเศษอยู่ ๑ เหรียญพอดี เลยหยิบให้เขาไป คราวนี้แขกคนนั้นไม่คุยกับอาจารย์ หันกลับมาคาดคั้นเอากับผมว่า ๑ ดอลล่าร์ไม่พอ มันน้อยไป เพราะกระเป๋ามี ๒ หรือ ๓ ใบก็ไม่แน่ใจนัก ผมจำไม่ได้ชัด ผมเองก็มีเงินเศษอยู่ ๑ เหรียญเท่านั้นไม่มีให้อีก แขกก็ไม่ยอมท่าเดียว ขึงขังเหมือนเป็นความผิดของผมที่ให้เขาน้อยไป จริงๆแล้ว ๑ ดอลล่าร์ก็มีค่าประมาณ ๔๐ รูปี ซึ่งก็นับว่ามากแล้วกับงานแค่นั้น อีกทั้งผมและอาจารย์ก็ไม่ได้เรียกให้เขามาช่วย เขามาแย่งไปเข็นเอง ผมพูดอย่างไรเขาก็ไม่ยอมฟัง จะขอเพิ่มเงินท่าเดียว สุดท้ายผมทนไม่ไหวเลยต้องกระโดดหนี

ขึ้นรถ มาคิดดูว่าเป็นความผิดของผมหรือที่ให้เงินเขา ถ้าผมไม่ให้ เขาก็ไม่ได้ แต่พอให้ไปแขกก็ออกลวดลายทันที ได้คืบจะเอาศอก แย่จริงๆ เหตุการณ์ที่สองคือที่หน้าวัดเวฬุวัน รถโคชของคณะจอดอยู่หน้าวัด พอดีมีด่านอยู่ด้วย ผู้จัดการทัวร์ลงไปเจรจากับเจ้าหน้าที่ ผมคิดว่าเป็นการขอผ่านด่าน ไม่รู้ว่าเขาไปเจรจาขอเข้าชมวัด ผมนั่งอยู่ริมหน้าต่างตอนกลางของรถ มีทหารที่ทางการอินเดียจัดให้มาคอยคุ้มครองนักท่องเที่ยว เดินเข้ามาหาผม ทำท่าแบมือขอเงิน ผมเองตอนแรกตั้งใจจะไม่ให้อยู่แล้วเพราะกลัวปัญหา แต่พอมาคิดดูว่าทหารพวกนี้รายได้น้อยและเดี๋ยวรถก็จะไปแล้วคงไม่มีอะไร เลยตัดสินใจให้ ทหารมีอยู่ด้วยกัน ๕ คน ผมเลยให้เขาไป ๕๐๐ รูปี บอกให้เขาไปแบ่งกันคนละ ๑๐๐ รูปี ก่อนได้เงินก็รับปากรับคำเป็นอย่างดี แต่พอเงินถึงมือแกก็หนีไปทันที ไม่ยอมแบ่งให้ใครเลย พวกที่อยู่ใกล้ๆอีก ๔ คนก็เห็น ความโชคร้ายของผมก็มาถึง พอคณะของเราลงจากรถเพื่อเข้าชมวัดเวฬุวัน ทหารอีก ๔ คนที่เหลือตามจี้ผมติดๆ จะเอาเงินท่าเดียว ผมบอกให้ไปเอาที่เพื่อนเขาซึ่งผมให้ไปแบ่งกัน ไม่ได้ให้เขาคนเดียว ทั้ง ๔ คนนั้นไม่ยอมฟังอะไรทั้งนั้น ด้วยความรำคาญผมจึงหยิบเงินให้ไปคนละ ๑๐๐ รูปี แต่เขาได้แล้วก็ยังไม่ยอม จะเอาคนละ ๕๐๐ รูปี บอกว่าเพื่อนเขาได้ ๕๐๐ รูปี ผมหมดปัญญาแก้ปัญหาจึงต้องเรียกผู้จัดการทัวร์มาอธิบายให้เขาฟัง เขาก็เข้าไปเอะอะกับทหารทั้ง ๔ คนนั้นว่าอะไรกันก็ไม่รู้เป็นภาษาแขก ทหารทั้ง ๔ คนนั้นจึงยอมยุติแยกไป แต่ผู้จัดการทัวร์ก็ยังไม่วายหันมาหงุดหงิดกับผมว่าทีหลังอย่าให้อะไรใครอีกจะนำความเดือดร้อนมาให้ ผมก็โอเคและนึกในใจว่าต่อไปจะไม่ให้ใครอีกแล้ว โชคร้ายจริงๆ

อีกเรื่องหนึ่งก็ตลกดีเหมือนกัน ช่วงที่คณะเราเดินทางจากสารนาถไปกุสินาราในตอนบ่าย คณะก็พักทานน้ำชากาแฟแก้เหนื่อยที่ร้านอาหารข้างทาง ผมเดินไปพบถั่วบรรจุซองเล็กๆติดเป็นแผงๆขายอยู่ เลยลองซื้อมา ๒ ซองๆละ ๕ รูปี พอลองกินดูก็อร่อยดีเหมือนกัน กรอบๆมันๆ เลยกลับไปซื้ออีก ๖ ซอง แล้วให้เงินเขาไป ๓๐ รูปี แต่คราวนี้แขกคนขายบอกไม่ใช่แล้วต้องเป็นเงิน ๔๒ รูปี ผมก็ถามว่าทำไมล่ะ ๖ ซองๆละ ๕ รูปีก็เป็นเงิน ๓๐ รูปี เขาบอกว่าตอนนี้คิดซองละ ๗ รูปีแล้ว ผมจะไม่ซื้อก็ใช่ที่ ก็ให้เงินเขาไป ๔๒ รูปี แล้วก็มาคุยกับผู้จัดการทัวร์เป็นเชิงปรารภ เขากลับแก้ตัวแทนเพื่อนแขกของเขาได้งดงามจริงๆ เขาบอกว่าครั้งแรกพ่อค้าอาจจำราคาผิด แต่พอคุณกลับไปซื้อใหม่ เขาคงเช็คราคาที่ถูกต้องได้เลยเปลี่ยนราคาใหม่ ยอดจริงๆ นี่คือความแปลกพิกลไม่เหมือนใคร ก็อาจเป็นเสน่ห์ของอินเดียในอีกรูปแบบหนึ่งที่หาจากที่ใดๆไม่ได้ สวัสดีครับ

เมื่อตำรวจพลัดหลงจากคณะฯ

ประวัติ ปิวาวัฒนพานิช

ขณะที่ข้าพเจ้านั่งรถบัสเดินทางไปสนามบินกัลกัตตา เพื่อเดินทางกลับเมืองไทย พระมหาวรัญญู วรญฺญู ผู้มาต้อนรับในวันแรกที่คณะเดินทางถึงอินเดีย ก็มาส่งคณะของเราและได้เล่าให้ฟังว่ามีตำรวจนายหนึ่งเดินทางมาอินเดียเพื่อนมัสการสังเวชนียสถาน แต่พลัดหลงจากคณะทัวร์ และจะเดินทางกลับเมืองไทยเที่ยวบินนี้ด้วย ทั้งได้เล่ารายละเอียดอีกเล็กน้อยบนเครื่องบินที่กำลังเหินฟ้าสู่เมืองไทย ข้าพเจ้าได้นั่งใกล้กับพระภิกษุไทยรูปหนึ่ง นุ่งห่มแบบพระธรรมยุติ เมื่อมีโอกาสสนทนากัน ข้าพเจ้าได้เอ่ยถึงเรื่องตำรวจนายหนึ่งที่พลัดหลงจากคณะทัวร์ได้เดินทางกลับเที่ยวบินนี้ด้วย พระภิกษุท่านนี้จึงเล่ารายละเอียดให้ฟังว่า ท่านเป็นพระภิกษุอยู่วัดทางภาคอีสาน เดินทางมาอินเดียเพื่อนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล พร้อมพระภิกษุทางภาคอีสาน รวม ๔๐ รูป และฆราวาสอีก ๔-๕ คน รวมทั้งตำรวจรับบำนาญอายุ ๖๐ ปีเศษ ที่พลัดหลงนี้ด้วย เมื่อเดินทางโดยสายการบินจากเมืองไทยมาถึงเมืองกัลกัตตาแล้ว ก็เดินทางต่อโดยรถไฟเพื่อไปพุทธคยา แต่ตำรวจที่มาด้วยขึ้นรถไฟผิดขบวน ระหว่างโดยสารรถไฟมีนายตรวจรถไฟมาตรวจตั๋วโดยสาร ซึ่งตั๋วโดยสารอยู่รวมกับคณะทัวร์ ตำรวจนายนี้จึงอธิบายให้นายตรวจตั๋วฟัง แต่สื่อสารกันไม่รู้เรื่องเพราะตำรวจนายนี้พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ หลังจากนั้นอีกสักครู่ก็มีแขกผู้ชายชาวอินเดีย ๒-๓ คน มาค้นตัวและยึดเงินของตำรวจนายนี้ไปหมด รถไฟเดินทางจนถึงเวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. ก็ถึงสถานีรถไฟแห่งหนึ่ง ตำรวจนายนี้ก็ลงจากรถไฟ เพราะมีกำหนดการเดินทางของคณะของตนว่านั่งรถไฟจนถึงเวลา ๐๒.๐๐ น. ก็จะถึงสถานีรถไฟพุทธคยา ให้ลงจากรถไฟเพื่อเดินด้วยเท้าต่อไปยังพระมหาเจดีย์พุทธคยา ตำรวจนายนี้มองหาคณะทัวร์ของตนเพราะคิดว่าสถานีรถไฟนี้เป็นสถานีรถไฟพุทธคยา แต่ไม่พบเห็นใครเพราะตนขึ้นมาผิดขบวนโดยไม่รู้ตัว พอดีพบแม่ชีฝรั่งคนหนึ่ง แม่ชีก็สงเคราะห์โดยพาไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจากสถานีรถไฟมากนัก แขกผู้ชายชาวอินเดียคนหนึ่งมาพาตำรวจนายนี้ไปพักอยู่ที่บ้านหลังหนึ่งแล้วค้นตัวเอาของมีค่าไปทั้งหมดรวมถึงหนังสือเดินทางด้วย ตำรวจนายนี้พยายามสื่อสารให้แขกรู้ว่าจะเอาอะไรก็เชิญ ขอแต่ชีวิตไว้ จึงถูกกักตัวไว้ในบ้านหลังนั้น ตำรวจนายนี้สังเกตพบว่าหมู่บ้านแห่งนี้เล่นการพนันกันทั้งหมู่บ้าน ทุกคนมีกิริยาท่าทางไม่น่าไว้วางใจเลยสักคน จะคิดพึ่งใครไม่ได้เลย ตำรวจนายนี้ต้องอดน้ำและ

อดอาหารหลายมื้อ ค่ำวันที่สามนึกขึ้นมาได้ก็นั่งพนมมือตั้งจิตอธิษฐานถึงพระพุทธองค์ว่าที่มาอินเดียครั้งนี้ก็ด้วยตั้งใจจะมากราบพระพุทธองค์ ขอพระพุทธองค์ได้โปรดเมตตาช่วยคุ้มครองให้รอดปลอดภัยด้วยเทอญ สักครู่ตำรวจนายนี้ก็เห็นมีรุ้งพันรอบเท้าของตน ก็คิดว่าพระพุทธองค์ทรงโปรดแล้วจึงตัดสินใจเดินออกจากบ้านที่กักตนเองไว้ เดินผ่านผู้คนในหมู่บ้านไปโดยไม่มีใครสนใจเลย แต่ก็ไม่รู้ทิศทางที่จะไป จึงตั้งจิตอธิษฐานขอพระพุทธองค์ทรงโปรดช่วยอีกครั้ง สักครู่จึงเห็นรุ้งบนท้องฟ้า ตำรวจนายนี้จึงเดินตามรุ้งไป ระหว่างที่เดินตามรุ้งไปนั้น แขกผู้กักตัวตำรวจนายนี้ได้ออกติดตามมาพร้อมปืนทั้งได้ยิงมาด้วย ตำรวจนายนี้นึกถึงภาพเก่าๆ สมัยเป็นตำรวจประจำการออกตามล่าโจร จึงรีบหลบหลีกทิศทางปืน เมื่อเห็นรุ้งผ่านหนองน้ำ ตำรวจนายนี้ก็เดินลุยลงหนองน้ำตามรุ้งไป แขกนั้นก็กลับไป ตำรวจนายนี้ก็เดินต่อไปเรื่อยๆ จนมาถึงหน้าโรงพยาบาล มองเห็นว่าน่าจะปลอดภัยแล้ว ก็ล้มตัวลงนอนด้วยความอ่อนระโหยโรยแรง รุ่งเช้าเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลมาพบก็แจ้งตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจอินเดียเดินทางมาพบก็จำได้จากข่าวทีวี จึงพาไปส่งสถานทูตไทย เนื่องจากคณะทัวร์ได้แจ้งไปยังสถานทูตไทยให้ติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจอินเดียให้ช่วยติดตามค้นหา

กรณีนี้ นับเป็นอุทาหรณ์ให้แก่ผู้จะเดินทางจาริกแสวงบุญไปอินเดียเป็นอย่างมาก ภาษิตไทยที่ว่า “อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง” ใช้ได้หรือไม่ ที่ไปไว้ใจแม่ชีฝรั่งคนนั้น ทั้งการเดินทางไปสถานที่ใดๆ ก็ตาม ควรระวังอย่าให้พลัดหลงกับกลุ่มหรือคณะของตนเป็นอันขาด สวัสดีครับ

อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

สมชาย เทียมบุญประเสริฐ

ผมมีโอกาสเดินทางไปจาริกแสวงบุญ นมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลร่วมกับพระเดชพระคุณพระภาวนาวิสุทธิคุณและคณะพระสงฆ์ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งทางปริยัติอย่างแตกฉานและการปฏิบัติอย่างดีเยี่ยม ตลอดจนสหธรรมิกที่เป็นกัลยาณมิตร จึงถือเป็นบุญเป็นกุศลอย่างมหาศาล ที่ได้ให้โอกาสผมร่วมคณะเดินทางไปด้วย เพราะนอกจากจะได้เดินทางไปนมัสการสถานที่สำคัญตามรอยพุทธประวัติซึ่งถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่งแล้ว ผมยังได้มีโอกาสได้รับรู้เรื่องราวที่กล่าวถึงพุทธประวัติทั้งในและนอกเหนือจากที่มีการจารึกบันทึกไว้ พร้อมทั้งได้แสดงความเคารพสถานที่สำคัญด้วยการเวียนทักษิณาวรรต การสวดมนต์ตามบทสวดที่เป็นพุทธวาจาที่ได้แสดงธรรมเมื่อกว่า ๒๕๔๗ ปี ในที่ต่างๆ ตามพุทธประวัติ การปฏิบัติเจริญจิตตภาวนา ซึ่งล้วนแล้วแต่ได้บรรยากาศและสถานภาพให้หวนย้อนยุคไปใน**อดีต**

ปัจจุบัน ทุกครั้งที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ในพุทธประวัติและบทสวดมนต์ที่เกี่ยวข้อง ภาพที่ได้เห็น สถานที่เกี่ยวข้องที่ได้ไปพบ ได้ไปกราบนมัสการ ก็ปรากฏนึกเห็นภาพเป็นเครื่องฉลองศรัทธา ความเชื่ออย่างมั่นคง หรือกล่าวอย่างง่ายๆ ว่าสามารถนึกถึงภาพที่ได้เคยพบเห็น เช่น วัดเชตวันมหาวิหาร พุทธคยา แม่น้ำเนรัญชรา ลุมพินีวัน ฯลฯ เป็นการช่วยให้เข้าใจอย่างเป็นระบบดีขึ้น เพราะถ้าฟังอย่างเดียวไม่เคยเห็นก็จะนึกภาพไม่ออกว่าเป็นอย่างไร

อนาคต เป็นสิ่งที่ยังไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น รู้แต่ว่าวันหนึ่งสังขารต้องเสื่อมและดับลง ก็ได้ตั้งใจว่าจะไปกราบนมัสการสังเวชนียสถานอีก โดยเฉพาะที่พุทธคยาที่รู้สึกชอบเป็นพิเศษ การได้ร่วมหมู่คณะอาจไม่สามารถรับรองได้ว่าจะมีโอกาสได้บรรลุธรรมตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แต่ก็เชื่อว่าในอนาคตจะได้มีโอกาสเกิดในบวรพุทธศาสนา ได้พบพระพุทธเจ้าที่ชมพูทวีป ได้ฟังธรรมดังอมตรส หรืออย่างน้อยที่สุด **อดีตที่ได้ร่วมคณะไปกราบนมัสการสังเวชนียสถาน ปัจจุบันที่ยังคงศรัทธา อนาคตก็ขอให้ได้พบกัลยาณมิตร**ที่เคยได้ร่วมคณะในครั้งนี้ช่วยดึงเข้าสู่กระแสธรรม ไม่หลุดจากรัศมีแห่งธรรม เป็นปุพเพกตปุญญตาด้วยเทอญ

รายนามเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ

พระมหาภัทระ วิริยงฺกุโร	๑,๐๐๐ บาท
พระใบฎีกาวอลเตอร์ อุตฺตมปญฺโญ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาสุบรรย์ สุธีโร	๕๐๐ บาท
พระมหาณัฏฐพงศ์ วชิรวงฺโส	๕๐๐ บาท
พระนพพล นวพโล	๕๐๐ บาท
คณะพระนวกะ วัดหลวงพ่อสดฯ	๕๐๐ บาท
พระวิวรรธน์ชัย รกฺขิตธมฺโม	๒๐๐ บาท
คุณประวัติ และ คุณวิทวัส ปิวาวัฒนพานิช	๓๐,๐๐๐ บาท
คุณจุมพล-คุณสุดใจ แสงประชาธนารักษ์ และบุตรธิดาหลาน	๑๐,๐๐๐ บาท
คุณสมศักดิ์ เลิศอำนวยลาภ	๕,๐๐๐ บาท
คุณสุวิชญ โรจนวานิช	๕,๐๐๐ บาท
ท.ญ.พรศิริ-อภิรัตน์-พรนภา-ศุภโชค มหาพัฒนากุล และญาติมิตร	๔,๐๐๐ บาท
น.ต.มนู อาษา	๓,๐๐๐ บาท
คุณสุทัศน์-คุณสุนีรัตน์ นิ่มกุลรัตน์	๒,๐๐๐ บาท
RECOVERY LANGUAGE SCHOOL	๒,๐๐๐ บาท
คุณสุรศักดิ์-คุณธิดา เปรมนิ่ม และบุตรธิดา	๑,๕๐๐ บาท
คุณภรภัทร ขุนสวัสดิ์ และคุณธนบดี เส่งเกษม	๑,๕๐๐ บาท
ชมรมศิษย์และผู้ศรัทธาวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม	๑,๐๐๐ บาท
คุณอุดม-คุณสุดา-คุณศรุติ-คุณอภิษฐา ตรีชั้น	๑,๐๐๐ บาท
คุณสมชาย เทียมบุญประเสริฐ	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุเมธ พฤทธเมธวิสุทธิ	๑,๐๐๐ บาท
คุณปารินทร์ เมฆบุตร	๑,๐๐๐ บาท
คุณอำพน กิจก้องขจร และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณอุทัย ตรงวัฒนรังสี	๑,๐๐๐ บาท

คุณพรชัย ดำรงอุตสาหกิจ	๑,๐๐๐	บาท
คุณสมชัย เลิศโสภาภรณ	๑,๐๐๐	บาท
คุณธีรภัทร ตั้งพรสมาน	๑,๐๐๐	บาท
คุณคมสัน – คุณวารี ทองใย	๑,๐๐๐	บาท
คุณพรทิพย์ พูนธีระกุล	๑,๐๐๐	บาท
คุณสมภพ ทิมกระจ่าง และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุภโชค แก้วท่าไม้, คุณจิรพัฒน์ ฐานสันโดษ, คุณณรงค์ เจริญภักด	๘๐๐	บาท
คุณธนวิทย์ สิงหเสนี และครอบครัว	๕๐๐	บาท
พ.ต.ท.วิชัน–คุณรวิวรรณ–คุณชิตวรี ประเสริฐสำราญ	๕๐๐	บาท
คุณชัยวิวัฒน์-คุณศุภากร อิ่มสงวนชัย	๕๐๐	บาท
คุณจันทร์ศรี–คุณวรวรรณ สิงห์น้อย และบุตร	๕๐๐	บาท
คุณขจรศักดิ์ ลิ้มสว่างวงศ์	๕๐๐	บาท
คุณประสาน ลัคนทินวงศ์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณเสฏฐา สุทธิพร และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณวิรัช เหล่าทวีทรัพย์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
ดร.ศิริพร สิทธิประณีต และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณประวิช หัมพานนท์	๕๐๐	บาท
คุณพีระพันธ์ ฐิติธนานุกิจ	๒๐๐	บาท
คุณวิจิตร เครือโสภณ	๒๐๐	บาท
คุณจักรพงษ์ ทรัพย์หิรัญ-คุณนิคม เตียวประสพสุข	๒๐๐	บาท
คุณชูชัย รุ่งโรจน์โกญจนาท	๑๐๐	บาท
คุณอัทธวัจน์ สันติธรรมคต	๑๐๐	บาท

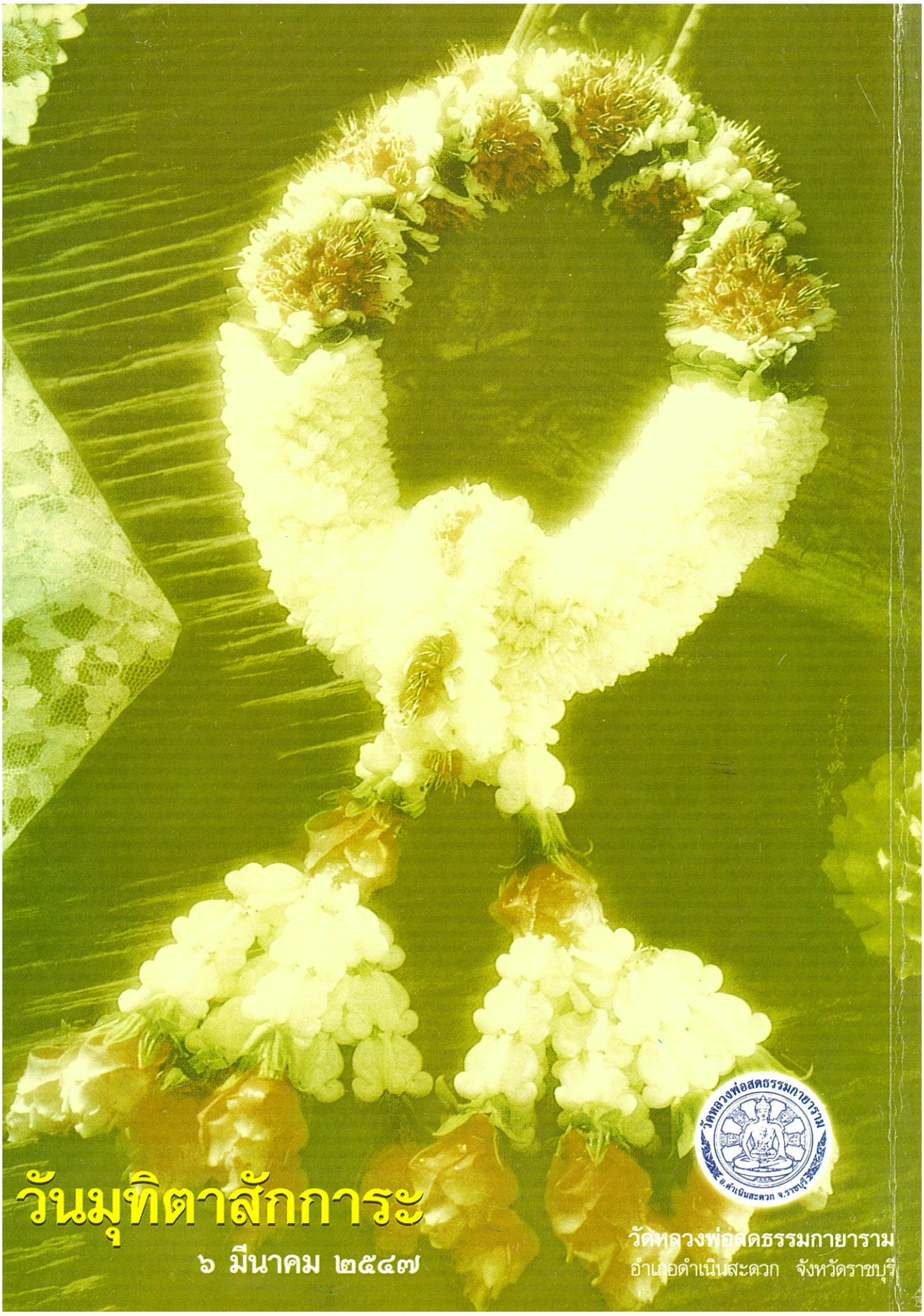

วันมุทิตาสักการะ

๖ มีนาคม ๒๕๔๗

วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี